

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
TALOUSOIKEUDEN LAITOS

Juha-Matti Tolonen

**KNOW YOUR CUSTOMER - PERIAATE JA PANKIN ERILAISET
SELONOTTOVELVOLLISUUDET**

Talousoikeuden
pro gradu – tutkielma

VAASA 2009

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
TIIVISTELMÄ	7
LYHENNELUETTELO	9
1. JOHDANTO	11
1.1 Tutkimuskohteen kuvaus	11
1.1.1 Pankin selonottovelvollisuus	11
1.1.2 Selonottovelvollisuus ja rahanpesu	12
1.1.3 Selonottovelvollisuus ja sijoituspalveluiden tarjoaminen	13
1.1.4 Selonottovelvollisuus ja luotonanto	14
1.2 Tutkimustehtävä	14
1.3 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksessa käytetty lähdeaineisto	15
1.4 Tutkimuksen rakenne	16
2. PANKIN SELONOTTOVELVOLLISUUDEN PERUSTEET	19
2.1 Pankkitoiminta, sen sääntely ja valvonta	19
2.1.1 Pankkitoiminta ja sen olemassaolon oikeutus	19
2.1.2 Pankkisääntely	20
2.1.3 Pankkitoiminnan ja -sääntelyn valvonta	23
2.2 Yleiset periaatteet selonottovelvollisuuksien taustalla	24
2.2.1 Heikomman suoja	24
2.2.2 Lojaliteettivelvollisuus	27
2.2.3 Pankkijärjestelmän luottamuksen ylläpitäminen	28
2.2.4 Rikollisuuden torjuminen	30
2.3 Selonottovelvollisuuden ominaisuuksia	30
2.3.1 Synnyttävät ja poistavat tekijät	30
2.3.2 Ajallinen ulottuvuus	32
2.3.3 Tunnistamista vai tuntemista?	33
3. SELONOTTOVELVOLLISUUS JA RAHANPESU	35
3.1 Johdatus rahanpesun estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuu- teen	35
3.2 Rahanpesun estäminen ja selvittäminen	35
3.2.1 Rahanpesu ilmiönä	35

3.2.2 Pankkien rooli rahanpesun estämisessä ja selvittämisessä	37
3.3 Tunnistamisvelvollisuus	38
3.3.1 Tunnistamisvelvollisuuden sisältö	38
3.3.2 Tunnistaminen ilman henkilökohtaista kontaktia	40
3.3.3 Oikeushenkilön ja toisen puolesta toimivan asiakkaan tunnistaminen	42
3.4 Pankin muut velvollisuudet rahanpesun estämiseksi	43
3.4.1 Tuntemisvelvollisuus	43
3.4.2 Ilmoitusvelvollisuus	45
3.4.3 Tehostetut velvollisuudet	47
4. SELONOTTOVELVOLLISUUS SJOITUSPALVELUJA TARJOTTAESSA	49
4.1 Johdatus sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuteen	49
4.2 Sijoituspalveluiden tarjoaminen	49
4.2.1 Sijoituspalvelun käsite	49
4.2.2 Asiakkaan luokittelu	51
4.2.3 Sijoitusneuvonta ja omaisuudenhoito	55
4.2.4 Muut sijoituspalvelut	56
4.2.5 Execution only – arvopaperinvälitys	57
4.3 Selonottovelvollisuuden sisältö	59
4.3.1 Asiakkaalta pyydettävät tiedot	59
4.3.2 Soveltuvuuden arviointi	60
4.3.3 Suhde tiedonantovelvollisuuteen	64
5. SELONOTTOVELVOLLISUUS JA LUOTONANTO	66
5.1 Johdatus luotonannon selonottovelvollisuuteen	66
5.2 Selonottovelvollisuus luottoa myönnettäessä	66
5.2.1 Pankin luotonanto ja luotonmyöntöprosessi	66
5.2.2 Luottoanalyysi osana luotonmyöntöprosessia	69
5.2.3 Selonottovelvollisuus luottoanalyysissä	71
5.3 Selonottovelvollisuus ja vakuudet	72
5.3.1 Vakuuksien rooli luotonannossa	72
5.3.2 Takauksen selonottovelvollisuus	74
5.3.3 Selonottovelvollisuus muissa vakuusmuodoissa	78

6. SELONOTTOVELVOLLISUUDEN VALVONTA, LAIMINLYÖNTI JA SEN SEURAUKSET	80
6.1 Selonottovelvollisuuden valvonta	80
6.1.1 Finanssivalvonta selonottovelvollisuuksien valvojana	80
6.1.2 Pankin sisäinen valvonta	81
6.1.3 Tunnistamis- ja tuntemistietojen dokumentointi ja säilyttäminen	83
6.2 Selonottovelvollisuuden laiminlyönti ja sen seuraukset	84
6.2.1 Rahanpesun estäminen ja selvittäminen	84
6.2.2 Sijoituspalveluiden tarjoaminen	86
6.2.3 Luotonanto	89
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	92
LÄHDELUETTELO	97
SÄÄDÖSLUETTELO	102
OIKEUSTAPAUSLUETTELO	102

VAASAN YLIOPISTO**Kauppateellinen tiedekunta****Tekijä:****Tutkielman nimi:**

Juha-Matti Tolonen

Know your customer -
periaate ja pankin erilaiset
selonottovelvollisuudet**Ohjaaja:****Tutkinto:****Laitos:****Oppiaine:****Aloitusvuosi:****Valmistumisvuosi:**

Vesa Annola

Kauppateiden maisteri

Talousoikeuden laitos

Talousoikeus

2004

2009

Sivumäärä: 102

TIIVISTELMÄ

Informaation merkitys alati monimutkaistuvassa rahoitusmaailmassa korostuu päivä päivältä enemmän. Tähän on myös lainsäätäjä herännyt asettamalla tiedollisesti ylivermaiselle sopimusosapuolelle, normaalista sopimusvapauden periaatteesta poikkeavia, tiedonanto- ja selonottovelvollisuuksia. Pankki on rahoitusalan ammattilaisena tällaisten velvollisuuksien piirissä. Näistä pankille asetetuista velvollisuuksista tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat erilaiset pankille asetetut selonottovelvollisuudet sekä niiden muodostama kokonaisuus.

Pankilla on Know your customer – periaatteen mukaisesti velvollisuus tunnistaa ja tarvittaessa tuntea asiakkaansa. Kun aiemmin selonottovelvollisuudet keskittyivät lähes pelkästään asiakkaiden luotettavaan tunnistamiseen, nykyään informaation merkityksen korostuessa painotus on selkeästi muuttumassa asiakkaiden kokonaisvaltaiseen tuntemiseen. Tarjottavasta palvelusta riippuen asiakkaan taustoja on tunnettava riittävästi, niin että palvelun soveltuvuus tai varojen alkuperä voidaan luotettavasti selvittää.

Pankilla on useita eri selonottovelvollisuuksia, jotka pohjautuvat eri lainsäädännölle. Tämä hajanaisuus johtuu pääasiassa erilaisista intresseistä selonottovelvollisuuksien taustalla eli erilaisilla selonottovelvollisuuksilla on pyritty suojelemaan yleensä joko pankin palveluita käyttävää kuluttajaa, pankkia itseään tai yhteiskunnallista etua. Pankin selonottovelvollisuuksille ominaista onkin sääntelyn hajanaisuus. Tässä tutkimuksessa pankki on se kokonaisuus, jonka puitteissa selonottovelvollisuuksia ja niiden sääntelyä tarkastellaan.

Tutkimuksessa havaitaan, että pankin erilaiset selonottovelvollisuudet muodostavat hajanaisen kokonaisuuden, mutta pitävät sisällään myös huomattavia keskinäisiä eroja. Selkeimmin erottuvat toisistaan rahanpesulainsäädännöstä aiheutuvat selonottovelvollisuudet ja erilaiset sopimusperustaiset selonottovelvollisuudet, kuten sijoituspalveluiden tarjoamisen ja luotoannon selonottovelvollisuudet. Yhteistä näille kaikille kuitenkin on pankille asetettu velvollisuus korjata osapuolten välistä epäsymmetrisestä informaatiosta johtuvaa tiedollista epätasapainoa pyytämällä asiakkaalta tarvittavat tiedot.

AVAINSANAT: Selonottovelvollisuus, pankki, tunnistaminen, tunteminen

LYHENNELUETELO

AML	Arvopaperimarkkinalaki
APL	Arvopaperilautakunta
CESR	The committee of European securities regulators
ETA	Euroopan talousalue
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
KRP	Keskusrikospoliisi
KSL	Kuluttajansuojalaki
LLL	Laki luottolaitostoiminnasta
Rata	Rahoitustarkastus nykyinen Finanssivalvonta
RL	Rikoslaki

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuskohteen kuvaus

1.1.1 Pankin selonottovelvollisuus

Pankit asioivat päivittäin tarpeiltaan ja taustoiltaan erilaisten asiakkaiden kanssa. Joku tallettaa rahojaan, toinen haluaa sijoittaa niitä eteenpäin, kolmas on anomassa luottoa ja niin edelleen. Osa asiakkaista asioi tietyssä pankissa ensi kertaa, osa asiakkaista tunnetaan jo entuudestaan. Asiakkaat voivat olla luonnollisia henkilöitä tai yritysasiakkaita ja he voivat asioida pankin kanssa henkilökohtaisesti tai käyttää pankin verkkopalveluja. Pankin kannalta yhteistä kaikille asiakkaille kuitenkin on, että jokainen pankissa asioiva, tiettyjä yksittäisiä liiketoimia lukuun ottamatta, on aina tunnistettava ja tarpeen vaatiessa myös tunnettava.

Pankin velvollisuus tunnistaa ja tuntea asiakkaansa pohjautuu ennen kaikkea näiden kahden toimijan väliseen tiedolliseen epätasapainoon. Tarjoamiensa palveluiden puitteissa pankki toimii aina asiantuntijaroolissa erityisesti kun vastapuolena on tavallinen kuluttaja, mutta asiantuntijuus ulottuu myös yritysasiakkaisiin, vaikka ne tiedollisesti usein ovatkin tasavertaisia pankin kanssa. Pankin asiantuntijarooli palvelujen tarjoajana asettaa pankille selonottovelvollisuuden, kun taas asiakkaalla ei ole säädettyä tiedonantovelvollisuutta. Tosiasiassa asiakkaalla kuitenkin on tiedonantovelvollisuus, mikäli se haluaa käyttää pankin palveluja, koska pankilla on oikeus, ja usein myös velvollisuus, kieltäytyä palvelujen tarjoamisesta mikäli se ei saa selonottovelvollisuuden edellyttämiä tietoja.

Know your customer – periaate pankkitoiminnassa tarkoittaa asiakkaan tuntemista siten, että kerätty informaatio ei rajoitu vain asiakkaan tunnistamistietoihin, vaan tarpeen niin vaatiessa tunnetaan myös asiakkaan tausta sekä liiketoimissa käytettyjen varojen alkuperä ja käyttötarkoitus. Periaatteella voidaankin ajatella olevan kaksi puolta, tunnistaminen ja tunteminen.

Pankin selonottovelvollisuus tarkoittaa laissa säädettyä tai muuten olemassa olevaa velvollisuutta tunnistaa asiakas pankkiasioinnin yhteydessä tai tuntea asiakas siten, että pystytään turvaamaan sekä asiakkaan että pankin etu. Asiakkaan tunnistaminen liittyy ennen kaikkea rahanpesun ja terrorismin estämiseen ja selvittämiseen kun taas tuntemisvelvollisuus on yhteydessä useisiin pankin erilaisiin toimintoihin, kuten esimerkiksi sijoituspalveluiden tarjoamiseen ja siihen liittyvän selonottovelvollisuuteen. Tärkeimpiä pankin selonottovelvollisuuksia ovat asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämi-

seksi ja selvittämiseksi, asiakkaan tunteminen sijoituspalveluja tarjottaessa sekä erilaiset luotonantoon liittyvät selonottovelvollisuudet.

Tunnistaminen on tärkeä osa pankin selonottovelvollisuutta jokaisessa asiakassuhteessa. Asiakkaan tunnistaminen tarkoittaa asiakkaan henkilöllisyyden todentamista ja dokumentoimista siten, että todentaminen perustuu lähtökohtaisesti viranomaisen antamaan, voimassa olevaan henkilöllisyysasiakirjaan tai tunnisteeseen. Tunnistaminen asiakassuhteen aikana voi perustua myös tietoturvalaiseen ja todennettavissa olevaan asiointitunnisteeseen.¹ Asiakkaan tunnistamiseen velvoittaa pääasiallisesti laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä joukko muita määräyksiä ja suosituksia. Tunnistaminen kattaa koko pankin toimintakentän siten, että vain tietyt yksittäiset liiketoimet jäävät sen ulkopuolelle.

Pelkkä asiakkaan tunnistaminen ei kuitenkaan aina riitä vaan tietyissä pankin tarjoamissa palveluissa asiakas on myös tunnettava, jotta häntä voidaan palvella etujensa mukaisesti. Tuntemisella tarkoitetaan tilanteesta riippuen asiakkaan taustojen selvittämistä niin että voidaan varmistaa kyseessä olevan palvelun soveltuvuus asiakkaalle. Selonottovelvollisuuden tuntemispuoli korostuu mm. pankin tarjoaman omaisuudenhoidon ja sijoitusneuvonnan yhteydessä sekä luotonannossa. Myös rahanpesun ja terrorismin estämisen ja selvittämisen yhteydessä tulee tunnistamisen lisäksi muodostaa näkemys asiakkaan toiminnasta asiakassuhteen edellyttämässä laajuudessa.² Selonottovelvollisuus asiakkaan tuntemiseksi perustuu tarjottavasta palvelusta riippuen lakiin, viranomaismääräyksiin tai suosituksiin. Joidenkin palvelujen kohdalla, kuten esim. luotonannossa, selonottovelvollisuus voi perustua osaksi vain hyvään pankkitapaan, jolloin velvollisuuden sisällön määrittelemineen on vaikeampaa kuin tarkemmin säänneltyjen selonottovelvollisuuksien osalta.

1.1.2 Selonottovelvollisuus ja rahanpesu

Pankin selonottovelvollisuus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen yhteydessä on kattavuudessaan laajin pankin selonottovelvollisuuksista. Rahanpesulla tarkoitetaan rikoksella hankitun omaisuuden alkuperän häivyttämistä tai peittämistä. Rahanpesu on rikoslain 32 luvun 6-10 §: ien mukaan rangaistavaa, kuten on myös terrorismin rahoittaminen. Pankin velvollisuutena on tunnistaa ja tuntea asiakkaansa sekä tarvittaessa ilmoittaa mahdollisista rahanpesuepäilyistä. Rahanpesun estäminen ja selvittäminen on pankkien kannalta

---

¹ Rahoitustarkastus, standardi 2.4, luku 5.2.2

² Suomen pankkiyhdistys 2004: Suomessa toimivien pankkien rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevat toimintaperiaatteet

tärkeää ihmisten rahoitusjärjestelmää kohtaan tunteman yleisen luottamuksen säilyttämiseksi sekä rahoitusmarkkinoiden suojelemiseksi rikolliselta toiminnalta.³

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen sääntely on ongelman kansainvälisen luonteen vuoksi hyvin samansisältöistä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. EU:n alueella sääntely perustuu useisiin kansainvälisiin sopimuksiin sekä rahanpesudirektiiviin, joiden pohjalta Suomen laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä on muodostettu. Pankin selonottovelvollisuudesta tässä yhteydessä on säädetty myös mm. laissa luottolaitostoiminnasta sekä laissa sijoituspalveluyrityksistä. Lisäksi pankkeja valvova Finanssivalvonta on antanut standardin asiakkaan tuntemisesta ja tunnistamisesta, Rahanpesun selvittelykeskus ohjeen rahanpesun torjunnan parhaista käytänteistä sekä Suomen Pankkiyhdistys on julkaissut toimintaperiaatteet Suomessa toimivien pankkien rahanpesun estämiseksi ja selvittämiseksi. Tarkan ohjeistuksen tarkoituksena on luoda pankeille selkeät pelisäännöt rahanpesun torjumiseksi ja järjestelmän väärinkäytön selvittämiseksi.

1.1.3 Selonottovelvollisuus ja sijoituspalveluiden tarjoaminen

Toinen tärkeä pankin selonottovelvollisuus liittyy pankin tarjoamiin sijoituspalveluihin. Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana jatkuvasti lisääntynyt osake- ja rahastosijoittaminen on tuonut sijoitusmarkkinoille paljon myös ei-ammattimaisia sijoittajia. Jotta luottamus arvopaperimarkkinajärjestelmään säilyisi tiedollisen epätasapainon lisääntyessä sijoitusmarkkinoilla, on sijoittajan suojaa pyritty sääntelyn avulla lisäämään ja selkeyttämään. Yksi osa tätä sijoittajan suojaa on arvopaperivälittäjän selonottovelvollisuus sijoituspalveluja tarjotessaan. Tällä selonottovelvollisuudella tarkoitetaan mm. asiakkaan sijoituskokemuksen, riskinkantokyvyn ja sijoitustavoitteiden selvittämistä, jotta asiakkaalle voidaan tarjota hänelle soveltuvaa sijoituspalvelua ja -kohdetta. Pankin on arvopaperinvälittäjänä toimiessaan huolehdittava, että se täyttää tämän selonottovelvollisuutensa ja ottaa huomioon asiakkaalta hankitut tiedot sijoituspalveluja tarjotessaan.

Sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuus perustuu EU – tasolla rahoitusvälineiden markkinoista annettuun direktiiviin, joka korvasi aikaisemman sijoituspalveludirektiivin, sekä kansallisella tasolla arvopaperimarkkinalakiin. Lisäksi Finanssivalvonta on antanut määräyksiä AML:n soveltamisesta ja tarkentanut sijoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettuja menettelytapoja, kuten arvopaperinvälittäjän selonottovelvollisuutta.

---

³ Suomen pankkiyhdistys 2004: Suomessa toimivien pankkien rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevat toimintaperiaatteet

1.1.4 Selonottovelvollisuus ja luotonanto

Kolmas tärkeä osa pankin selonottovelvollisuuksia ovat luotonannossa ja sen yhteydessä tapahtuva asiakkaan tietojen pyytäminen. Pankin luotonmyöntöprosessissa selonottovelvollisuus on osa luottoanalyysiä, jolla pyritään antamaan riittävän kattava kuva luottoa hakevasta asiakkaasta sekä rahoitettavasta hankkeesta. Pankin on luotonmyöntöä harkitessaan tutkittava huolellisesti luotonhakijan kyky vastata sitoumuksistaan. Tällöin pankin on hankittava asiakkaastaan riittävästi tietoja tämän taloudellisen aseman ja luottokelpoisuuden selvittämiseksi.⁴

Olennainen osa luotonantoa ovat myös siinä käytetyt, luottoriskin varalta asetetut vakuudet. Vakuuksien osalta pankin on selvitettävä niiden sitovuus, kattavuus ja realisoitavuus⁵. Eri vakuusmuodoista esim. takauksen kohdalla pankilla on säädetystä tiedonantovelvollisuudesta johtuen selonottovelvollisuus takaajaa kohtaan velallisen taloudellisista olosuhteista ennen takauksen antamista. Tämä selonottovelvollisuus ei kuitenkaan ole laajempi kuin mitä normaali huolellisuus luotonannossa edellyttää.⁶

Luotonannon selonottovelvollisuutta ei ole laissa säännelty, vaan se perustuukin enemmän hyvään pankki- ja luotonantotapaan sekä yleisimmin sopimussuhteita määrittävään lojaliteetti-periaatteeseen. Tällä hetkellä ainoat luotonannon selonottovelvollisuutta ohjaavat suositukset ovat Finanssivalvonnan antamassa standardissa rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista sekä Suomen pankkiyhdistyksen ohjeessa hyvästä pankkitavasta⁷.

1.2 Tutkimustehtävä

Pankin selonottovelvollisuuksille ominaista on sääntelyn hajanaisuus. Pankilla on useita eri selonottovelvollisuuksia, jotka pohjautuvat eri lainsäädännölle. Tämä hajanaisuus johtuu pääasiassa erilaisista intresseistä selonottovelvollisuuksien taustalla eli erilaisilla selonottovelvollisuuksilla on pyritty suojelemaan yleensä joko pankin palveluita käyttävää kuluttajaa, pankkia itseään tai yhteiskunnallista etua. Sääntelyn hajanaisuudesta huolimatta selonottovelvollisuuksien välillä on kuitenkin paljon yhtäläisyyksiä, joita tässä tutkimuksessa pyritään tuomaan esille ja tarkastelemaan niin, että pankin selonottovelvollisuuksista muodostuisi selkeä kokonaisuus, joka olisi kenties enemmän kuin osiensa summa.

⁴ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4.1

⁵ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4.2

⁶ HE 189/1998

⁷ Rata, standardi 2.1 sekä Suomen pankkiyhdistys 2004

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää pankin erilaisia selonottovelvollisuuksia. Tavoitteena on tutkia pankin selonottovelvollisuuksia sekä kokonaisuutena että erillisinä osina ja pyrkiä tuomaan esille niiden yhtäläisyydet ja liittymäkohdat sekä erot ja erikoisuudet. Tarkoituksena on myös selvittää voiko pankin selonottovelvollisuuksia käsitellä yhtenä kokonaisuutena.

Aikaisempi tutkimus aiheesta on ollut vähäistä ja keskittynyt lähinnä yksittäisiin selonottovelvollisuuksien osa-alueisiin, kuten sijoituspalvelujen tarjoamiseen. Tällöin tarkastelun näkökulma on ollut paljon kapeampi ja johtanut tarkoituksensa pelkästään yhdestä selonottovelvollisuuden tilanteesta. Tässä tutkimuksessa pankki on se kokonaisuus, jonka puitteissa selonottovelvollisuuksia tarkastellaan. Näin on tarkoitus pyrkiä saamaan esille selonottovelvollisuudet osana pankin jokapäiväistä toimintaa ja nähdä myös sitä kautta mahdollisesti esiin nousevat kysymykset ja ongelmat.

Tutkimuksessa tullaan käsittelemään selonottovelvollisuuksia aluksi yleisellä tasolla, jonka jälkeen pyritään syventymään jokaiseen osa-alueeseen erikseen. Tarkoituksena on tutkia selonottovelvollisuuksia, niiden sääntelyä pääasiallisesti kansallisella tasolla ja selvittää sääntelyn taustalla olevat tekijät sekä lain tarkoitus. Pohdittavana on myös, mitä periaatteita lakien ja määräysten taustalta löytyy ja miten niitä tulisi tulkita. Selonottovelvollisuuksien sisällön osalta tutkimuksen tulisi selvittää mitkä seikat synnyttävät selonottovelvollisuuden, miksi otetaan selvää ja kuka siitä hyötyy, mitkä seikat poistavat selonottovelvollisuuden ja mihin tilanteisiin selonottovelvollisuus ei sovellu. Tarkoituksena on myös tutkia selonottovelvollisuuksien laiminlyöntiä, sen seurauksia ja vastuukysymyksiä.

Tutkimuksessa pyritään käsittelemään laajasti pankin tärkeimpiä selonottovelvollisuuksia, joita ovat rahanpesulainsäädännöstä aiheutuva selonottovelvollisuus, sijoituspalvelujen tarjoamisesta johtuva selonottovelvollisuus sekä luotonannosta aiheutuvat selonottovelvollisuudet. Vakuuksista aiheutuvaa selonottovelvollisuutta käsitellään luotonannon yhteydessä.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksessa käytetty lähdeaineisto

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelminä ovat voimassa olevan oikeuden systematisointi ja tulkinta, eli tutkimuksen pääasiallinen näkökulma on oikeusdogmaattinen. Tulkintakannanotot perustellaan vallitsevasta oikeuslähdeopista ja tulkintateoriasta johdettujen perusteiden avulla. Oikeudellisella tulkinnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä voimassa olevan oikeuden sisällön

selvittämistä.⁸ Pankkitoiminnan vahvasti taloudellisen luonteen vuoksi tutkimus sivuaa myös oikeustaloustieteellistä näkökulmaa, jolloin tutkitaan oikeustiedettä taloustieteen ja etenkin taloudellisen kustannustehokkuuden kannalta.⁹ Tältä osin tutkimus liittyy läheisimmin positiiviseen oikeustaloustieteeseen, jolloin analysoinnin kohteena on myös voimassa olevan lainsäädännön vaikutus käyttäytymiseen.¹⁰

Aikaisempi tutkimus pankin selonottovelvollisuuksista on ollut vähäistä. Yhtenä kokonaisuutena selonottovelvollisuuksia ei ole tiettävästi aikaisemmin tutkittu ja erillisten selonottovelvollisuuksien kohdalla aikaisempi tutkimus on ollut paljolti vain aihetta sivuavaa. Tästä syystä tämän tutkimuksen lähdeaineisto perustuukin suurimmaksi osaksi viranomaissäätelyyn, kuten lakeihin sekä erinäisiin määräyksiin ja ohjeisiin.

Laeista tärkeimpiä lähteitä ovat laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä arvopaperimarkkinalaki. Näiden lakien tarkoituksen ja sisällön selvittämisessä sekä tulkitsemisessä käytetään apuna lakien esitöitä, kuten hallituksen esityksiä ja komiteamietintöjä. Tulkinnessa merkityksellisiä ovat myös lakeja selittävät teokset.

Tärkeitä lähteitä ovat myös rahoitusmarkkinoita ja niillä toimivia valvovan Finanssivalvonnan antamat sitovat määräykset ja suosituluonteiset ohjeet. Niiden avulla sovelletaan lakeja käytännön pankkitoimintaan sekä annetaan menettelytapaohjeita laeissa ilmenevien määräysten noudattamiseksi. Merkitystä annetaan myös pankkien itsesääntelylle, kuten pankkiyhdistyksen antamille ohjeille ja toimintaperiaatteille.

Tutkimuksessa hyödynnetään lisäksi yleistä finanssialaa ja pankkisääntelyä koskevaa kirjallisuutta, joiden avulla pyritään esittämään selonottovelvollisuudet osana toimintaympäristöään ja antamaan selkeämpi kokonaiskuva pankin toiminnasta.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus on jaettu seitsemään päälukuun. Tarkoituksena on aluksi esitellä yleisiä selonottovelvollisuuksiin liittyviä seikkoja, jonka jälkeen seuraavissa kappaleissa syvennytään yksittäisiin selonottovelvollisuuksiin ja niiden erityiskysymyksiin. Jokaisen selonottovelvollisuuden käsittelyn alussa on lyhyt johdanto, jossa pyritään asettamaan kappaleessa käsiteltävä selonot-

---

⁸ Siltala 2001: 22

⁹ Siltala 2001: 17

¹⁰ Määttä 2006: 19

tovelvollisuus osaksi suurempaa selonottovelvollisuuksien kokonaisuutta. Lopuksi käsitellään kootusti selonottovelvollisuuksien laiminlyöntiä ja sen seurauksia. Tutkimuksen viimeisessä luvussa esitetään johtopäätökset.

Tutkimuksen johdannossa esitellään tutkimuskohteen kuvaus, tutkimustehtävä, tutkimuksen rakenne ja tutkimuksen menetelmä sekä lähdeaineisto. Tutkimuskohteen kuvauksessa esitellään tutkimuksen aihetta, sen esiintymistä osana reaali maailmaa sekä aiheen käsitteistöä. Tutkimustehtävän osalta esille tuodaan tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet. Sen jälkeen johdannossa esitellään tutkimusmenetelmää ja lähdeaineistoa, niihin liittyviä ongelmia ja mahdollisuuksia sekä kuvataan tutkimuksen etenemistä.

Johdannon jälkeen käsitellään toisessa luvussa yleisesti pankkia ja sen selonottovelvollisuuksia. Luvussa johdatetaan lukija Suomen pankkisääntelyyn ja selonottovelvollisuuteen sen osana sekä pohditaan selonottovelvollisuuden taustalla olevia tekijöitä. Ensimmäisessä kappaleessa perehdytään Suomen pankkisääntelyyn ja yleisesti selonottovelvollisuuksiin osana pankki-toimintaa. Toisessa kappaleessa syvennytään selonottovelvollisuuksiin tarkemmin, mutta silti vielä yleisellä tasolla, ja esitetään niiden taustalla olevat yleisemmät periaatteet sekä selonottovelvollisuuden erilaisia ominaisuuksia, kuten sen ajallinen ulottuvuus sekä synnyttävät ja poistavat tekijät. Lisäksi käsitellään selonottovelvollisuuden painotuseroja tunnistamisen ja tuntemiseen välillä. Luvun tarkoituksena on antaa yleiskuva selonottovelvollisuuksien kokonaisuudesta, ennen yksityiskohtaisempaa tarkastelua.

Kolmannessa luvussa käsitellään rahanpesua ja siitä aiheutuvaa selonottovelvollisuutta. Lyhyen johdannon jälkeen toisessa kappaleessa esitellään rahanpesua ilmiönä ja sen vaikutusta rahoitusmaailmaan. Kolmannessa kappaleessa syvennytään pankin tunnistamisvelvollisuuteen, sen sääntelyyn ja erilaisiin muotoihin. Tämän jälkeen neljännessä kappaleessa tuodaan esille pankin tuntemis- ja ilmoitusvelvollisuus sekä tehostetut velvollisuudet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen yhteydessä.

Neljäs luku koskee pankin selonottovelvollisuutta sijoituspalveluja tarjottaessa. Luvussa käsitellään lyhyen johdannon jälkeen aluksi sijoituspalvelujen käsitettä sekä asiakkaiden luokittelua. Sijoituspalveluista käydään läpi sijoitusneuvonta ja omaisuudenhoito, muut sijoituspalvelut sekä execution only – tyyppinen arvopaperinvälitys. Tämän jälkeen perehdytään arvopaperivälittäjän selonottovelvollisuuden sisältöön asiakkailta pyydettävien tietojen ja soveltuvuuden arvioinnin kautta. Pohdittavana on myös selonottovelvollisuuden suhde tiedonantovelvollisuuteen.

Viidennessä luvussa käsittelyssä on pankin selonottovelvollisuudet luotonannossa. Johdannon jälkeen luvun alussa pyritään esittämään pankin selonottovelvollisuus osana luottoanalyysiä ja osana isompaa luotonmyöntöprosessia. Samalla selvitetään mitä tietoja pankki tarvitsee luottopäätöksen pohjaksi. Tämän jälkeen luvussa käsitellään vakuuksia ja niihin liittyviä selonottovelvollisuuksia, erityistapauksena takauksen selonottovelvollisuus.

Kuudennen luvun tarkoituksena on esittää selonottovelvollisuuksien valvonta, laiminlyönti ja sen seuraamukset. Ensimmäisessä pääkappaleessa käsitellään selonottovelvollisuuden valvontaa ja käydään läpi niin Finanssivalvonnan suorittamaa kuin pankin sisäistä valvontaa. Toisessa pääkappaleessa selonottovelvollisuuden laiminlyöntiä ja sen seurauksia käydään läpi edellä esitettyjen tärkeimpien selonottovelvollisuuksien kannalta kootusti. Luvun tarkoituksena on esittää etenkin velvollisuuksien laiminlyönteihin ja seurauksiin liittyviä eroja ja yhtäläisyyksiä.

Seitsemännessä ja viimeisessä luvussa esitetään yhteenveto selonottovelvollisuuksista, tutkimuksen johtopäätökset ja mahdolliset tutkimuksen aikana heränneet uudet ajatukset pankin selonottovelvollisuuksien kokonaisuudesta.

2. PANKIN SELONOTTOVELVOLLISUUDEN PERUSTEET

2.1 Pankkitoiminta, sen sääntely ja valvonta

2.1.1 Pankkitoiminta ja sen olemassaolon oikeutus

Pankkien rooli Suomen rahoitusjärjestelmässä on varsin merkittävä. Siksi koko järjestelmää voidaan kuvaila pankkikeskeiseksi, vaikka arvopaperimarkkinoiden merkityksen kasvaessa pankkien osuus rahoituksen välityksessä onkin pienentynyt. Pankkien keskeisin tehtävä on toimia rahoituksen välittäjänä ohjaten yksityishenkilöiden ja yhteisöjen tallettamia varoja luottoina takaisin yhteiskuntaan.¹¹

Pankkien olemassaolon oikeutus johdetaan usein markkinoiden epätäydellisyydestä. Täydellisillä markkinoilla, missä kaikki markkinoilla oleva informaatio on kustannuksetta kaikkien saatavilla samanaikaisesti, kaikki markkinaosapuolet toimivat rationaalisesti, kilpailu on täydellistä ja markkinat toimivat kitkattomasti, ei pankkeja tarvittaisi.¹² Todellisuudessa markkinat eivät ole lähelläkään täydellistä, joten pankkeja tarvitaan. Erityisesti pankkien hyödyllisyys liittyy informaation epäsymmetrisyydestä ja epätäydellisyydestä aiheutuvien haittojen minimoimiseen¹³. Pankkien olemassaoloa perustellaan myös transaktiokustannusten vähentämisellä sekä sen tehtävällä likviditeetin luoja- ja rahapolitiikan kanavana¹⁴.

Pankkien olemassaolon oikeutusten perusteluista informaation epäsymmetrisyyden ja epätäydellisyyden vähentäminen liittyy läheisimmin pankin selonottovelvollisuuksiin. Selonottovelvollisuus kun johtuu juuri informaation epätasapainosta pankin ja asiakkaan välillä. Suoran rahoituksen tilanteessa ilman rahoituksen välittäjää informaation epätasapaino rahoituksen tarvitsijan ja rahoittajan välillä aiheuttaisi rahoittajalle mittavia kustannuksia tietojen keräämisestä, tarkistamisesta ja valvonnasta johtuen. Pankin toimiessa rahoituksen välittäjänä se pystyy minimoimaan selonottovelvollisuudesta aiheutuvia kustannuksia eliminoimalla markkinoilla olevaa epäsymmetristä informaatiota.

---

¹¹ Kärävä, Riihimäki & Kärävä 2003: 638

¹² Anttila 1996: 26–27

¹³ Halme 1999: 69

¹⁴ Anttila 1996: 27–33

2.1.2 Pankkisääntely

Pankkisääntelyn talousteoreettiset perusteet ovat yleisesti katsottu pohjautuvan tallettajien suojaamiseen sekä pankkijärjestelmän vakauden turvaamiseen. Pankkien toimintaa on perinteisesti säännelty muita elinkeinotoimintoja enemmän, vaikka sääntelyn määrä ja painopisteet ovatkin vuosien saatossa muuttuneet. Kun vielä 1800-luvulla sääntely pidettiin mahdollisimman vähäisenä ja sen painopiste oli tallettajien suojaamisessa, lisääntyi sääntelyn määrä tasaisesti viime vuosisadalla ja painopiste siirtyi vakautta turvaaviin säännöksiin.¹⁵

Tallettajien suojaaminen ja rahoitusjärjestelmän vakauden turvaaminen ovat melko yleisesti hyväksytyjä pankkilainsäädännön tavoitteita. Kolmantena tavoitteena on etenkin viimeaikaisissa taloustieteellisissä keskusteluissa tuotu esille myös sääntelyyn liittyvien haittavaikutusten minimointi. Tavoitteita enemmän erimielisyyttä esiintyy kuitenkin keinoissa, joilla tavoitteisiin pyritään.¹⁶

Pankin selonottovelvollisuus-sääntelyn taustalla olevat tavoitteet ovat melko hyvin linjassa pankkisääntelyn yleisten tavoitteiden kanssa. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen ja selvittämiseen tähtäävän sääntelyn tavoitteina voidaan nähdä rikollisuuden torjuminen ja pankkijärjestelmän luottamuksen ylläpitäminen. Näin vakautta pyritään turvaamaan niin yhteiskunnassa kuin pankkijärjestelmässäkin. Sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuden taustalla voidaan taas selvästi havaita tavoite sijoittajan suojaamisesta markkinoiden tuottaman informaation epäsymmetrisyyttä vastaan. Luotonannossa selonottovelvollisuuden tavoitteena voidaan pitää niin luotonottajan suojelemista velkaantumiselta, josta hän ei välttämättä selviä, kuin pankin omien riskien minimointia ja vakauden turvaamista.

Varsinaiset sääntelymuodot pankkilainsäädännön tavoitteiden toteuttamiseksi ovat muuttuneet viime vuosisadan alun toimintojen sääntelystä vakauden sääntelyyn ja vakavaraisuuden merkitys pankkisääntelyssä on korostunut jatkuvasti. Lainvalmisteluissa on painotettu pyrkimystä yhdenmukaistaa kansallista lainsäädäntöä ja harmonisoida sitä kansainvälisten vaatimusten kanssa. Pankkien oma rooli lainvalmistelussa on aina ollut vahva ja eri pankkiryhmät ovat olleet hyvin edustettuina erilaisissa lakeja valmistelleis-

---

¹⁵ Halme 1999: 74

¹⁶ Halme 1999: 75–76

sa työryhmissä. Näin pankit pyrkivät vaikuttamaan lain sisältöön jo sen syntyvaiheessa.¹⁷

Selonottovelvollisuuksien sääntelymuodoissa suuntaus on myös selvästi yleisemmästä yksityiskohtaisempaan. Sekä rahanpesulaissa että AML:ssä selonottovelvollisuutta on asteittain lisätty, samalla kun EU:n direktiivejä on implementoitu kansalliseen lainsäädäntöön. Lisäksi Finanssivalvonta on tarkentanut jatkuvasti määräyksiään ja ohjeitaan selonottovelvollisuuksien sisällöstä. Itse lakiteksteissä selonottovelvollisuudet ovat silti lisääntyneestä sääntelyn määrästä huolimatta pysyneet tarkoituksellisesti abstraktissa ja yleisessä muodossa, jolloin olosuhteiden muuttuminen voidaan ottaa paremmin huomioon lakia alemmanasteisilla säädöksillä.

Anthony Ogus on jakanut teoksessaan *Regulation - legal form and economic theory* sääntelyn kahteen osaan, sosiaaliseen ja taloudelliseen. Sosiaalisen sääntelyn pyrkimyksenä on terveyden, ympäristön ja kuluttajan suojaaminen sekä yleinen turvallisuus. Taloudellinen sääntely sen sijaan toimii paljon kapeammalla alueella käsittäen lähinnä luonnolliseen monopoliin taipuvaiset alat, joilla se toimii kilpailun korvikkeena. Pankkitoiminnan sääntely on näin ollen tämän jaon mukaan sosiaalista sääntelyä, jonka pyrkimyksenä on korjata markkinoiden epätäydellisyydet, jotka liittyvät riittämättömään informaatioon ja ulkoisvaikutuksiin. Sosiaalisen sääntelyn keinot voidaan nähdä luokiteltuna niiden vapauten puuttumisen asteen mukaan. Toisessa ääripäässä on informaatio-sääntely, jolla voidaan esim. varoittaa jonkin tuotteen vaaroista, mutta jättää silti asiakkaan itse päätettäväksi käyttääkö hän tuotetta. Sosiaalisen sääntelyn toisessa ääripäässä on taas ennakkohyväksyminen, jolla voidaan tarkoittaa esim. toimiluvan myöntämistä ennen liiketoiminnan aloitusta.¹⁸

Näiden sääntelykeinojen väliin jäävät Ogusin mukaan standardit. Standardeja voidaan myös luokitella vapauten puuttumisen asteikolla ja nämä standardit ovat intervention asteen mukaisessa järjestyksessä tavoite-, suoritus- ja täsmästandardi. Standardien määrittelyllä pyritään vähentämään markkinoiden epätäydellisyyttä, erityisesti informaation epäsymmetrisyydestä johtuvia kustannuksia sekä lisäämään tehokkuutta. Standardien sisältö voidaan määrittellä seuraavasti: a) Tavoitestandardi ei aseta mitään yksityiskohtaisia velvollisuuksia, mutta haitallisista seuraamuksista voi aiheutua rikosoikeudellinen vastuu. b) Suoritusstandardi puolestaan asettaa joitakin laatuvaatimuksia, mutta jättää toimijan itsensä päätettäväksi miten näihin vaatimuksiin päästään. c) Täs-

¹⁷ Halme 1999: 172–174

¹⁸ Ogus 1994: 4-5

mästandardi sen sijaan määrää tai kieltää käyttämästä jotakin tiettyjä menetelmiä tai materiaaleja.¹⁹

Myös pankin eri selonottovelvollisuuksia voidaan luokitella Ogusin sääntelyn jaottelun mukaisesti. Selonottovelvollisuuksien sääntely, kuten pankkitoiminnan sääntely yleensäkin, tapahtuu pääasiassa standarditasolla. Eri selonottovelvollisuuksien erilaisista tavoitteista johtuen intervention aste vaihtelee niiden sääntelyssä toiminnosta riippuen, mikä tarkoittaa eri selonottovelvollisuuksien pohjautumista eri standardeille.

Tavoitestandardia vastaa selkeimmin pankin selonottovelvollisuuksista luotonannon selonottovelvollisuus. Luotonantajan selonottovelvollisuutta ei ole laissa säännelty ja sitä koskeva ainoa viranomaissuositus on Finanssivalvonnan standardissa rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista. Näin luotonannon selonottovelvollisuudelle ei anneta yksityiskohtaista sisältöä, mutta sen sivuuttamisesta voi aiheutua seuraamuksia. Kysymys ei kuitenkaan ole rikosoikeudellisesta vastuusta, vaan selonottovelvollisuuden laiminlyömisestä voisi aiheutua ankarimmillaan vahingonkorvausvastuu. Todennäköisemmin luotonantajan laiminlyödessä selonottovelvollisuutensa kysymykseen tulisi luottosopimuksen sovittelu. Finanssivalvonnan standardin mukaan selonottovelvollisuuden tarkoituksena on luottoriskien hallinnan ohella myös ottaa huomioon asiakkaan taloudellinen turvallisuus²⁰. Näin tavoitestandardin seurausuhka aktualisoituu, kun pankki laiminlyömällä selonottovelvollisuutensa ei ota huomioon asiakkaansa taloudellista turvallisuutta.

Pankin selonottovelvollisuus sijoituspalveluja tarjottaessa voidaan luokitella suoritusstandardiksi. AML:ssa säädetään sijoituspalvelun tarjoajalle selonottovelvollisuus, jonka mukaan sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa sijoituspalveluna tarjottaessa on ennen niiden tarjoamista pyydettävä asiakkaalta riittävät tiedot hänen taloudellisesta asemastaan, sijoituskokemuksestaan ja sijoituspalveluja koskevista tavoitteistaan²¹. Vaikka Finanssivalvonta ohjeessaan rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista tarkentaa näitä asiakkaalta pyydettäviä tietoja, niin silti jää arvopaperinvälittäjän omaan harkintaan milloin pyydetyt tiedot ovat lopulta riittävät. Tämä sijoituspalvelun tarjoajan oma harkinta riittävän tiedon määrästä ja laadusta tekee sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuudesta suoritusstandardin.

---

¹⁹ Ogus 1994: 150–152

²⁰ Rata, standardi 2.1, luku 6.1.2

²¹ AML 4. luku 3 §.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuus on pankin selonottovelvollisuuksista selkeimmin täsmästandardi. Tämä johtuu selkeästi jo kyseisen selonottovelvollisuuden yleisestä luonteesta, joka vaatii yksityiskohtaista sääntelyä toimiakseen tavoitteidensa mukaisesti. Laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä määritellään tarkasti selonottovelvolliset sekä yleisemmin selonottovelvollisuuksien sisältö. Finanssivalvonnan antama standardi asiakkaan tunnistamisesta ja tuntemisesta sisältää tarkemmat määräykset selonottovelvollisuuden sisällöstä ja noudatettavista menettelytavoista. Pankilla ei näin ole juurikaan mahdollisuutta itse päättää miten se toteuttaa tätä selonottovelvollisuutta, vaan sen on toimittava tarkkojen ja yksityiskohtaisten määräysten mukaan. Voidaan siis puhua täsmästandardista.

Rajanveto pankin selonottovelvollisuuksien jakamisesta eri standardeiksi ei kuitenkaan ole niinkään joko/tai –, vaan enemmänkin sekä/että – ja enemmän/vähemmän – tyyppistä. Kaikissa säännellyissä selonottovelvollisuuksissa on yleensä piirteitä kahdesta vierekkäisestä standardista. Luotonannon selonottovelvollisuus on selkeimmin tavoitestandardi, mutta siinä on myös suoritusstandardin piirteitä, kuten on myös rahanpesun estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuudessa. Yleishavainto kuitenkin on, että selonottovelvollisuuksien sääntely eroaa eri toiminnoissa sääntelyn intervention asteen perusteella. Tämä on selitettävissä pääasiassa selonottovelvollisuuksien keskenään erilaisilla tavoitteilla.

2.1.3 Pankkitoiminnan ja -sääntelyn valvonta

Kuten pankkisääntelyn myös sen valvonnan perusteena on yleisesti pidetty tallettajien suojaamista ja pankkijärjestelmän vakauden turvaamista.²² Valvonta voidaan ajatella lainsäädännön ohella yhdeksi julkisen vallan keinoksi pyrkiä estämään epätäydellisten markkinoiden mukanaan tuomia ongelmia. Pankin velkojien, joista suurin osa on tallettajia, mahdollisuudet ja kyvyt valvoa pankin toimintaa ovat vähäiset ja sitoisivat huomattavasti pääomaa suhteessa sijoitettuihin rahamääriin. Tällöin velkojat tarvitsevat edustajan valvomaan pankin toimia puolestaan ja tätä tehtävää hoitaa julkinen valta²³.

Pankkitoiminnan valvonnasta vastaa Suomessa Finanssivalvonta, josta säädetään laissa Finanssivalvonnasta.²⁴ Pankkien ohella Finanssivalvonta valvoo rahoitusalalla mm. si-

---

²² Halme 1999:74

²³ Halme 1999:73

²⁴ Laki Finanssivalvonnasta 878/2008

joituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden ja pörssin toimintaa. Lisäksi Finanssivalvonta ohjaa markkinoilla noudatettavia menettelytapoja sekä edistää tietämystä rahoitusmarkkinoista. Lakien noudattamisen valvonnan ohella Finanssivalvonta antaa myös lain soveltamisen kannalta tarpeellisia määräyksiä ja ohjeita. Määräykset ovat valvottavia sitovia, kun taas ohjeet ovat suositusluonteisia. Oman norminannon lisäksi Finanssivalvonta osallistuu rahoitusmarkkinalainsäädännön valmisteluun niin kotimaassa kuin EU:ssakin.²⁵

Pankkien valvontatehtävät Finanssivalvonnassa on jaettu kahteen eri osastoon, vakavaraisuusvalvonta- ja markkinavalvontaosastoon. Markkinavalvontaosasto vastaa mm. markkina-, menettelytapa ja järjestelmävalvonnasta, joten esim. selontotovelvollisuuksien noudattamisen valvonta kuuluu tälle osastolle. Finanssivalvonnan suorittama viranomaisvalvonta täydentää valvottavan itsensä sekä markkinoiden suorittamaa valvontaa. Ensisijainen vastuu valvottavan toiminnasta on kuitenkin aina sillä itsellään.²⁶

Pankin selontotovelvollisuuksien valvonta on Finanssivalvonnan markkinavalvontaosastolle kuuluvaa menettelytapavalvontaa. Tällä valvonnalla pyritään lisäämään asiakkaiden luottamusta markkinoiden ja niillä toimivien palveluntarjoajien toimintaan. Valvottavien menettelytapojen tulee olla lainsäädännön, kansainvälisten vaatimusten ja hyvän tavan mukaisia.²⁷ Selontotovelvollisuudet menettelytapana perustuvat näihin kaikkiin, painotusten vaihdellessa yksityiskohtaisista lainsäännöksistä hyvään pankkitapaan, johon mm. luotonannon selontotovelvollisuus suurimmaksi osaksi perustuu. Pankin noudattamia menettelytapoja valvotaan sekä etu- että jälkikäteen. Selontotovelvollisuuksien valvonta kuuluu jälkikäteisvalvontaan, jossa menettelytapojen noudattamista seurataan sekä tehdään tarkastuksia eri teemojen pohjalta. Selontotovelvollisuuksien valvontaa käsitellään tarkemmin tutkimuksen viimeisessä luvussa.

2.2 Yleiset periaatteet selontotovelvollisuuksien taustalla

2.2.1 Heikomman suoja

Sopimussuhteessa toisella sopijapuolella ei aina ole tosiasiasa mahdollisuutta tehdä tasapuolista sopimusta, jos sopimusosapuolet eivät ole taloudellisesti, sosiaalisesti tai

---

²⁵ Rahoitustarkastus 2008

²⁶ Rata 2008

²⁷ Rata 2008

juridisesti tasavertaisia. Tästä syystä heikomman sopijapuolen suojaamista on pidetty tarpeellisena. Syynä tähän on yleensä se, että muutoin vahvempi sopijapuoli voisi käyttää hyväkseen toisen hetkellistä tai pysyvää turvatonta asemaa. Tätä heikomman osapuolen suojaamista pidetään nykyään keskeisenä siviilioikeudellisena periaatteena.²⁸

Heikomman suojassa voidaan periaatteessa erotella kolme tavoitetasoa. Heikomman asemaa voidaan pyrkiä parantamaan

- 1) Turvaamalla heikommalle osapuolelle määrätty vähimmäisoikeuksien taso ja määrä
- 2) Asettamalla tavoitteeksi jonkinlaisen tasapainon aikaansaaminen osapuolten välisessä suhteessa
- 3) Pitämällä tavoitteena heikomman saattamista toista osapuolta parempaan asemaan.²⁹

Pankin ja tämän asiakkaan välisessä suhteessa on usein selkeä tiedollinen epätasapaino pankin ollessa oman alansa asiantuntija. Tällöin heikomman suojaa pyritään toteuttamaan ennaltaehkäisevästi asettamalla tiedollisesti vahvemmalle osapuolelle eli pankille erilaisia selonotto- ja tiedonantovelvollisuuksia asiakasta kohtaan. Heikomman suojan periaatteen merkitys pankin erilaisissa selonottovelvollisuuksissa näkyy eri tavalla tarkasteltavasta selonottovelvollisuudesta riippuen. Vahvimmin se näkyy sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuudessa, jossa periaate on selkeästi pakottavien lainsäädännösten taustalla.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuuden ensisijainen tavoite ei ole heikomman osapuolen suoja. Sillä voidaan kuitenkin ajatella olevan pankin asiakasta suojaava välillinen vaikutus. Tällöin heikomman suoja voidaan johtaa asiakkaan roolista rahoitusjärjestelmän toimijana silloin kun selonottovelvollisuudella pyritään turvaamaan koko järjestelmän toimivuus. Rahanpesu voi vakavasti vaarantaa pankkien luotettavuuden ja vakauden, jolloin suojan tarpeessa on myös pankin palveluita käyttävä asiakas. Toinen välillinen asiakkaan suoja voidaan johtaa rahanpesun estämisen ja selvittämisen yhteiskunnallisista tavoitteista, kuten esim. yhteiskuntarauhan turvaamisesta. Näin ajateltuna selonottovelvollisuuden suoja ei perustu niinkään asiakkaan rooliin pankin asiakkaana tai heikompana osapuolena, vaan tavoitteena on suojata yhteiskunnan jäseniä ja heidän perusoikeuksiaan yleisesti.

---

²⁸ Ämmälä 2000: 97–98

²⁹ Tala 1993: 293

Sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuden taustalla on pankin selonottovelvollisuuksista selkeimmin heikomman osapuolen suoja. Tässä yhteydessä heikomman suojasta puhutaan sijoittajansuojana. Selonottovelvollisuuden tarkoituksena on varmistaa tarjotun sijoituspalvelun ja sijoituskohteen soveltuvuus asiakkaalle ja suojata sijoittajaa näin hänen taloudellisen vastuunkantokykynsä ja sijoituskokemuksensa ylittäviltä sijoituksilta. Ei-ammattimaisten sijoittajien kasvava osuus arvopaperimarkkinoilla ja markkinoiden monipuolistuminen ovat johtaneet sijoittajansuojan merkityksen korostumiseen. Ei-ammattimaisen sijoittajan suojan tarve johtuu pääasiassa markkinoiden epäsymmetrisestä informaatiosta, jonka suhteen sijoituspalvelun tarjoajan oletetaan lähikohtaisesti olevan sekä määrällisesti että laadullisesti ylivertaisessa asemassa sijoittajaan nähden.

Huomion arvoista sijoituspalvelujen tarjoamisen selonottovelvollisuudessa ja sen yhteydessä epäsymmetriseen informaatioon on selonottovelvollisuuden puuttuminen tarjottaessa sijoituspalveluja hyväksyttävälle vastapuolille ja joissakin tapauksissa ammattimaisille sijoittajille. Tällöin ei ole tarvetta selonottovelvollisuudella suojata heikompa osapuolta, koska palvelun tarjoajan ja asiakkaan oletetaan nyt olevan tiedollisesti tasavertaiset. Selonottovelvollisuuden ja heikomman suojan poistaa asiakkaan lakisääteinen rooli tasavertaisena sopimuskumppanina sekä palveluntarjoajan ilmoitus asiakkaalle hänen kohtelemisestaan joko hyväksyttävän vastapuolena tai ammattimaisena sijoittajana. Tosiasiallinen suojan tarve ei näin ollen välttämättä vaikuta sijoittajansuojan aktualisoitumiseen. Huomioitava on myös se seikka, että pelkkä selonottovelvollisuuden muodollinen toteuttaminen ei takaa sijoittajalle suojaa, vaan suoja syntyy nimenomaan selonottotietojen käyttämisellä sijoittajan etujen mukaisesti. Vastuu tästä on sijoituspalvelun tarjoajalla eli tässä tapauksessa pankilla.

Heikomman suojan periaate luotonannon selonottovelvollisuudessa on riskienhallinnan ohella toinen tärkeä periaate selonottovelvollisuuden taustalla. Finanssivalvonnan standardi rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista määrittelee selonottovelvollisuuden tarkoituksiksi luottoriskien hallinnan ohella asiakkaan taloudellisen turvallisuuden huomioon ottamisen, niin että asiakas kykenee selviytymään luotosta³⁰. Selonottovelvollisuudella on näin välitön vaikutus sekä luotonantajaan että –ottajaan. Heikomman suojaa ei kuitenkaan ole nähty luotonannossa niin tärkeänä periaatteena, toisin kuin sijoituspalveluiden kohdalla, että sitä olisi suojattu lakisääteisellä se-

---

³⁰ Rata, standardi 2.1, luku 6.1.2

lonottovelvollisuudella, vaan suojan toteutuminen selonottovelvollisuuden muodossa on jätetty Finanssivalvonnan ohjeiden ja luotonannossa noudatettavan hyvän pankkitavan varaan. Kuten sijoituspalveluja tarjottaessa niin myös luotonannon kohdalla heikomman osapuolen suoja ei toteudu luotonantajalle pelkästä muodollisesta selonottamisesta, jos sen jälkeenkin laina myönnetään huomioimatta asiakkaan olosuhteita ja luotonmaksukykyä. Tällöin luotonantaja ottaa riskejä sekä omalla että luotonottajan kustannuksella, vastoin hyvää pankkitapaa. Vastuu selonottovelvollisuuden nojalla hankittujen tietojen laiminlyömisestä rinnastunee näin vastuuseen koko selonottovelvollisuuden laiminlyömisestä.

2.2.2 Lojaliteettivelvollisuus

Sopimusoikeudessa lojaliteettivelvollisuudella tarkoitetaan velvollisuutta ottaa vastapuolen edut kohtuullisessa määrin huomioon, ilman että sopimuksesta aiheutuvat omat oikeudet kohtuuttomasti vaarantuvat. Tällöin korostetaan sopimuksen yhteistoimintaluonnetta ja tiedollista tasavertaisuutta.³¹ Lojaliteettivelvollisuuden taustalla vaikuttaa selkeästi yhdenvertaisuuden periaate, joka on selkeä poikkeus perinteisestä sopimusvapauden periaatteesta.³²

Lojaliteettivelvollisuuden, ja ehkä vielä yleisemmin lojaliteettiperiaatteen, sisältö ei ole helposti yleisesti määriteltävissä. On hyvin mahdollista, että periaatteen yleistä sisältöä ei ole edes mahdollista määritellä, vaan se on tehtävä sopimustyypeittäin ja tapauskohtaisesti. Yleisesti on kuitenkin havaittavissa lojaliteettivelvollisuuden merkityksen korostuminen sopimusoikeudessa. Oikeustieteellisessä keskustelussa periaatteella on nähty olevan jonkin verran institutionaalista tukea yksittäisissä lainsäännöksissä, mutta sen on katsottu myös johtuvan muuttuneesta sopimuskäsityksestä, jossa sopimus nähdään osapuolten yhteistoimintana.³³

Pankin lojaliteettivelvollisuutta korostaa myös KKO:n tuore ennakkopäätös 2007: 72. Ratkaisun perusteluissa vedotaan nimenomaisesti lojaliteettivelvollisuuden rikkomiseen vahingonkorvauksen perusteena:

Korkein oikeus katsoo, että pankin on kerrotuissa olosuhteissa pitänyt huolehtia siitä, että osakekaupan rahoitusta koskeneen järjestelyn yhteydessä olisivat tulleet huomioon otetuiksi pankin omien etujen ohella

---

³¹ Mähönen 2000: 129

³² Tolonen 2000: 82

³³ Mäkelä 1999: 44–45, 50–51

myös järjestelyn toisen osapuolen, X Oy:n keskeiset edut. Tämän lojaliteettivelvollisuutensa perusteella pankilla on ollut velvollisuus huolehtia siitä, että X Oy:n lukuun toiminut A olisi voinut saada tietoonsa ainakin sellaisia jo pankin tiedossa olleita seikkoja, joilla ilmeisesti olisi ollut ratkaisevaa merkitystä myös A:lle rahoitusjärjestelyn edullisuutta omalta kannaltaan arvioidessaan.

Lojaliteettiperiaate pankin selonottovelvollisuuksien taustalla liittyy selkeästi tiedollisen yhdenvertaisuuden pyrkimykseen. Pankki pystyy parhaiten huomioimaan myös vastapuolen edut, kun sillä on tietoa asiakkaansa yksilöllisistä olosuhteista. Pankin rooli sopimussuhteen asiantuntijana johtaa puolestaan siihen, että sillä on lojaliteettivelvollisuuden puitteissa velvollisuus ottaa selvää eikä asiakkaalla sitä vastoin ole nimenomaisesti tiedonantovelvollisuutta. Pankin rahoitusalan asiantuntijana tulee tietää paremmin, mitä tietoja se asiakkaaltaan tarvitsee ottaakseen myös vastapuolen edut riittävästi huomioon.

Lojaliteettiperiaatteen vaikutus eri selonottovelvollisuuksien taustalla vaihtelee silti huomattavasti. Sen painoarvon voidaan nähdä olevan pienimmillään rahanpesun estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuudessa ja suurimmillaan luotonannon selonottovelvollisuuden kohdalla. Luotonannon selonottovelvollisuudessa merkitys on erityisen korostunut aihealueen lainsäädännön puuttuessa. Myös sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuden taustalla lojaliteettiperiaate vaikuttaa merkittävästi.

2.2.3 Pankkijärjestelmän luottamuksen ylläpitäminen

Toimiakseen pankkijärjestelmä, ja yleensäkin koko rahoitusjärjestelmä, vaatii sen osapuolten luottamusta niin toisiinsa osapuoliin kuin itse järjestelmään. Esimerkiksi ilman tallettajien luottamusta varojen takaisinmaksusta, rahaa ei kertyisi pankeille talletuksina eivätkä ne näin pystyisi luotonantoon ja koko järjestelmä menettäisi merkityksensä. Luottamus järjestelmään on siis ensiarvoisen tärkeää, mikä näkyy mm kasvavana avoimuuden vaatimuksena rahoitusmarkkinoilla.

Rahanpesun estämiseen liittyvän selonottovelvollisuuden yhteys pankkijärjestelmän luottamuksen ylläpitämiseen on selkeä. Rahanpesulla voidaan vaarantaa ihmisten rahoitusjärjestelmää kohtaan tuntemaa luottamusta, kun pankit tulevat näin osaksi rikollista toimintaa, joko tietoisesti tai tietämättään. Pankkien ja muiden rahoituslaitosten kiinnostus rahanpesun torjuntaan perustuukin paljolti huoleen niiden toimintaa kohtaan tunnetun yleisen luottamuksen vähenemisestä. Jos yleisesti uskotaan rikollisten mahdollisesti käyttävän pankkeja rikosten tekemiseen, on se pankeille selkeä imagohaitta. Tällöin

odotettavissa on taloudellisia haittoja, jos asiakkaat kaikkoavat ja rahoitusmarkkinoilta saatavien luottojen hinta nousee. Pankeille onkin tärkeää, että niiden sisäiset menettelytavat on järjestetty siten, että ne estävät mahdollisimman hyvin niin ulkoiset kuin sisäisetkin rahanpesemiseen liittyvät väärinkäytökset, jotka voisivat uhata pankkeja kohtaan tunnettua luottamusta ja aiheuttaa niille taloudellista vahinkoa.³⁴

Pyrkimällä aktiivisin toimin estämään ja selvittämään rahanpesua pankit luovat näin ympärilleen luottamuksen ilmapiiriä, joka heijastuu takaisin asiakkaiden luottamuksena koko järjestelmää kohtaan. Selonottovelvollisuus, joka sisältää asiakkaan tunnistamisen ja tuntemisen, sekä siitä seuraava rahanpesuepäilyjen ilmoitusvelvollisuus ovat pankin keinoja rahanpesun yhteydessä ylläpitää luottamusta pankkijärjestelmää kohtaan.

Sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuden taustalla ensisijaisesti oleva periaate on heikomman suoja, mutta yhteys pankkijärjestelmän luottamuksen ylläpitämiseen on ehdottomasti olemassa. Kysymys on siitä, että heikomman suojan aktualisoituminen palvelun tarjoajan selonottovelvollisuuden tehokkaalla toteuttamisella lisää sijoittajien luottamusta järjestelmää kohtaan. Näin luottamuksen ylläpitäminen ei ole niinkään sidottu itse selonottovelvollisuuteen, vaan selonottovelvollisuuden tavoitteen eli heikomman suojan toteutumiseen. Pelkkä selonotto ei lisää luottamusta, ellei hankittuja tietoja käytetä asiakkaan edun mukaisesti.

Luotonannossa pankkijärjestelmän luottamuksen ylläpidolla on kaksi eri puolta, jotka voidaan johtaa selonottovelvollisuuden kahdesta eri tavoitteesta. Luotonottajan heikomman osapuolen suojan vaikutus luottamuksen ylläpitämiseen on samanlainen kuin sijoituspalveluiden tarjoamisen kohdalla. Tehokkaalla tavalla toteutettu selonottovelvollisuus toteuttaa heikomman osapuolen suojaa ja lisää näin luottamusta pankkijärjestelmää kohtaan. Toinen puoli luottamuksen ylläpitämisestä on yhteydessä selonottovelvollisuuden tavoitteeseen pankin riskienhallintakeinona. Selonottovelvollisuuden tehokas toteuttaminen vähentää pankin luottoriskiä, mikä lisää markkinoiden yleistä luottamusta pankkia kohtaan ja mikä puolestaan taas lisää yleistä luottamusta koko järjestelmää kohtaan. Erona näillä luotonannon kahdella luottamuksen ylläpitoa toteuttavalla puolella on siis se, että kun heikomman suojan toteutuminen lisää pääasiassa luotonottajien luottamusta pankkijärjestelmää kohtaan niin selonottovelvollisuus tehokkaana riskienhallintakeinona lisää puolestaan koko markkinoiden luottamusta pankkijärjestelmään.

---

³⁴ Sahavirta 2008: 44

2.2.4 Rikollisuuden torjuminen

Rikollisuuden torjuminen yleisenä periaatteena selonottovelvollisuuksien taustalla liittyy pääasiallisesti rahanpesun estämiseen ja selvittämiseen. Pankin asiakkaat pyritään pankin kautta asioidessaan tunnistamaan ja tuntemaan, jotta rikoksella hankittua omaisuutta ei välittyisi pankkijärjestelmän kautta laillisen talouden piiriin. Rahanpesun avulla voidaan rahoittaa uutta rikollisuutta ja hankkia pestyn rahan avulla merkittäviä varallisuusetuuksia³⁵. Erityisesti rahanpesun torjunnalla halutaan puuttua järjestäytyneen rikollisuuden mahdollisuuksiin sijoittaa rikollisella toiminnalla saatuja varoja lailliseen talouteen, koska tästä on väitetty aiheutuvan lailliselle yhteiskuntajärjestykselle erityistä haittaa³⁶. Pankkien lakisääteisenä velvollisuutena on torjua rahanpesua ennaltaehkäisevästi ja puuttua epäilyttäviin liiketoimiin jo niiden alkuvaiheessa.

Rikollisuuden torjuminen on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuuden ensisijainen tavoite, josta muut tavoitteet, kuten pankkijärjestelmän luottamuksen ylläpitäminen, voidaan tässä yhteydessä johtaa. Muissa pankin selonottovelvollisuuksissa rikollisuuden torjuminen näkyy rahanpesun estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuuden kautta, joka asiakasta tunnistettaessa on osa jokaista selonottovelvollisuutta.

2.3 Selonottovelvollisuuden ominaisuuksia

2.3.1 Synnyttävät ja poistavat tekijät

Pankille syntyy rahanpesulain mukainen selonottovelvollisuus, kun se aloittaa uuden asiakassuhteen vakituisen asiakkaan kanssa. Vakituksella asiakassuhteella tarkoitetaan mm. tilin avaamista, arvopaperinvälitystä ja luottosuhdetta, joihin pankin selonottovelvollisuus yleisimmin aina liittyy. Ensimmäisenä uudessa asiakassuhteessa aktualisoituu tunnistamisvelvollisuus, joka poistuu vain, jos kysymys on alle 15 000 euron arvoisista yksittäisistä tai toisiinsa kytkeytyvistä liiketoimista. Yksittäisillä liiketoimilla tarkoitetaan esim. yksittäisen laskun maksamista. Arvoltaan vähäinen yksittäinen liiketoimikin on kuitenkin selonottovelvollisuuden alainen, jos on syytä epäillä liiketoimeen sisälty-

---

³⁵ Neira 2004: 113

³⁶ Sahavirta 2008: 47

vien varojen laillista alkuperää. Yritysassiakkaiden kohdalla tunnistamisvelvollisuus on kaksinkertainen, jolloin on tunnistettava sekä yritys että sen puolesta toimiva henkilö.³⁷

Kun pankki tarjoaa sijoituspalveluja asiakkailleen, syntyy sille AML:n mukainen selonottovelvollisuus ensiksi, kun se tarjoaa sijoituspalveluna sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa. Laissa aiemmin ollut maininta, jonka mukaan selonottovelvollisuus poistuu vain, jos se on ilmeisen tarpeetonta asiakkaan sijoituskokemuksen tai muista olosuhteista johtuvan syyn perusteella, on nyttemmin poistettu. Silti tämänkaltainen tilanne lienee vielä mahdollinen. Muista olosuhteista johtuva syy oli aiemmin esimerkiksi se, että pankilla on selonottovelvollisuuden vaatimat tiedot jo aikaisemmasta asiakassuhteesta tai muuten hallussaan, eikä näissä olosuhteissa ole tapahtunut muutosta edellisestä tietojen keräämisestä. Tämä synnyttää silti pankille nykyäänkin selonottovelvollisuuden olosuhteiden mahdollisesta muutoksesta.

Finanssivalvonnan antaman standardin mukaan selonottovelvollisuus poistuu edellä mainittujen palveluiden osalta, jos asiakas on luokiteltu ammattimaiseksi asiakkaaksi³⁸. Tällöinkin kuitenkin pankille syntyy selonottovelvollisuus niistä perusteista, joilla asiakasta kohdellaan ammattimaisena asiakkaana.

Pankin tarjotessa sijoituspalveluna muita kuin edellisessä kappaleessa mainittuja sijoitusneuvontaa ja omaisuudenhoitoa, esimerkiksi arvopaperinvälitystä tai emissionjärjestämistä, selonottovelvollisuus aktualisoituu AML:n mukaan ennen palvelun tarjoamista. Tällöinkin selonottovelvollisuuden poistaa asiakkaan luokittelu ammattimaiseksi asiakkaaksi tai hyväksyttäväksi vastapuoleksi. Ainoastaan niin sanottujen yksinkertaisten sijoitusvälineiden, kuten esimerkiksi julkisen kaupankäynnin kohteina olevien osakkeiden tai joukkovelkakirjojen, kohdalla pankin selonottovelvollisuus poistuu, jos toimeksiantojen toteuttaminen ja välittäminen tapahtuu asiakkaan aloitteesta. Tällöin pankin on kuitenkin ilmoitettava asiakkaalle, ettei se ole velvollinen arvioimaan palvelun soveltuvuutta hänelle.

Luotonannossa selonottovelvollisuuden synnyttää luotonhakijan luottopyyntö. Luotonannon selonottovelvollisuudelle on tyypillistä luoton luonteen ja koon sekä asiakkaan ominaisuuksien ja olosuhteiden vaikutus selonottovelvollisuuden sisältöön. Itse selonottovelvollisuuden syntymiseen nämä seikat eivät kuitenkaan vaikuta. Ainoastaan

---

³⁷ Suomen pankkiyhdistys 2004: Suomessa toimivien pankkien rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevat toimintaperiaatteet

³⁸ Rata, standardi 2.1, luku 7.3.1

pankilla jo olevat riittävät tiedot luotonhakijasta poistavat normaalin selonottovelvollisuuden, mutta tällöin, kuten edellä on todettu, pankille syntyy selonottovelvollisuus mahdollisesta olosuhteiden muutoksesta. Tämä selonottovelvollisuus on toki olennaisesti suppeampi kuin alkuperäinen, mutta silti toteutettava aina aikaisempien tietojen varmistamiseksi.

2.3.2 Ajallinen ulottuvuus

Ajallisesti selonottovelvollisuus tapahtuu pääsääntöisesti aina ennen tarjotun palvelun toteuttamista. Laeissa mainitut selonottovelvollisuudet tapahtuvat aina ennen palvelun toteuttamista. Tämä on luonnollista selonottovelvollisuuksien yleisestä suojaamistavoitteesta johtuen. Selonottovelvollisuuden tarkoituksena on varmistaa asiakkaan henkilöllisyys ja hänen taustansa, jotta velvollisuuden intressistä riippuvat tavoitteet ja lainmuokaisuus toteutuvat. Asiakasta pyritään suojaamaan, pankin riskejä hallitsemaan ja luomaan luottamusta pankkijärjestelmää kohtaan jo etukäteen ennen palvelun toteuttamista ja siitä seuraavia vaikutuksia. Etukäteen suoritettulla selonottovelvollisuudella pystytään estämään osapuolilleen epäedullisten rahoitussopimusten syntyminen ja estämään näin mahdollisesti syntyvät vahingot. Palvelun toteuttamisen jälkeen suoritettu selonottovelvollisuus ei pysty estämään näitä mahdollisesti syntyviä vahinkoja, vaan jälkikäteen suoritettuna selonottovelvollisuuden mahdollisuudet olisivat enää vain rajoittava jo syntyneitä vahinkoja.

Ennen palvelun tarjoamista toteutettu selonottovelvollisuus ei kuitenkaan aina ole ainoa mahdollisuus sen suorittamiseen. Kysymys ei aina ole joko/tai – tilanteesta, jossa selonottovelvollisuus on toteutettava aina ennen palvelun tarjoamista suojaamistavoitteen saavuttamiseksi. Etukäteen suoritettuna selonottovelvollisuuden tukena on usein palvelun toteuttamisen aikana suoritettu selonottovelvollisuus, joka mahdollistaa pitkäkestoisten palveluiden, kuten esim. luottojen, kohdalla suojaamistavoitteiden toteutumisen asiakkaan olosuhteissa tapahtuneista muutoksista riippumatta. Luotonantajana pankin on seurattava luotonottajan taloudellista tilannetta luoton takaisinmaksun aikana säännöllisesti.

Etukäteen ja palvelun aikana suoritettavan selonottovelvollisuuden kohdalla voitaisiinkin puhua pörssiyhtiöiden tiedonantovelvollisuuden termein, erityisesti ja jatkuvasta selonottovelvollisuudesta. Erityinen selonottovelvollisuus tapahtuu aina ennen palvelun tarjoamista ja jatkuva selonottovelvollisuus palvelun toteutumisen aikana. Erityinen selonottovelvollisuus toteutuu pankin jokaisen toiminnon selonottovelvollisuuden yh-

teydessä, kun taas jatkuva selonottovelvollisuus liittyy erityisesti pitkäkestoisiin palveluihin, kuten luotot ja omaisuudenhoito. Ajallinen ulottuvuus on näiden kahden selonottovelvollisuuden erottava tekijä.

2.3.3 Tunnistamista vai tuntemista?

Asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen voidaan ajatella olevan pankin selonottovelvollisuuden kaksi eri puolta. Tunnistamisella pyritään varmentamaan asiakkaan henkilöllisyys ja tuntemisella hänen taustansa. Laajasti ajateltuna tunnistamista voidaan pitää tuntemisen ensimmäisenä vaiheena, joka toisaalta voi toimia myös omillaan. Asiakassuhteen alussa, ennen liiketoimen tai toimeksiannon suorittamista, ja vakituista asiakassuhdetta perustettaessa asiakas on aina tunnistettava³⁹. Asiakkaan tunteminen puolestaan riippuu erityisesti tarjottavasta palvelusta sekä sen laajuudesta.⁴⁰

Tunnistaminen ja tunteminen voidaan ajatella yksiulotteisen suoran kahdeksi ääripääksi. Kaikki pankin selonottovelvollisuudet ovat tällä suoralla, mutta niiden painopiste vaihtelee tunnistamisen ja tuntemisen välillä. Tunnistamisen ääripäässä, jossa selonottovelvollisuus on pelkkää tunnistamista ilman tuntemista, on esim. tilanne, jossa uusi asiakas tallettaa pienen summan. Toisessa ääripäässä, jossa selonottovelvollisuus on pelkkää tuntemista, voisi olla tilanne, jossa vakituinen ja tunnettu tiliasiakas hakee luottoa tai käyttää sijoituspalveluja. Toki tällöin mukana on myös tunnistamista, mutta se ei perustu varmennettaviin asiakirjoihin, vaan ulkoiseen tunnistukseen. Näiden kahden ääripään välillä ovat kaikki pankin selonottovelvollisuudet, painopisteiden vaihdellessa tunnistamisesta tuntemiseen.

Jos tunnistamista ja tuntemista pohditaan sarjana toisiaan seuraavia toimenpiteitä, voidaan tunnistamisen toimenpiteiksi lukea tietojen pyytäminen, niiden antaminen ja tietojen hyväksyminen. Toimenpiteiden sarjana tunteminen voidaan erottaa tunnistamisesta tietojen antamisen ja hyväksymisen väliin sijoittuvalla tietojen tarkastamisen vaiheella. Syy miksi tiedot tarkastetaan tuntemisessä, muttei tunnistamisessa johtuu annettujen tietojen luotettavuudesta. Tunnistamisessa annetut tiedot ovat viranomaisten antamia ja hyväksymiä, joita ei lähtökohtaisesti tarvitse enää erikseen tarkistaa. Tuntemisessä puolestaan tiedot ovat peräisin asiakkaalta itseltään, eivätkä näin ole yhtä luotettavia kuin viranomaistiedot. Tästä syystä tiedot on tarkastettava ennen niiden hyväksymistä.

---

³⁹ Rata, standardi 2.4, luku 5.2.1

⁴⁰ Rata, standardi 2.4, luku 5.3

Asiakkaan tunnistamisen ja tuntemisen erona voidaan pitää myös tunnistamisen perustumista ennalta sovittuun menettelyyn, jolla määritellään tarkasti riittävään tunnistukseen vaadittavat elementit. Tunteminen perustuu myös osaksi etukäteen sovittavaan menettelyyn, mutta se vaatii palveluntarjoajalta omaa harkintaa milloin tuntemisen edellytykset täyttyvät ja mikä on riittävä tuntemisen taso. Omaa harkintaa tulee toki käyttää tunnistamisessakin, mutta sen merkitys ei ole yhtä keskeinen kuin asiakkaan tuntemisessä.

Tunnistaminen ja tunteminen toimivat myös erottelevina tekijöinä edellisessä kappaleessa esitellyille erityiselle ja jatkuvalla selonottovelvollisuudelle. Ennen palvelun toteuttamista suoritettava erityinen selonottovelvollisuus voi sisältää sekä tunnistamista että tuntemista, kun taas jatkuva selonottovelvollisuus käsittää vain tuntemisen. Tämä johtuu jatkuvan selonottovelvollisuuden luonteesta olosuhteiden muutoksia tarkkailevana selonottovelvollisuutena, jolla seurataan jo aikaisemmin tunnistettujen asiakkaiden taloudellisessa tilanteessa tapahtuvia muutoksia.

3. SELONOTTOVELVOLLISUUS JA RAHANPESU

3.1 Johdanto rahanpesun estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuuteen

Rahanpesulainsäädännöstä johtuva selonottovelvollisuus aktivoituu pankin ja asiakkaan välisessä suhteessa aina ensimmäisenä, koska se käsittää asiakkaan tunnistamisen, joka tapahtuu ajallisesti lähes aina ennen perustettavaa asiakassuhdetta tai suoritettavaa liike-toimea. Aikaisemmin selonottovelvollisuuden tämä osa know your customer -periaatetta painottui lähes yksinomaan asiakkaan tunnistamiseen, mutta on lainsäädännön kehittyessä muuttanut painopistettään yhä enemmän pelkästä teknisluonteisesta tunnistamisesta kohti asiakkaan kokonaisvaltaista tuntemista. Silti se eroaa edelleen lähtökohdiltaan selkeästi jäljempänä käsiteltävistä sopimusperustaisista selonottovelvollisuuksista, koska sen tavoitteet ja tarkoitus ovat ennemminkin yhteiskunnallisia, eivätkä niinkään sidosissa pankin ja asiakkaan väliseen sopimussuhteeseen. Kuitenkin jo pelkän tunnistamisvelvollisuuden kautta rahanpesulainsäädännöstä aiheutuva selonottovelvollisuus on osa jäljempänä käsiteltäviä sijoituspalveluiden tarjoamisesta ja luotonannosta johtuvia selonottovelvollisuuksia. Rahanpesulain uudistamisen myötä myös korostunut asiakkaan tuntemisvelvollisuus liittyy entistä selkeämmin myös pankin muihin selonottovelvollisuustilanteisiin, jolloin rajanveto eri selonottovelvollisuuksien sääntelyn soveltamisessa hämärtyy ja voidaan puhua yhä lisääntyvissä määrin selonottovelvollisuuden kokonaisuudesta tietyn yksittäisen selonottovelvollisuuden sijaan.

3.2 Rahanpesun estäminen ja selvittäminen

3.2.1 Rahanpesu ilmiönä

Rahanpesulla tarkoitetaan RL:n 32 luvussa kriminalisoitua toimintaa, jolla pyritään häivyttämään rikoksella hankitun omaisuuden alkuperä ”pesemällä” se siten, että omaisuus näyttää laillisesti hankitulta.⁴¹ Kyse on tällöin yleensä rahoitusjärjestelmän laillisten ja vakiintuneiden toimintojen ammattimaisesta, suunnitelmallisesta ja monimutkaisesta väärinkäytöksestä.⁴² Häivyttämällä esirikoksella hankitun omaisuuden alkuperä, mahdollistetaan sen käyttö laittoman alkuperän paljastumatta.⁴³ Heikinheimon mukaan ra-

---

⁴¹ Rahanpesun selvittelykeskus 2009

⁴² Sahavirta 2008: 22

⁴³ Neira 2004: 114

hanpesun esirikoksena voi olla mikä tahansa rikos.⁴⁴ Useimmiten esirikoksena toimivat kuitenkin huumausaine- ja talousrikokset.⁴⁵

Rahanpesua voidaan yleisesti käsitellä yksittäisten tekojen sijaan tekojen sarjana, johon kuuluvat sijoitus-, harhautus- ja palautusvaihe. Rahanpesuoperaatiot ovat kuitenkin monimutkaisia, eivätkä aina noudata eri vaiheita järjestelmällisesti osan vaiheista jäädessä pois tai mennessä päällekkäin. Ensimmäinen eli sijoitusvaihe pitää sisällään rikoksella hankitun omaisuuden toimittamisen takaisin lailliseen talousjärjestelmään. Harhautusvaiheessa pyrkimyksenä on peittää omaisuuden laiton alkuperä esim. lukuisilla peräkkäisillä tilisiirroilla. Palautusvaiheessa lisääntyneelle omaisuudelle pyritään luomaan laillinen tausta esim. sijoittamalla se pääomana lainan muodossa ulkomaille.⁴⁶

Suomessa rahanpesuun on puututtu vuodesta 1994 lähtien, jolloin siitä tuli rangaistava teko RL:n 32 luvun mukaisena kätkemisrikoksena. Vuonna 1998 tuli voimaan laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä sekä perustettiin Keskusrikospoliisin yhteyteen rahanpesun selvittelykeskus hoitamaan rahanpesun selvittämiseen liittyviä tehtäviä. RL:n talousrikossääntöjä uudistettiin vuonna 2003, jolloin myös RL:n 32 lukuun lisättiin erilliset rahanpesurikosten tunnusmerkistöt. Samalla rahanpesulakia uudistettiin merkittävästi vastaamaan uudessa rahanpesudirektiivissä jäsenvaltioille asetettuja velvollisuuksia. Viimeisin uudistus lainsäädäntöön toteutettiin vuonna 2008, jolloin uuden rahanpesudirektiivin vaatimukset implementointiin osaksi kansallista lainsäädäntöä.

Pestyn rahan määrän on arvioitu lisääntyvän jatkuvasti ja sen kokonaisarvon olevan maailmanlaajuisesti satoja miljardeja dollareita.⁴⁷ Rahanpesun selvittelykeskus on arvioinut, että Suomessa rahanpesun kohteena olevan omaisuuden määrä on mahdollisesti jopa puoli miljardia euroa.⁴⁸ Vuonna 2008 keskusrikospoliisin yhteydessä toimiva rahanpesun selvittelykeskus kirjasi rahanpesurekisteriin 22 788 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista, joista 22 752 koski rahanpesua. Ilmoitusten määrä kasvoi edelliseen vuoteen 2007 verrattuna 5130 kappaleella, mitä osittain selittää sähköisen ilmoitusjärjestelmän tunnettavuuden lisääntyminen ja helppokäyttöisyys.

Rahanpesun torjunnan perusteita on kansainvälisesti myös arvosteltu ja väitetty, että rahanpesemisen todelliset yhteiskunnalliset vaikutukset eivät vastaa esitettyjä uhkaku-

---

⁴⁴ Heikinheimo 1999:11

⁴⁵ Rahanpesun selvittelykeskus 2009

⁴⁶ Heikinheimo 1999: 20–28

⁴⁷ Neira 2004:113

⁴⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2006: Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä: 1

via. Arvostelijat ovatkin esittäneet, että rahanpesemisen vaikutuksista esitettyjen uhkakuvien tarkoituksena on vaatia viranomaisille yhä laajempia tutkinnallisia toimintavaltuuksia ja epäiltyjen oikeusturvan rajoituksia. Tätä kehitystä on pidetty oikeusturvaa vaarantavana ja merkittäviä kustannuksia rahoituslaitoksille aiheuttavana tekijänä. Arvostelijoiden mielestä rikosoikeudellisen sääntelyn sijasta rikoshyödyistä talousjärjestelmälle aiheutuvia haittoja olisi mahdollista vähentää myös muilla ylikansallisilla keinoilla, kuten esimerkiksi tiettyjen toimintojen dekriminallisoinnilla. Kriitikistä huolimatta lienee kuitenkin ilmeistä, että rahanpesemisestä ja sen esirikoksista aiheutuvat taloudelliset haitat ovat silti suuremmat kuin niiden torjumisesta syntyvät kustannukset.⁴⁹

3.2.2 Pankkien rooli rahanpesun estämisessä ja selvittämisessä

Pankit toimivat yhdessä muiden rahoitusyhteisöjen kanssa avainasemassa rahanpesun estämisessä ja selvittämisessä. Pankit ovat rahanpesulain nojalla velvollisia tunnistamaan ja tuntemaan asiakkaansa sekä ilmoittamaan havaitsemistaan epäilyttäviä liiketoimista rahanpesun selvittelykeskukselle. Lisäksi mm. laissa luottolaitostoiminnasta asetetaan pankeille asiakkaiden tuntemisvelvollisuus ja myös Finanssivalvonta on antanut pankkeja velvoittavan standardin asiakkaan tunnistamisesta ja tuntemisesta rahanpesun estämiseksi ja selvittämiseksi.

Pankeilla on parhaat mahdollisuudet estää ja selvittää rahanpesua, koska se on usein osallisena rahanpesun ensimmäisessä ja tärkeimmässä sijoitusvaiheessa, jossa rikoksella hankittu omaisuus pyritään toimittamaan takaisin lailliseen talousjärjestelmään. Tällöin tyypillisin rahanpesun menetelmä on rikoksella saatujen käteisvarojen muuttaminen sähköisiksi varoiksi tallettamalla ne esimerkiksi tätä tarkoitusta varten avatulle pankkitilille⁵⁰. Rahanpesun estämisen ja selvittämisen järjestelmässä pankki toimiikin ensimmäisen vaiheen selonottajana, tiedollisena toimijana, jonka päätehtävä on kerätä tietoa ja välittää sitä eteenpäin. Pankin rooli ei ole niinkään selvittää rahanpesua, vaan kerätä tietoa ja estää mahdolliset väärinkäytökset. Tiedot epäilyttäviä liiketoimista pankki välittää eteenpäin KRP:n yhteydessä toimivalle rahanpesun selvittelykeskukselle, joka huolehtii jatkotoimenpiteistä.

Rahanpesulaki asettaa pankeille kolme aikajärjestyksessä etenevää velvollisuutta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja selvittämiseksi. Ensimmäisenä on asiakkaan tunnistamisvelvollisuus, joka tapahtuu yleensä ennen asiakassuhteen aloittamis-

⁴⁹ Sahavirta 2008: 54–57

⁵⁰ Sahavirta 2008: 26

ta ja on tarkkojen ja yksityiskohtaisten määräysten alainen. Tunnistamisvelvollisuutta seuraa tuntemisvelvollisuus, jolla tarkoitetaan pankin velvollisuutta hankkia tietoja asiakkaansa toiminnasta, tämän liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteet palvelun tai tuotteen käytölle. Tämä vaatii asiakkaan tuntemista siten, että voidaan tietää mikä on poikkeavaa ja mikä ei. Kolmas velvollisuus, joka on tunnistamis- ja huolellisuusvelvollisuuden mahdollinen seuraus, on ilmoitusvelvollisuus. Se poikkeaa kahdesta muusta velvollisuudesta juuri sen riippuvuudella kahdesta edellä mainitusta. Tunnistamis- ja tuntemisvelvollisuus ovat aina välttämättömiä, mutta ilmoitusvelvollisuus vain kun aiemmat velvollisuudet antavat aiheen epäillä liiketoimen varojen tai omaisuuden laillista alkuperää. Ilmoitusvelvollisuus täytetään ilmoittamalla epäilystä rahanpesun selvittelykeskukselle ja antamalla sille pyynnöstä kaikki tiedot ja asiakirjat.

3.3 Tunnistamisvelvollisuus

3.3.1 Tunnistamisvelvollisuuden sisältö

Rahanpesulain 7 §:n mukaan ilmoitusvelvollisen on aina tunnistettava ja todettava asiakkaansa henkilöllisyys vakituista asiakassuhdetta perustettaessa. Sama velvollisuus on myös satunnaisen asiakkaan kohdalla kun suoritettavan liiketoimen tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien suuruus on yhteensä vähintään 15 000 euroa. Tätä rajaa on ilmoitusvelvollisen mahdollista pienentää itse, mutta ei korotata. Mikäli tunnistamisvelvollisuus aiheutuu tämän rajan ylitymisestä, tunnistaminen on suoritettava kun mainittu raja ylitetään⁵¹. Lisäksi asiakas on tunnistettava, jos kyse on epäilyttävästä liiketoimesta tai jos pankki epäilee liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Myös jos pankki epäilee aiemmin todennetun asiakkaan henkilöllisyyden todentamistietojen luotettavuutta tai riittävyttä tulee asiakas tunnistaa uudelleen luotettavasti. Pankki on vastuussa asiakkaan tunnistamisesta ja voi tunnistaa asiakkaan itse tai käyttää siinä asiamiestä⁵².

Asiakas on tunnistettava aina ennen asiakassuhteen alkua, mutta poikkeustapauksissa kuitenkin viimeistään ennen kuin asiakkaalla on mahdollisuus käyttää liiketoimeen sisältyviä varoja tai muuta omaisuutta tai ennen kuin liiketoimi on suoritettu loppuun.⁵³

---

⁵¹ Sisäasiainministeriön asetus 890/2003

⁵² Rata, standardi 2.4 luku 5.2

⁵³ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 6 §

Jos asiakas kieltäytyy tunnistamisesta, on pankin kieltäydyttävä asiakassuhteesta tai toimeksiannosta.⁵⁴

Asiakkaan tunnistaminen on suoritettava luotettavasti ja se edellyttää henkilöllisyyden todentamisen dokumentoimista. Tämä todentaminen tulee lähtökohtaisesti perustua viranomaisen myöntämään, voimassa olevaan henkilöllisyysasiakirjaan tai tunnisteeseen, joka täyttää laatuvarmenteen kriteerit. Tällaisia asiakirjoja ovat mm. voimassa oleva ajokortti tai passi, poliisin myöntämä henkilökortti, sähköinen henkilökortti ja kuvallinen kelakortti. Ulkomaalaisen luonnollisen henkilön tunnistamisasiakirjana toimii yleensä passi, mutta pohjoismaiden kansalaisilta hyväksytään myös henkilöllisyystodistus.⁵⁵

Tunnistamisvelvollisuudesta on rahanpesulain uudistamisen myötä kuitenkin säädetty poikkeus. Rahanpesulain 12 §:n mukaisesti tunnistamisvelvollisuutta ei tarvitse noudattaa, jos asiakkaaseen, tuotteeseen, palveluun tai liiketoimeen liittyy alhainen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski. Tällöin puhutaan niin sanotusta yksinkertaistetusta asiakkaan tuntemismenettelystä. Yksinkertaistettua asiakkaan tuntemismenettelyä tulee lain mukaan noudattaa, kun asiakkaana on:

- 1) Suomen viranomainen;
- 2) Suomessa tai toisessa ETA-valtiossa toimiluvan saanut luottolaitos, rahoituslaitos, sijoituspalveluyritys, rahastoyhtiö tai vakuutusyhtiö;
- 3) muussa kuin ETA-valtiossa toimiluvan saanut luottolaitos, rahoituslaitos, sijoituspalveluyritys, rahastoyhtiö tai vakuutusyhtiö, jota koskevat rahanpesulakia vastaavat velvollisuudet ja jota valvotaan näiden velvollisuuksien noudattamisessa; tai
- 4) muussa kuin ETA-valtiossa toimiluvan saaneen luottolaitoksen, rahoituslaitoksen, sijoituspalveluyrityksen, rahastoyhtiön tai vakuutusyhtiön ETA-valtiossa toimiva sivukonttori;
- 5) yhtiö tai yhteisö, jonka arvopaperi on arvopaperimarkkinalaissa tarkoitetun julkisen kaupankäynnin kohteena tai sitä toisessa ETA-valtiossa vastaavan kaupankäynnin kohteena, taikka jos asiakas on yhtiö tai yhteisö, jonka arvopaperi on muussa kuin ETA-

---

⁵⁴ Rata, standardi 2.4 luku 5.2

⁵⁵ Rata, standardi 2.4 luku 5.2

valtiossa julkista kaupankäyntiä vastaavan kaupankäynnin kohteena ja yhtiötä tai yhteisöä koskee tiedonantovelvollisuus, joka vastaa rahoitusvälinemarkkinadirektiivissä säädettyä tiedonantovelvollisuutta.

Näiden lisäksi yksinkertaistettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus liittyy lain mukaan eräisiin tuotteisiin, joihin lukeutuu muun muassa vakuutus, jossa vakuutuskaudelta maksettava maksu on enintään 1 000 euroa tai jossa kertavakuutusmaksu on enintään 2 500 euroa.

3.3.2 Tunnistaminen ilman henkilökohtaista kontaktia

Silloin kun asiakas ei ole läsnä tilanteessa, jossa hänen henkilöllisyytensä todennetaan, pankin on:

- 1) todennettava asiakkaan henkilöllisyys hankkimalla lisäasiakirjoja tai -tietoja luotettava lähteestä;
- 2) varmistettava, että liiketoimeen liittyvä suoritus tulee luottolaitoksen tililtä tai se maksetaan tilille, joka on aiemmin avattu asiakkaan nimiin; tai
- 3) todennettava asiakkaan henkilöllisyys sähköisistä allekirjoituksista annetussa laissa tarkoitetulla laatuvarmenteella tai muun sähköisen tunnistamistekniikan avulla, joka on tietoturvallinen ja todisteellinen.⁵⁶

Etätunnistamiseen liittyy tehostettu tuntemisvelvollisuus. Pankki vastaa siitä, että asiakas tunnustetaan jokaisen tunnistamisvelvollisuuden aktualisoivan asioinnin yhteydessä.

Asiakas voidaan tunnistaa asiakasta tapaamatta sekä asiakassuhdetta perustettaessa että sen aikana. Asiakassuhteen perustaminen ilman henkilökohtaista kontaktia on kuitenkin poikkeuksellista. Tällöinkin tunnistamisen täytyy pohjautua henkilökohtaiseen tunnistamiseen, mikä tarkoittaa tässä tapauksessa asiakkaan tunnistamista asiamiehen välityksellä.⁵⁷ Asiamiehen käyttö asiakkaan tunnistamisessa on kuitenkin pankkimaailmassa melko harvinaista. Tämä johtunee siitä, että tunnistamisen täytyy olla erittäin luotettava, koska vastuu asiakkaan tunnistamisesta on aina pankilla itsellään. Näin ollen pankit käyttävätkin tunnistuksen asiamiehinä lähinnä samaan pankkiryhmään kuuluvia kontto-

---

⁵⁶ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18 §

⁵⁷ Rata, standardi 2.4, luku 5.2

reita, jotta asiakkaan tunnistamisesta voidaan varmistua. Yleisempi tilanne onkin se, että pankki itse toimii tunnistamisen asiamiehenä.

Asiakassuhteen aikana tunnistamisen ilman henkilökohtaista kontaktia tulee perustua tietoturvalliseseen ja todennettavissa olevaan asiointitunnukseen tai ns. kertatunnistukseen eli asiakkaan antamien tietojen loogiseen kokonaisuuteen.⁵⁸

Tietoturvallisella ja todennettavissa olevalla asiointitunnuksella tarkoitetaan verkkopalvelusopimuksen solmimisen yhteydessä asiakkaalle luovutettuja verkkopalvelutunnuksia, joiden avulla hän pystyy hoitamaan pankkiasioitaan internetin välityksellä. Asiakkaan kanssa verkkopalvelusopimuksen solmiessaan pankin täytyy tunnistaa asiakas henkilökohtaisesti tai tunnistamisen tulee perustua laatuvarmenteen kriteerit täyttävään tunnisteeseen.⁵⁹

Niin sanottua kertatunnistusta voidaan käyttää rahoitusjärjestelmän väärinkäytön kannalta vähäriskisissä palveluissa. Kertatunnistus perustuu asiakkaan antamiin tietoihin sekä tapahtumaketjun loogiseen kokonaisuuteen. Tämä tunnistusmenetelmä vaatii hyvän sisäisen ohjeistuksen ja valvonnan toimiakseen ja sitä käytetäänkin lähinnä puhelinpalvelutilanteissa, joissa asiakasta ei voida muuten tunnistaa. Kertatunnistus voi lisäksi vaatia asiakkaan antamien tietojen ja loogisten rahatapahtumien ohella myös tietojen hankkimista muista lähteistä, kuten esimerkiksi viranomaisrekistereistä.⁶⁰

Etätunnistamisen suurin epäkohta on luonnollisesti tunnistamisen luotettavuus. Väärinkäytösten mahdollisuus lisääntyy huomattavasti pankkiasioinnin siirtyessä yhä enenevässä määrin konttoreista internetiin. Pankki on vastuussa asiakkaan tunnistamisesta, tapahtuu se sitten pankin tiloissa tai asiakkaan kotikoneella. Omaan vastuutaan etätunnistamisesta pankki kuitenkin rajaa sillä, ettei se vastaa myönnettyjen asiointitunnisteiden joutumisesta väärin käsiin. Tällöin on kuitenkin pankin vastuulla havaita huomattavat poikkeuksellisuudet asiakkaansa palveluiden käytössä, koska etätunnistaminen ei sulje pois asiakkaan tuntemista tarvittaessa. Etätunnistamisen ohella voidaankin puhua etätuntemisesta. Pankeilla kun on oikeus tallentaa asiakkaan asiointia ja tapahtumia koskevat tiedot tietojärjestelmiinsä, mutta tämän oikeuden kääntöpuolena on velvollisuus tuntea asiakkaansa verkkoasiointi ja siinä ilmenevät poikkeukset. Tämä edellyttää tarkkojen ja tarpeeksi laajojen seurantajärjestelmien integroimista osaksi asiakkaille tarjotta-

---

⁵⁸ Rata, standardi 2.4 luku 5.2.2

⁵⁹ Rata, standardi 2.4 luku 5.2.2

⁶⁰ Rata, standardi 2.4 luku 5.2.2

vaa verkkopalvelua. Periaatteellisestihan etätuntemisen prosessit eivät juuri eroa tavanomaisesta selvitystyöstä, jota pankeissa tehdään asiakkaan taustojen ja sitä myötä tuntemisen selvittämiseksi. Kysymys on vain siitä, että pankkiasioinnin siirtyessä pois konttoreista, asiakkaista hankittava tieto siirtyy myös eri kanaviin, eikä asiakkaita tunneta enää niinkään henkilökohtaisesti omassa pankissaan, vaan ainoastaan heidän asiointinsa tunnetaan.

Verkkopalvelun kautta tarjottavat pankkipalvelut ovat sellaisia, joissa pankin virkailijan ja asiakkaan välinen kohtaaminen ja vuorovaikutus eivät ole välttämätöntä. Suurimman osan pankin selonottovelvollisuuksista voi myös hoitaa asiakasta tapaamatta. Vaatimuksena kuitenkin on, että kysymyksessä ovat pankin vakituiset asiakkaat ja että selonottovelvollisuuden toteuttaminen voidaan myöhemmin luotettavasti todentaa. Yleisin tilanne, etenkin sijoituspalveluiden tarjoamisen ja luotonannon selonottovelvollisuuden kohdalla, kuitenkin on, että osa selonottovelvollisuuden vaatimista tiedoista pyydetään asiakkaalta etukäteen ennen sovittua tapaamista ja osa vasta asiakaskohtamisessa. Näin selonottovelvollisuuksien toteuttaminen hoidetaan sekä etäpalveluna että henkilökohtaisessa kontaktissa. Tunnistuksen luotettavuudesta riippuu kuinka paljon selonottovelvollisuuksista voidaan hoitaa asiakasta tapaamatta.

3.3.3 Oikeushenkilön ja toisen puolesta toimivan asiakkaan tunnistaminen

Asiakkaan tunnistamisen sääntelyssä on yhä enenevässä määrin alettu kiinnittää huomiota liiketoimen tosiasiallisen edunsaajan tunnistamiseen. Tähän suurin syy on ehdottomasti rahanpesun keinojen monipuolistuminen, siten että liiketoimen suorittajat ovat laillisen järjestelmän piirissä, mutta tosiasialliset edunsaajat eivät. Tällöin kyseessä on pestyn rahan alkuperän häivyttäminen laillista järjestelmää hyväksikäyttämällä. Tosiasiallisen edunsaajan ohella tärkeää on myös tunnistaa oikeus- tai luonnollinen henkilö, jonka puolesta toimitaan sekä liiketoimen tekijän valtuudet kyseisen liiketoimen tekemiseen.

Rahanpesulain 8 § käsittelee tosiasiallisen edunsaajan tunnistamista. Sen mukaan Ilmoitusvelvollisen on tunnistettava tosiasiallinen edunsaaja ja tarvittaessa todennettava tämän henkilöllisyys. Tämän tunnistamisvelvollisuuden ulkopuolelle jää kuitenkin muun muassa yhtiö tai yhteisö, jonka arvopaperi on arvopaperimarkkinalaissa tarkoitettun julkisen kaupankäynnin kohteena tai sitä toisessa ETA-valtiossa vastaavan kaupankäynnin kohteena. Lisäksi tunnistamisvelvollisuus ei koske muun muassa Suomessa tai toisessa ETA-valtiossa toimivaa asianajajaa tai muuta oikeudellisia palveluita tarjoavaa asiakas-

varatilien tosiasiallista edunsaajaa, jos tosiasiallisen edunsaajan henkilöllisyys on pankin pyynnöstä sen saatavilla.

Rahanpesulakia aikaisemmin täydentäneessä rahanpesuasetuksessa säädettiin tarkemmin oikeushenkilön tunnistamisesta. Vaikka asetus on tätä nykyä kumottu uuden rahanpesulainsäädännön myötä, voidaan siinä olevia oikeushenkilön tunnistamismenetelmiä yhä pitää pätevinä. Sen mukaisesti henkilöllisyyden todentamiseksi on oikeushenkilöä tunnistettaessa hankittava tarvittava selvitys viranomaisen rekisteristä tai erityisestä syystä muista lähteistä, joista selvitys voidaan luotettavasti saada. Tällöin on selvitettävä ainakin oikeushenkilön täydellinen nimi, mahdollinen rekisterinumero, rekisteröimispäivä, rekisteriviranomainen sekä oikeushenkilön hallituksen tai vastaavan toimielimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet.⁶¹ Finanssivalvonnan standardi velvoittaa lisäksi varmistamaan, että oikeustoimen suorittajalla on valtuutus toimia oikeushenkilön puolesta. Selvitettävä on myös yrityksen harjoittaman toiminnan laatua ja laajuutta sekä palvelujen käytön tarkoitusta koskevia tietoja ja tarvittaessa lisäksi pyydettävä selvitys varojen alkuperästä ja käyttötarkoituksesta.⁶²

3.4 Pankin muut velvollisuudet rahanpesun estämiseksi

3.4.1 Tuntemisvelvollisuus

Rahanpesulain uudistamisen myötä myös velvollisuus asiakkaiden tuntemisesta tuli osaksi uutta lainsäädäntöä. Jo aikaisemmin pankeilla oli kuitenkin tosiasiallinen velvollisuus tuntea vakituiset asiakkaansa rahanpesulaissa säädetyn huolellisuusvelvollisuuden kautta. Sen mukaan oli selvitettävä perusteet ja tarkoitus palvelujen käytölle, mikäli liiketoimen olosuhteet poikkesivat tavanomaisesta. Tavanomaisesta voitiin poiketa liiketoimen rakenteen ja suuruuden suhteen, pankin koon tai toimipaikan suhteen tai ettei liiketoimella ollut ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai se ei sopinut yhteen asiakkaan taloudellisen tilanteen tai aikaisempien liiketoimien kanssa⁶³. Lakiuudistuksen myötä yllä kuvatuun kaltainen tuntemisvelvollisuus laajennettiin koskemaan kaikkia asiakassuhteita ilman, että olosuhteiden täytyy enää poiketa tavanomaisesta. Lisäksi pankin on nyt hankittava tietoja asiakkaidensa toiminnasta sekä näiden liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta.⁶⁴

⁶¹ Sisäasiainministeriön asetus rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 3 §

⁶² Rata, standardi 2.4, luku 5.2.1

⁶³ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 6 §

⁶⁴ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 9 §

Jotta pankki havaitsisi tavanomaisesta poikkeavat liiketoimet ja toimeksiannot, on sen tunnettava asiakkaansa toimintaa riittävästi. Pankin on järjestettävä asiakkaan toiminnan laatuun ja laajuuteen sekä riskeihin nähden riittävä seuranta sen varmistamiseksi, että asiakkaan toiminta vastaa sitä kokemusta ja tietoa, joka pankilla on asiakkaasta ja tämän toiminnasta.⁶⁵ Sen on käytettävissään olevin kohtuullisin keinoin velvollisuus selvittää poikkeavan liiketoimen taustaa, sekä siihen sisältyvien varojen alkuperää ja käyttötarkoitusta. Näitä selvityksiä voidaan hankkia viranomaisrekistereistä, pankin omista rekistereistä tai kysymällä asiakkaalta tarkempia tietoja kyseisestä liiketoimesta.⁶⁶ Erityistä huomiota on kiinnitettävä liiketoimiin, jotka rakenteeltaan tai suuruudeltaan taikka ilmoitusvelvollisen koon tai toimipaikan osalta poikkeavat tavanomaisesta sekä liiketoi-
miin joilla ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai ne eivät sovi yhteen sen kokemuksen tai tietojen kanssa, jotka pankilla on asiakkaasta.⁶⁷

Huomiota tulee kiinnittää myös erityisesti tilanteisiin, jossa liiketoimen luonne tai rakenne on erityisen monimutkainen tai sen yhteydessä on käytetty poikkeavia rahoitus- tai muita ratkaisuja. Selvittämistä vaatii myös asiakkaan taloudellisen tilanteen tai liikevaihdon äkillinen paraneminen ilman selvää syytä. Erityistä huolellisuutta tulee myös noudattaa tilanteissa, joissa asiakas selvästi välttelee tunnistamista ja tarkemman selvityksen antamista. Kun pankki on saanut tyydyttävän selvityksen omaisuuden alkuperästä ja/tai käyttötarkoituksesta, tuntemisvelvollisuus voidaan katsoa täytetyksi.⁶⁸ Jos pankilla on tuntemisvelvollisuuden täytettyään syytä epäillä liiketoimeen sisältyvien varojen tai omaisuuden laillista alkuperää taikka se epäilee liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen, sen on keskeytettävä liiketoimi lisäselvityksiä varten tai kieltäydyttävä siitä.⁶⁹ Lisäksi tällöin on täytettävä rahanpesulain mukainen ilmoitusvelvollisuus Rahanpesun selvittelykeskuk-
selle.

Se, missä laajuudessa asiakas tunnistetaan ja tunnetaan ennen asiakassuhteen aloittamista, riippuu tarjottavista palveluista ja asiakassuhteen laajuudesta. Jotta voidaan varmistua asiakassuhteen tai liiketoimen varojen laillisuudesta tulee asiakkaan aikaisemmista ja tulevista toimista, varojen alkuperästä ja käyttökohteesta sekä palvelujen käytöstä hankkia riittävästi tietoa. Palveluntarjoajan tulee mitoittaa omat menettelytapansa ky-

⁶⁵ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 9 §

⁶⁶ Rata, Standardi 2.4, luku 5.4

⁶⁷ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 9 §

⁶⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2009: Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet, luku 4.1

⁶⁹ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 26 §

seessä olevan asiakassuhteen mukaisesti ja seurattava palvelujen käyttöä ja asiakassuhteen kehittymistä, jotta voidaan varmistua siitä, että asiakassuhteen laatu vastaa voimassa olevaa käsitystä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää taustojen selvittämiseen, kun aloitetaan asiakassuhdetta Euroopan talousalueen ulkopuolelta tulevaan asiakkaaseen, jolloin tulee selvittää asiakkaan yhteyttä Suomeen ja palvelujen käytön tarkoitusta.⁷⁰

Tunnistamisvelvollisuuden tavoin asiakasta ja hänen toimintaansa ei tarvitse tuntea lakisääteisessä laajuudessa, kun kyseessä on rahanpesulaissa säädetty yksinkertaisen tuntemisen tilanne. Yksinkertaisen tuntemismenettelyn alaiset asiakkaat ja tuotteet on kuvattu edellä tunnistamisvelvollisuuden yhteydessä. Tällöinkin asiakassuhdetta on kuitenkin seurattava sen varmistamiseksi, että poikkeukselliset ja epätavalliset liiketoimet havaitaan.⁷¹

Pankin tuntemisvelvollisuudella rahanpesun estämisen ja selvittämisen yhteydessä on siis edellä havaitulla tavalla useampia tasoja. Perustaso kaikkien asiakkaiden tuntemisessa on taso, jolla havaitaan poikkeukselliset ja epätavalliset liiketoimet. Seuraavalla tasolla tulee asiakkaita ja heidän toimintaansa tuntea laajemmin, jolloin myös koko asiakassuhde ja sen perusteet tunnetaan paremmin. Tällöin ei ole kyse pelkästään poikkeuksien havainnoimisesta, vaan kokonaisvaltaisesta tuntemisesta. Huomioitavaa on myös se, jatkuvan seurannan tilanteessa poikkeuksellisten tapahtumien havainnointi riippuu käytettävissä olevista seurantajärjestelmistä sekä viime kädessä pankin toimihenkilön arviointikyvystä. Huolellisesti tehty asiakkaan kartoitus vakituista asiakassuhdetta perustettaessa poistaa mahdollista myöhempää epäjohtonmukaisuutta poikkeuksia havainnoimissa. Subjektiivisuutta voidaan poistaa myös hyvällä ja riittävällä koulutuksella sekä sisäisellä ohjeistuksella. Lisäksi riittävän tuntemisen tason ja käytettävissä olevat kohtuulliset keinot määrittää aina niin asiakkaan kuin pankinkin koko sekä liiketoimeen sisältyvän riskin määrä.

3.4.2 Ilmoitusvelvollisuus

Jos pankilla on rahanpesulain mukaisen tuntemisvelvollisuuden täytettyään tai muutoin syytä epäillä liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden alkuperää sekä rahanpesurikoksen tai sen yrityksen mahdollisuutta, on sen välittömästi ilmoitettava asiasta Rahanpesun selvittelykeskukselle sekä annettava pyynnöstä kaikki asiaan liittyvät tiedot ja asiakirjat. Ilmoitus tulee tehdä pääsääntöisesti sähköisesti. Tätä ilmoituksen

⁷⁰ Rata, standardi 2.4, luku 5.2

⁷¹ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 12 §

tekemistä ei saa paljastaa epäilyksen kohteelle, eikä muulle henkilölle.⁷² Ilmoitus on tehtävä viipymättä, kun pankki suorittaa epäilyttävän liiketoimen, keskeytetty liiketoimi on selvitysten jälkeenkin epäilyttävä, pankki kieltäytyy suorittamasta epäilyttävää liiketointia tai kun pankki saa liiketoimen suorittamisen jälkeen tietoonsa sellaisen seikan, jonka vuoksi liiketoimi osoittautuu epäilyttäväksi.⁷³

Ilmoituksen alainen liiketoimi voidaan kuitenkin suorittaa, mikäli liiketointia ei voida jättää toteuttamatta tai jos liiketoimesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen todennäköisesti vaarantaisi liiketoimen edunsaajan selvittämisen.⁷⁴ Tämän jälkeen asiasta on välittömästi tehtävä ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. Pankin tehtävänä ei ole arvioida epäilyttävän liiketoimen rikosoikeudellista luonnetta tai esitutkintakynnyksen ylittymistä, vaan ainoastaan ilmoittaa epäilyttävästä liiketoimesta suorittamiensa selvitysten jälkeen.⁷⁵

Rahanpesuilmoituksen sisällöstä ei tällä hetkellä ole voimassaolevaa ohjeistusta, mutta voidaan olettaa nyt jo kumotun rahanpesuasetuksen mukaisen ilmoituksen sisällön olevan edelleen pätevä. Sen mukaan ilmoitukseen on sisällytettävä tiedot ilmoittajasta, liiketoimeen osallisten nimistä, henkilötunnuksista tai syntymäajoista ja kansalaisuudesta, liiketoimen laadusta, liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden määrästä ja valuutasta, varojen tai muun omaisuuden alkuperästä tai kohteesta ja syystä, joka teki liiketoimesta epäilyttävän, sekä tieto siitä, onko liiketoimi suoritettu, onko se keskeytetty vai onko siitä kieltäydytty.⁷⁶ Pankin on harkittava ilmoituksen tekemistä aina kun sillä on selonottovelvollisuuden täytettyään syytä epäillä varojen laillista alkuperää tai se ei saa asiakkaalta tuntemisvelvollisuuden täyttämiseksi tarvitsemiaan tietoja. Ilmoitus ei kuitenkaan luonteeltaan ole rikosilmoitus, vaan kyseessä on ainoastaan pankin havaitsema tavanomaisesta poikkeava liiketoimi.⁷⁷

Ilmoitusvelvollisuus ei kuulu pankin selonottovelvollisuuksiin, mutta se liittyy niihin läheisesti. Se on tiedonantovelvollisuus, jonka toteuttamatta jättäminen voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Ilmoitusvelvollisuus on myös selonottovelvollisuusketjun viimeinen osa, joka seuraa aina tuntemisvelvollisuutta, mikäli liiketointa pidetään yhä

⁷² Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 23 ja 25 §

⁷³ Rata, standardi 2.4, luku 5.6

⁷⁴ Rahanpesun selvittelykeskus 2009: Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet, luku 5

⁷⁵ Rahanpesun selvittelykeskus 2009: Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet, luku 5.1

⁷⁶ Sisäasiainministeriön asetus rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 8 §

⁷⁷ Rata, standardi 2.4, luku 5.6

epäilyttävänä. Ilman selonottovelvollisuuksien toteuttamista, ei myöskään ilmoitusvelvollisuutta voida toteuttaa.

3.4.3 Tehostetut velvollisuudet

Pankin kolmas ja ankarin tuntemisvelvollisuuden taso liittyy niin sanottuihin tehostettujen velvollisuuksien piiriin kuuluviin asiakkaisiin ja liiketoimiin. Rahanpesulain 17–20 §:ssä säädetään tehostetusta asiakkaan tuntemisesta. Jos asiakkaaseen, palveluun, tuotteeseen tai liiketoimeen liittyy tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski taikka jos asiakkaalla tai liiketoimella on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämis- ja selvittelyjärjestelmä ei täytä kansainvälisiä velvoitteita, on pankin rahanpesulain 17 §:n mukaisesti noudatettava asiakkaan tuntemista koskevia toimia tehostetusti. Tehostettua menettelyä tulisi toteuttaa erityisesti niissä tietyissä tilanteissa, jotka luonteensa puolesta sisältävät suuremman riskin juuri pankin liiketoiminnassa⁷⁸.

Tehostettu tuntemisvelvollisuus tarkoittaa hallituksen esityksen mukaan tavanomaista suuremman huomion kiinnittämistä asiakkaaseen, tämän liiketoimintaan ja -toimiin, jotta voidaan varmistua, että asiakassuhteeseen ei sisälly rahanpesua tai terrorismin rahoittamista. Tehostettuna asiakkaan tuntemista koskevat toimet voivat sisältää muun muassa asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseen ja luotettavaan dokumentaatioon kiinnitettyä erityistä huomiota, laajempia selvityksiä liiketoimien taustoista ja tarkoituksesta sekä mahdollisesti varojen alkuperästä sekä asiakassuhteen tehostettua seurantaa.⁷⁹

Tehostettu tuntemisvelvollisuus liittyy myös jo aiemmin käsiteltyyn etätunnistamiseen. Tämä johtuu siitä, että asiakkaisiin, jotka eivät ole henkilökohtaisesti läsnä henkilöllisyyttä todennettaessa liittyy rahanpesudirektiivin mukaan tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoituksen riski⁸⁰. Jotta tätä riskiä voitaisiin hallita, tulee etätunnistamisen yhteydessä noudattaa lisätoimenpiteitä. Pankin olisi riskiarviointiin perustuen arvioitava mitkä lisätoimet ovat tarpeen. Luotettava tunnistaminen saattaa edellyttää useiden menetelmien yhdistämistä ja lisäselvityksiä varsinkin silloin, kun asiakassuhde aloitetaan toisessa valtiossa olevan asiakkaan kanssa.⁸¹

---

⁷⁸ HE 25/2008

⁷⁹ HE 25/2008

⁸⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY, 13 artikla 2 kohta

⁸¹ HE 25/2008

Tehostettu tuntemisvelvollisuus liittyy myös kirjeenvaihtajapankkisuhteisiin ETA-alueen ulkopuoliseen maahan sijoittuneen luottolaitoksen kanssa. Tällöin pankin tulee arvioida vastapuolena toimivan luottolaitoksen maine ja valvonnan laatu sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevat toimet. Tämä arviointi voitaisiin hallituksen esityksen mukaan tehdä yleisesti saatavilla olevien tietojen avulla.

Uuden rahanpesulainsäädännön myötä tehostettu tuntemisvelvollisuus on liitetty myös poliittisesti vaikutusvaltaiseen henkilöön. Pankilla tulee rahanpesulain 20 §:n mukaisesti olla asianmukaiset riskiperusteiseen arviointiin pohjautuvat menettelyt sen toteamiseksi, onko asiakas tai onko hän ollut toisessa valtiossa merkittävässä julkisessa tehtävässä. Jos asiakas on tai on ollut poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö tai hän on tällaisen henkilön perheenjäsen tai henkilö, jonka tiedetään olevan tällaisen henkilön läheinen yhtiökumppani:

- 1) pankin ylemmän johdon on hyväksyttävä asiakassuhteen aloittaminen tällaisen henkilön kanssa;
- 2) pankin on hankittava selvitys sellaisen varallisuuden ja varojen alkuperästä, jotka liittyvät kyseiseen asiakassuhteeseen tai liiketoimeen; ja
- 3) pankin on järjestettävä jatkuva ja tehostettu asiakassuhteen seuranta.

Säännöksen tarkoituksena on torjua rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ohella myös korruptiota.⁸² Valtioneuvoston asetuksessa rahanpesun estämisestä ja torjunnasta säädetään tarkemmin siitä, milloin henkilöä on pidettävä poliittisesti vaikutusvaltaisena henkilönä.

---

⁸² HE 25/2008

4. SELONOTTOVELVOLLISUUS SIOITUSPALVELUJA TARJOTTAESSA

4.1 Johdatus sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuteen

Pankin selonottovelvollisuutta sijoituspalveluja tarjotessaan säätelee ensisijaisesti arvopaperimarkkinalaki. Se asettaa pankille eri laajuisia selonottovelvollisuuksia ennen kaikkea tarjottavasta sijoituspalvelusta ja asiakasluokittelusta riippuen. AML:n selonottovelvollisuussäännökset ovat ensisijaisesti tehty heikomman sopimusosapuolen asemassa olevan sijoittajan turvaamiseksi, kun taas puolestaan edellä käsitelty rahanpesulainsäädännöstä aiheutuva selonottovelvollisuus johtaa suojatarkoituksensa yhteiskunnallisista päämääristä, kuten rikollisuuden torjumisesta ja pankkijärjestelmän luotamuksen ylläpitämisestä. Tällä on merkitystä etenkin vahingonkorvausoikeuden kannalta, koska normisuojatarkoituksen mukaisesti pankin AML:sta johtuvan selonottovelvollisuuden rikkomisesta seuraa vahingonkorvausvelvollisuus asiakasta kohtaan, toisin kuin vastaavasta rahanpesulainsäädännön rikkomisesta⁸³.

Rahanpesulainsäädännön mukaisesta selonottovelvollisuudesta poiketen kysymys sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuudesta on selkeämmin sopimusoikeudellinen, jolloin sovellettavaksi tulevat arvopaperimarkkinalainsäädännön ohella myös sopimusoikeuden yleiset opit. Pankki nähdään asiantuntijaroolissa suhteessa sopimus-kumppaniinsa, jolloin pankin vastuu selonottovelvollisuuden huolellisesta noudattamisesta rinnastuu asiantuntijavastuuseen. Tämä seikka voi laajentaa pankin selonottovelvollisuutta laissa säädetystä. Lisäksi asiantuntijarooli tarjoaa soveltuvien osin mahdollisuuden sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuden analogiseen soveltamiseen myös pankin toiseen sopimusperustaiseen asiantuntijarooliin luotonannossa, jota käsitellään seuraavassa pääluvussa.

4.2 Sijoituspalveluiden tarjoaminen

4.2.1 Sijoituspalvelun käsite

Sijoituspalveluiden tarjoamista ja siinä noudatettavia menettelytapoja sääntelevät Suomessa pääasiallisesti laki sijoituspalveluyrityksistä sekä arvopaperimarkkinalaki. Voi-

---

⁸³ Hoppu 2009: 96

massa olevaa lainsäädäntöä täydentää ja tarkentaa Finanssivalvonnan antamat määräykset ja ohjeet. Tämä lainsäädäntökenttä uudistui merkittävästi marraskuussa 2007, kun uusi rahoitusvälineiden markkinoista annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (MiFID) astui voimaan. Direktiivin mukanaan tuomat merkittävimmät uudistukset ovat olleet sijoitusneuvonnan muuttuminen luvanvaraiseksi sekä sijoituspalveluiden tarjoamisessa noudatettavien menettelytapojen uudistuminen ja tarkentuminen. Selontotovelvollisuuden kannalta uudistunut sääntely on aikaisempaa yksityiskohtaisempaa ja selkeämpää.

Sijoituspalvelu määritellään laissa sijoituspalveluyrityksistä.⁸⁴ Sijoituspalvelulla tarkoitetaan tässä laissa muun muassa rahoitusvälineitä koskevien toimeksiantojen vastaanottamista ja välittämistä (toimeksiantojen välittäminen), toimeksiantojen toteuttamista asiakkaan lukuun (toimeksiantojen toteuttaminen), rahoitusvälineiden hoitamista asiakkaan kanssa tehdyn sopimuksen nojalla siten, että päätösvalta sijoittamisesta on annettu kokonaan tai osittain toimeksiannon saajalle (omaisuudenhoito) sekä yksilöllisen suosituksen antamista asiakkaalle tiettyä rahoitusvälinettä koskevaksi liiketoimeksi (sijoitusneuvonta).⁸⁵

Sijoituspalveluita voivat tarjota tietyin poikkeuksin vain laissa sijoituspalveluyrityksistä tarkoitetun toimiluvan saaneet sijoituspalveluyritykset. Pankkitoiminnan yhteydessä harjoitettu sijoituspalveluiden tarjoaminen perustuu kuitenkin luottolaitostoiminnasta annettuun lakiin ja siinä määriteltyihin talletuspankeille sallittuihin liiketoimiin.⁸⁶

Sijoituspalvelut luokitellaan yleensä asiantuntijapalveluiksi. Asiantuntijapalveluilla tarkoitetaan yleensä etenkin aineettomia palvelusuorituksia, joiden sisältönä on tietojen antaminen, neuvonnan tarjoaminen, transaktion toteuttaminen tai muu fyysisistä kohteista riippumaton toiminta. Asiantuntijapalvelusopimukseen liittyvät oikeudelliset kysymykset eroavat paljoltikin esimerkiksi tavarakauppaa ja muita fyysisiä kohteita koskevista sopimuksista.⁸⁷

Ominaista asiantuntijapalveluille on, että asiakas pyrkii sen avulla tiettyyn, yleensä taloudelliseen, tulokseen, jonka aikaan saamiseksi asiantuntija tarjoaa erityisosaamiseensa perustuvaa neuvontaa tai muuta palvelua. Toivotun lopputuloksen saavuttaminen riippuu usein myös sellaisista seikoista, jotka jäävät palveluntarjoajan ja asiakkaan vaiku-

⁸⁴ Laki sijoituspalveluyrityksistä 922/2007

⁸⁵ HE 43/2007

⁸⁶ LLL 4. luku 30 §

⁸⁷ Hoppu 2009: 54

tusmahdollisuuksien ulkopuolelle. Tästä syystä tavoitellun lopputuloksen saavuttaminen ei yleensä ole asiantuntijan vastuulla, vaan se jää usein asiakkaan riskin piiriin. Asiantuntijan vastuulla on sen sijaan edistää huolellisesti asiakkaan etu ja yleensä myös selvittää laajalti toimeksiantoon liittyviä toimintavaihtoehtoja.⁸⁸

4.2.2 Asiakkaan luokittelu

Uuden rahoitusvälineiden markkinat – direktiivin (MiFID) implementointi kansalliseen lainsäädäntöön toi mukanaan myös uuden tavan luokitella asiakkaita sijoituspalveluja tarjottaessa. Arvopaperinvälittäjän on nyt AML:n mukaan luokiteltava asiakkaansa joko ei-ammattimaiseksi, ammattimaiseksi tai hyväksyttäväksi vastapuoleksi. Asiakkaalle on myös ilmoitettava asiakaskohtamisessa, mihin edellä mainittuun asiakasryhmään hänet luokitellaan. Ammattimainen asiakas ja hyväksyttävä vastapuoli määritellään AML:ssa ja sen esitöissä tarkasti, toisin kuin ei-ammattimainen asiakas. Näin ollen ei-ammattimaisella asiakkaalla tarkoitetaan kaikkia muita, jotka eivät kuulu määriteltyihin ammattimaisiin asiakkaisiin ja hyväksyttäviin vastapuoliin. Ammattimaiseksi asiakas voidaan puolestaan luokitella joko suoraan lain nojalla tai tämän omasta pyynnöstä.

Pankin selonottovelvollisuuden kannalta tällä asiakkaiden luokittelulla on tärkeä merkitys, koska pankin ei Finanssivalvonnan sitovan määräyksen mukaisesti tarvitse selvittää asiakkaan sijoituskokemusta ja – tietämystä sellaisista rahoitusvälineistä ja palveluista, joiden osalta asiakas on luokiteltu ammattimaiseksi asiakkaaksi. Ja jos pankki tarjoaa sijoitusneuvontaa suoraan lain nojalla ammattimaiselle asiakkaalle, se voi olettaa, että asiakas pystyy kantamaan taloudellisesti suositeltuun liiketoimeen liittyvät, asiakkaan sijoitustavoitteiden mukaiset sijoitusriskit.⁸⁹ Näin ollen pankin selonottovelvollisuuden kannalta ei ole pelkästään merkityksellistä jako ammattimaisiin ja ei-ammattimaisiin asiakkaisiin, vaan selonottovelvollisuuden sisältö ja laajuus riippuvat myös siitä millä perusteella asiakas on määritelty ammattimaiseksi asiakkaaksi. Selonottovelvollisuuden syntyyn ammattimainen/ei-ammattimainen -luokittelu ei puolestaan vaikuta, vaan velvollisuus syntyy sijoitusväline- tai – palvelukohtaisesti ja aktualisoituu esimerkiksi sijoitusneuvonnan yhteydessä aina vähintään sijoitustavoitteiden selvittämisen tasolla asiakkaan luokittelusta riippumatta.

---

⁸⁸ Hoppu 2009: 54

⁸⁹ Rata, standardi 2.1, luku 7.3.1

Lisäksi luokittelulla ammattimaiseksi ja ei-ammattimaiseksi asiakkaaksi on merkitystä ainakin sijoittajien korvausrahastosuojan sääntelyssä, jossa ammattimaisten asiakkaiden saamiset on rajattu kokonaan korvausrahastosuojan ulkopuolelle.⁹⁰

Hallituksen esityksessä ammattimaisella asiakkaalla tarkoitetaan asiakasta, jolla on riittävästi tietämystä, kokemusta ja asiantuntemusta itsenäisten sijoituspäätösten tekemiseen ja riskien arviointiin. Ammattimaisiksi asiakkaiksi luokitellaan aina suoraan lain nojalla mm. luottolaitostoiminnasta annetussa laissa tarkoitetut luottolaitokset, sijoitusrahastolaissa tarkoitetut rahastoyhtiöt, Suomen valtio, suomalainen kunta, Suomen pankki ja Euroopan keskuspankki.⁹¹ Lisäksi ammattimaisina asiakkaina pidetään AML:ssa muun muassa tietyt kriteerit täyttävää suuryritystä sekä yhteisösijoittajaa, jonka pääasiallisena toimialana on rahoitusvälineisiin sijoittaminen.

Kuten edellä on mainittu, asiakasta voidaan kohdella ammattimaisena asiakkaana myös tämän omasta pyynnöstä. Tällöin lienee kysymys ei-ammattimaisesta asiakkaasta, joka haluaa tulla luokitelluksi ammattimaiseksi asiakkaaksi⁹². Tällainen tilanne saattaisi tulla kysymykseen muun muassa silloin, kun jotain sijoitustuotetta ei myydä lainkaan ei-ammattimaiselle asiakkaalle tai kun pankki ei tarjoa palvelua lainkaan ei-ammattimaisille asiakkaille⁹³. Tällöin arvopaperinvälittäjän olisi selvitettävä asiakkaalle, mikä vaikutus luokittelun muuttamisella olisi hänen asemaansa. Nämä tiedot on annettava asiakkaalle pysyvällä tavalla.

Arvopaperinvälittäjän olisi myös arvioitava asiakkaan tietämystä, kokemusta ja asiantuntemusta suunniteltujen liiketoimien tai palvelujen osalta, voidakseen arvioida asiakkaan soveltuvuutta ammattimaiseksi asiakkaaksi luokittelemiseksi.⁹⁴ Tässä arvioinnissa on AML:n mukaan vähintään kaksi seuraavasta kolmesta kriteeristä täytyttävä, jotta asiakas voitaisiin luokitella ammattimaiseksi:

- 1) Asiakas on toteuttanut huomattavan suuria liiketoimia kyseisillä markkinoilla keskimäärin kymmenen kertaa neljännesvuodessa viimeksi kuluneen neljän vuosineljänneksen aikana
- 2) Asiakkaan sijoitussalkun arvo on yli 500 000 euroa tai

---

⁹⁰ Manninen 2008: 8

⁹¹ HE 43/2007

⁹² Manninen 2008: 7

⁹³ CESR 2008: 5

⁹⁴ HE 43/2007

- 3) Asiakas työskentelee tai on työskennellyt tehtävässä, joka edellyttää tietämystä suunnitellusta liiketoimesta tai palvelusta.

Tulkinnanvaraista kriteereissä on muun muassa se minkä suuruisia liiketoimia tulisi pitää ”huomattavan suurina”, mitä luetaan asiakkaan sijoitussalkkuun kuuluvaksi sekä mitkä työtehtävät katsotaan edellyttävän riittävää tietämystä.⁹⁵

Pankin on kerrottava ennen sijoituspalvelun tarjoamista ammattimaisena asiakkaana pitämälleen henkilölle tämän kohtelemista ammattimaisena asiakkaana saatavilla olevien tietojen perusteella. Tällöin olisi asiakkaan vastuulla pyytää ei-ammattimaisen asiakkaan kohtelua, jos asiakas katsoo, ettei hänellä ole tarvittavaa kokemusta, tietämystä tai asiantuntemusta arvioida kyseistä sijoituspalvelua tai hallita sen riskejä. Pankki voisi ilmeisesti vapaasti päättää suostuuko se tähän asiakkaan pyyntöön⁹⁶. Asiakkaan kohtelusta ei-ammattimaisena sijoittajana olisi sovittava kirjallisesti. Sopimuksesta tulisi käydä ilmi sovelletaanko sitä yhteen vai useampaan liiketoimeen. Ammattimaisen asiakkaan vastuulla olisi ilmoittaa muutoksista, jotka voisivat vaikuttaa luokitteluun.⁹⁷

Hyväksyttäväksi vastapuoleksi pankki voi luokitella asiakkaansa ainoastaan tiettyjen sijoituspalveluiden kohdalla, joita ovat:

- 1) toimeksiantojen välittäminen
- 2) toimeksiantojen toteuttaminen
- 3) kaupankäynti omaan lukuun

Pankki voi toteuttaa liiketoimia hyväksyttävän vastapuolen kanssa ilman että liiketoimeen sovelletaan sijoituspalveluiden tarjoamisessa noudatettavia velvollisuuksia. Eli myös ilman selonottovelvollisuutta. Vaikka tällöin kyseiset liiketoimet voitaisiinkin suorittaa ilman mainittuja velvollisuuksia, täytyy kyseiset liiketoimet hyväksyttävän vastapuolen kanssa suorittaa rehellisesti, ammattimaisesti ja asiakkaan etujen mukaisesti⁹⁸. Hyväksyttävät vastapuolet ovat näin ollen kokonaan menettelytapasääntöjen ulkopuolella. Tällä on pyritty direktiiviehdotuksen mukaan selkiyttämään sellaisia markki-

---

⁹⁵ Manninen 2008: 11

⁹⁶ Manninen 2008: 13

⁹⁷ HE 43/2007

⁹⁸ HE 43/2007

nakäytäntöjä, joissa arvopaperikaupan osapuolet ovat tasavertaiset niin että kummankaan osapuolen ei varsinaisesti katsota tarjoavan sijoituspalvelua toiselle⁹⁹.

Hyväksyttävät vastapuolet voidaan jakaa AML:n mukaisesti luokitteluperusteen mukaan kolmeen ryhmään:

- lain nojalla hyväksyttäviin vastapuoliin
- suostumuksen nojalla hyväksyttäviin vastapuoliin
- omasta pyynnöstä hyväksyttäviin vastapuoliin

Lain nojalla hyväksyttäviä vastapuolia ovat jo aiemmin ammattimaisiksi asiakkaiksi määritellyt rahoitusmarkkinoilla toimivat säännellyt yhteisöt, julkisyhteisöt ja valtiovelkaa hoitavat toimielimet sekä keskuspankit ja eräät kansainväliset yhteisöt ja organisaatiot.¹⁰⁰ Näiden asiakkaiden kohdalla tarjottavasta sijoituspalvelusta riippuu, määritelläänkö asiakas ammattimaiseksi vai hyväksyttäväksi vastapuoleksi¹⁰¹.

Suostumuksen nojalla hyväksyttäviä vastapuolia ovat sellaiset suuryritykset, jotka on määritelty suoraan lain nojalla ammattimaisiksi asiakkaiksi. Tällöin vaaditaan kuitenkin yrityksen suostumus siihen, että sitä kohdellaan hyväksyttävänä vastapuolena.¹⁰²

Omasta pyynnöstä hyväksyttäviä vastapuolia ovat puolestaan AML:n mukaan omasta pyynnöstään ammattimaisina asiakkaina kohdeltavat asiakkaat, jotka ovat edelleen pyytäneet kohtelua hyväksyttävänä vastapuolena. Yritystä voidaan kohdella hyväksyttävänä vastapuolena vain sellaisten sijoituspalveluiden kohdalla, joiden osalta sitä pidetään ammattimaisena asiakkaana. Sen sijaan luonnollista henkilöä ei liene mahdollista pitää hyväksyttävänä vastapuolena, vaikka häntä kohdeltaisiin omasta pyynnöstään ammattimaisena asiakkaana. Pankki voi päättää yrityksen kohtelusta hyväksyttävänä vastapuolena ilman mitään arviointiprosessia tai kirjallista menettelyä, mikä eroaa näin ollen ei-ammattimaisen asiakkaan pyynnöstä tulla kohdelluksi ammattimaisena asiakkaana.¹⁰³

Suoraan lain nojalla hyväksyttävällä vastapuolella on oikeus pyytää pankin menettelytapavollisuuksien soveltamista sen kanssa tehtäviin liiketoimiin. Pankki voi halutesaan suostua tähän pyyntöön, jolloin asiakasta kohdellaan ammattimaisena asiakkaana.

⁹⁹ Manninen 2008: 14

¹⁰⁰ AML 1 luku 4b § 2 mom.

¹⁰¹ Manninen 2008: 16

¹⁰² AML 1 luku 4b § 2 mom.

¹⁰³ Manninen 2008: 17

Pankki voi kohdella lain nojalla hyväksyttävää vastapuolta nimenomaisesta pyynnöstä myös ei-ammattimaisena asiakkaana, jolloin siitä on tehtävä kirjallinen sopimus.¹⁰⁴

Yhteenvedona asiakasluokittelusta voidaan todeta, että luokittelu on selkeästi sijoituspalvelukohtaista eikä niinkään asiakaskohtaista. Ainakin periaatteessa sama asiakas voi olla luokiteltu ei-ammattimaiseksi jonkun sijoituspalvelun kohdalla, toisen palvelun kohdalla ammattimaiseksi ja kolmannen kohdalla hyväksyttäväksi vastapuoleksi. Käytännössä tämä lienee kuitenkin harvinaista.¹⁰⁵ Merkittävä ero eri luokkien välillä on etenkin menettelytapasääntöjen soveltamisessa, joiden joukossa myös pankin selonottovelvollisuus on. Näihin selonottovelvollisuuden eroihin kiinnitetään huomiota seuraavana eri sijoituspalveluiden käsittelyn yhteydessä.

4.2.3 Sijoitusneuvonta ja omaisuudenhoito

Finanssivalvonta määrittelee sijoitusneuvonnan ja omaisuudenhoidon standardissaan rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista. Sen mukaan sijoitusneuvonta tarkoittaa yksilöllisen suosituksen antamista asiakkaalle tiettyä rahoitusvälinettä koskevaksi liiketoimeksi. Omaisuudenhoito puolestaan tarkoittaa rahoitusvälineiden hoitamista asiakkaan kanssa tehdyn sopimuksen nojalla siten, että päätösvalta sijoittamisesta on annettu kokonaan tai osittain toimeksiannon saajalle.¹⁰⁶

Sijoitusneuvontaa voidaan antaa asiakkaan pyynnöstä tai palvelun tarjoajan aloitteesta. Neuvonta eroaa normaalista sijoituspalveluiden tarjoamisesta sillä, että suositus on kohdistettu tietylle henkilölle, se on yksilöllinen ja annettu asiakkaalle yhdestä tai useammasta rahoitusvälineeseen liittyvästä liiketoimesta. Sijoitusneuvontaa ei ole pelkkä yleinen suositus hankkia jotain tiettyä rahoitusvälinetyyppiä, eikä pelkkä tuotteiden yleinen esittely tai eri jakelukanavissa julkistettu suositus. Sijoitusneuvontaa ei ole myöskään muuhun kuin rahoitusvälineeseen, esimerkiksi vakuutus tuotteeseen, kohdistettu neuvo.

Jos pankki tarjoaa sijoituspalveluna sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa, on sen hankittava ennen palvelun tarjoamista riittävät tiedot asiakkaan taloudellisesta asemasta, kyseistä sijoituspalvelua tai rahoitusvälinettä koskevasta sijoituskokemuksesta ja – tietämyksestä sekä asiakkaan sijoitustavoitteista, jotta pankki voi varmistua kyseisen palvelun soveltuvuudesta asiakkaalle.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Manninen 2008: 17

¹⁰⁵ Manninen 2008:21

¹⁰⁶ Rata, standardi 2.1, luku 9

¹⁰⁷ AML 4. luku 3 § 1 mom.

Jos pankki ei saa asiakkaaltaan riittäviä tietoja selonottovelvollisuuden täyttämiseksi, se ei voi suositella asiakkaalle kyseistä sijoitustuotetta tai – palvelua. Jos taas asiakas ei anna näitä tietoja, on pankin itse arvioitava miten se vaikuttaa pankin mahdollisuuteen tarjota asiakkaalle sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa. Pankin on lähtökohtaisesti luotettava asiakkaan antamien tietojen oikeellisuuteen, paitsi silloin kun sen pitäisi tietää, että tiedot ovat selvästi vanhentuneita, virheellisiä tai puutteellisia. Pankki ei saa kannustaa asiakasta olemaan antamatta selonottovelvollisuuden edellyttämiä tietoja.¹⁰⁸

Pankin ei kuitenkaan tarvitse selvittää asiakkaan sijoituskokemusta ja – tietämystä niiden rahoitusvälineiden ja – palveluiden osalta, joissa asiakas on luokiteltu ammattimaiseksi asiakkaaksi. Näin ollen suoraan lain nojalla ammattimaiseksi luokitellulta asiakkaalta tulee pyytää pelkästään tiedot tämän taloudellisesta asemasta sekä sijoitustavoitteista. Omasta pyynnöstään ammattimaisena asiakkaana kohdeltavan osalta sijoituskokemus ja – tietämys tulevat arvioiduksi jo asiakasluokittelun yhteydessä ja siitä syystä selonottovelvollisuus vastaa kokonaisuudessaan tällöin ei-ammattimaisen asiakkaan kohdalla toteutuvaa selonottovelvollisuutta sijoitusneuvonnan ja omaisuudenhoidon yhteydessä.

4.2.4 Muut sijoituspalvelut

Jos pankki tarjoaa muuta sijoituspalvelua kuin sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa, sen on ennen sijoituspalvelun tarjoamista pyydettävä asiakkaalta tiedot tämän kyseistä arvopaperia tai sijoituspalvelua koskevasta sijoituskokemuksesta ja – tietämyksestä arvioidakseen soveltuuko arvopaperi tai palvelu asiakkaalle.¹⁰⁹ Muihin sijoituspalveluihin luokiteltavia arvopapereita voivat olla muun muassa vakioidut optiot ja termiinit.

Kuten sijoitusneuvonnan ja omaisuuden hoidon yhteydessä, myös muiden sijoituspalveluiden tarjoamisen kohdalla pankin ei kuitenkaan tarvitse selvittää asiakkaan sijoituskokemusta ja – tietämystä niiden rahoitusvälineiden ja – palveluiden osalta, joissa asiakas on luokiteltu ammattimaiseksi asiakkaaksi.¹¹⁰ Tällöin suoraan lain nojalla ammattimaisen asiakkaiden kohdalla pankilla ei ole selonottovelvollisuutta lainkaan, koska muiden sijoituspalveluiden yhteydessä ei tarvitse selvittää myöskään asiakkaan taloudellista tilannetta eikä sijoitustavoitteita. Omasta pyynnöstään ammattimaisina asiakkaina koh-

---

¹⁰⁸ Rata, standardi 2.1 luku 7.3.1

¹⁰⁹ AML 4. luku 3 § 2 mom.

¹¹⁰ Rata, standardi 2.1 luku 7.3.2

deltavien kohdalla sijoituskokemuksen ja – tietämyksen selvittäminen tapahtuu jo asiakasluokittelun yhteydessä, joten tähän ryhmään kohdistuvaan sijoituskokemuksen ja – tietämyksen selonottovelvollisuuteen ei tarjottavalla sijoituspalvelulla ole vaikutusta.

Jos tarjottava muu sijoituspalvelu on toimeksiantojen välittämistä tai toteuttamista taikka koskee kaupankäyntiä omaan lukuun, voi pankki tällöin luokitella asiakkaansa AML:n ehtojen täytyessä hyväksyttäväksi vastapuoleksi. Hyväksyttävien vastapuolien kohdalla menettelytapasäännökset eivät ole voimassa, eikä pankilla näin ollen ole velvollisuutta selvittää asiakkaan sijoituskokemusta ja – tietämystä näiden palveluiden osalta.

Jos pankki katsoo ei-ammattimaiselta tai omasta pyynnöstään ammattimaisena kohdeltavalta asiakkaaltaan saamansa tiedon perusteella, ettei arvopaperi tai palvelu ole asiakkaalle soveltuva, sen on ilmoitettava tästä asiakkaalle. Jos asiakas kieltäytyy antamasta pyydettyjä tietoja, pankin on ilmoitettava, ettei se voi arvioida arvopaperin tai palvelun soveltuvuutta asiakkaalle.¹¹¹

4.2.5 Execution only – arvopaperinvälitys

Pankin ei tarvitse pyytää asiakkaaltaan kyseistä arvopaperia tai sijoituspalvelua koskevaa sijoituskokemusta ja – tietämystä, kun kyseessä on asiakkaan itsensä aloitteesta tapahtuva toimeksiantojen toteuttaminen tai välittäminen ja jos asiakkaalle on ilmoitettu, ettei pankki palvelua tarjotessaan ole velvollinen arvioimaan palvelun tai arvopaperin soveltuvuutta asiakkaalle ja kyseinen palvelu liittyy:

- 1) osakkeisiin, jotka ovat julkisen kaupankäynnin tai sitä vastaavan kaupankäynnin kohteina muussa valtiossa;
- 2) rahamarkkinavälineisiin;
- 3) joukkovelkakirjoihin tai muihin vastaavankaltaisiin velkainstrumentteihin, joihin ei sisälly johdannaissopimuksen ominaisuutta;
- 4) sijoitusrahastodirektiivin mukaisiin rahasto-osuuksiin tai yhteissijoitusyritysten osuuksiin; tai

---

¹¹¹ AML 4. luku 3 § 2 mom.

5) muihin yksinkertaisiin arvopapereihin, joista säädetään komission direktiivin 38 artiklassa.¹¹²

Komission direktiivissä säädettyt muut yksinkertaiset arvopaperit ovat arvopapereita, jotka täyttävät muun muassa seuraavat edellytykset:

a) tarjolla on toistuvia tilaisuuksia niiden luovuttamiseen, lunastamiseen tai muunlaiseen rahaksi muuttamiseen hintoihin, jotka ovat julkisesti markkinatoimijoiden saatavilla ja jotka ovat joko markkinahintoja tai liikkeeseenlaskijasta riippumattomien arvonnääritysjärjestelmien saataville asettamia tai vahvistamia hintoja;

b) niihin ei liity minkäänlaista asiakkaalle aiheutuvaa tosiasiallista tai mahdollista maksuvelvoitetta, joka ylittäisi rahoitusvälineen hankintakustannukset;

c) niiden ominaispiirteistä on julkisesti saatavilla riittävän kattavaa tietoa, ja kyseiset tiedot ovat todennäköisesti helposti ymmärrettävissä niin, että keskimääräinen ei-ammattimainen asiakas voi tehdä perustellun päätöksen siitä, toteuttaako hän kyseiseen rahoitusvälineeseen liittyvän liiketoimen.¹¹³

Edellä esitetty poikkeus pankin selonottovelvollisuudesta mahdollistaa niin kutsutun brokerage only – toiminnan esimerkiksi internetin kautta. Tällöin asiakas voi sijoituspalvelusopimuksen pankin kanssa tehtyään syöttää toimeksiantonsa suoraan pankin tietojärjestelmään esimerkiksi kotipääteeltään. Jos tässäkin yhteydessä edellytettäisiin asiakkaan sijoituskokemuksen ja – tietämyksen selvittämistä toimeksiannon kohteena olevasta arvopaperilajista, ei arvopaperikaupankäyntiä internetin kautta voitaisi nyky muodossa harjoittaa. Huomattavaa kuitenkin on, että tämä poikkeus pankin selonottovelvollisuudesta koskee ainoastaan niin kutsuttuja yksinkertaisia arvopapereita.¹¹⁴

Tässä yhteydessä myöskään asiakasluokittelulla ei ole merkitystä, koska poikkeus selonottovelvollisuudesta on sijoituspalvelukohtainen ja voimassa kaikissa asiakasluokissa. Muutos muihin sijoituspalveluihin nähden tapahtuu ainoastaan ei-ammattimaisten asiakkaiden kohdalla, koska suoraan lain nojalla ammattimaisten asiakkaiden ja hyväksyttävien vastapuolten kohdalla selonottovelvollisuus oli poistunut jo edellisen kapp-

---

¹¹² AML 4 luku 3 §

¹¹³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusvälineiden markkinoista 38 artikla

¹¹⁴ Hoppu 2009: 180

leen perusteella. Omasta pyynnöstään ammattimaisina asiakkaina kohdeltavien tapauksessa sijoituskokemus ja – tietämys selvitetään joka tapauksessa luokittelun muuttamisen arvioinnin kohdalla, joten execution only – arvopaperinvälitys ei tuo muutosta selonottovelvollisuuteen tämänkään ryhmän osalta.

4.3 Selonottovelvollisuuden sisältö

4.3.1 Asiakkaalta pyydettävät tiedot

Kun pankki tarjoaa sijoituspalveluna sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa, on sen AML:n mukaisesti, ennen palvelujen tarjoamista asiakkaalle, hankittava riittävät tiedot hänen taloudellisesta asemastaan, kyseistä sijoituspalvelua tai rahoitusvälinettä koskevasta kokemuksesta sekä sijoitustavoitteista, jotta se voi varmistaa tarjotun sijoituspalvelun soveltuvuuden asiakkaalle. Finanssivalvonta antaa näistä asiakkaalta pyydettävistä tiedoista tarkemmat ohjeet menettelytapastandardissaan.

Menettelytapastandardin mukaan asiakkaan taloudellisesta asemasta hankittavien tietojen tulee soveltuvien osin sisältää tiedot asiakkaan säännöllisen tulon lähteistä ja määräsistä, asiakkaan omaisuudesta, kuten likvideistä varoista, sijoituksista ja kiinteistöistä sekä asiakkaan säännöllisistä taloudellisista sitoumuksista. Asiakkaan taloudellisesta asemasta hankittavien tietojen tarkoituksena on varmistaa, että kyseinen liiketoimi on sellainen, jonka sijoitustavoitteiden mukaiset sijoitusriskit asiakas pystyy taloudellisesti kantamaan.¹¹⁵

Asiakkaan sijoituspalvelua tai rahoitusvälinettä koskevasta sijoituskokemuksesta tulee selvittää asiakkaan jo tuntemat palvelu-, liiketoimi- ja rahoitusvälinetyypit, asiakkaan rahoitusvälineitä koskevien liiketoimien luonne, volyyymi, yleisyys ja ajanjakso, jonka kuluessa liiketoimet on toteutettu sekä asiakkaan koulutustaso ja ammatti. Nämä tiedot on hankittava, ottaen huomioon asiakkaan asiantuntemus, tarjottavien sijoituspalveluiden luonne ja laajuus sekä rahoitusvälineen tai liiketoimen laji. Sijoituskokemuksesta pyydettävien tietojen tarkoituksena on varmistaa, että asiakkaalla on kyseisen suosittelun liiketoimen edellyttämä sijoituskokemus ja/tai – tietämys siihen liittyvien riskien ymmärtämiseksi.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Rata, standardi 2.1, luku 7.3.1

¹¹⁶ Rata, standardi 2.1, luku 7.3.1

Asiakkaan sijoituspalvelua koskevista sijoitustavoitteista on selvitettävä se miten kauan asiakas haluaa pitää sijoituksia hallussaan, asiakkaan riskinottohalukkuus ja riskiprofiili sekä sijoituksen tarkoitus.¹¹⁷ Tällä pyritään varmistamaan, että kyseinen liiketoimi on asiakkaan sijoitustavoitteiden mukainen.

Muita sijoituspalveluja tarjottaessa pankin tulee selvittää AML:n 4 luvun 3 §:n 2 momentin mukaisesti asiakkaan sijoituskokemus ja – tietämys kyseisestä tarjottavasta arvopaperista tai sijoitustuotteesta. Tällöin pyydettyjen tietojen osalta sovelletaan soveltuvin osin Finanssivalvonnan ohjeistusta sijoitusneuvonnan ja omaisuudenhoidon yhteydessä pyydettyistä tiedoista.

4.3.2 Soveltuvuuden arviointi

Kun pankki on pyytänyt asiakkaaltaan selonottovelvollisuuden vaatimat tiedot, tulee sen arvioida soveltuuko kyseinen pankin tarjoama sijoitustuote tai – palvelu asiakkaalle. Tämä soveltuvuuden arviointi on tärkeä osa pankin selonottovelvollisuutta sijoituspalveluja tarjottaessa, koska pelkkä tietojen pyytäminen ei riitä varmistamaan asiakkaan edun mukaista palvelua ja sijoittajansuojan toteutumista. Marraskuussa 2007 voimaan astunut EU:n MiFID-direktiivi muutti AML:n menettelytapasäännöksiä siten, että soveltuvuuden arviointi tuli osaksi lakitekstiä, kun aiemmin se oli johdettavissa ainoastaan hyvän tavan vastaisuuden kiellon ja Finanssivalvonnan ohjeistuksen kautta. Nyt selonottovelvollisuus ja soveltuvuuden arviointi linkittyvät toisiinsa jo lakitekstissä.

Pankin velvollisuus arvioida arvopaperin tai sijoituspalvelun soveltuvuutta asiakkaalleen riippuu sekä asiakkaan ominaisuuksista että tarjottavasta palvelusta. Asiakkaasta ominaisuuksista pyydettyihin tietoihin ja sitä kautta soveltuvuuden arviointiin vaikuttaa erityisesti asiakkaiden luokittelu ei-ammattimaisiin, ammattimaisiin ja hyväksyttäviin vastapuoliin. Lisäksi soveltuvuuden arviointi riippuu kyseessä olevasta sijoituspalvelusta eli siitä onko kyseessä sijoitusneuvonta tai omaisuudenhoito, jokin muu sijoituspalvelu taikka execution only -tyyppinen arvopaperin välitys.

Kun pankki tarjoaa sijoituspalveluna sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa, on sen selonottovelvollisuus laajimmillaan. Tällöin asiakkaalta on pyydettyä tiedot hänen taloudellisesta tilanteestaan, sijoituskokemuksestaan ja sijoituspalvelua koskevista tavoitteista. AML 4 luvun 3 §:n mukaisesti asiakkaalta on pyydettyä edellä mainitut tiedot,

---

¹¹⁷ Rata, standardi 2.1, luku 7.3.1

jotta arvopaperinvälittäjä voi suositella asiakkaalle soveltuvia arvopapereita ja palvelua. Näin ollen soveltuvuuden arviointi tapahtuu tietojen pyytämisen ja sijoitusneuvonnan antamisen välissä, jolloin pankki vertaa asiakkaastaan saamia tietoja kyseessä olevaan arvopaperiin tai palveluun. Soveltuvuus tulisi tällöin ratkaista objektiivisesti, perustuen pankin tietoon asiakkaastaan sekä tarjoamistaan sijoitustuotteista. Pankeilla onkin useimmiten käytössään työkalut, joiden avulla soveltuvuus arvioidaan automaattisesti asiakkaan antamien tietojen pohjalta. Tällöin puhutaan käytännön pankkityössä usein asiakkaan sijoittajakuvasta, joka on eräänlainen asiakkaan sijoittajaprofiili.

Kun sijoitusneuvonnan ja omaisuudenhoidon kohdalla pankki tarvitsee tiedot asiakkaansa taloudellisesta tilanteesta, sijoituskokemuksesta ja sijoitustavoitteista, tulee tällöin pohdittavaksi näiden tietojen keskinäinen suhde ja painotus soveltuvuuden arviointia tehtäessä. Tällöin painoarvoa tulisi antaa erityisesti asiakkaan riskinsietokyvyille, jonka tulisi pääasiallisesti määrätä hänelle soveltuvat sijoitusinstrumentit¹¹⁸. Asiakkaan riskinsietokykyä voidaan mitata esimerkiksi tiedustelemalla hänen suhtautumistaan tuoton vaihteluihin ja sijoitusten arvon heilahteluun. Lisäksi merkittävä tekijä riskinsietokyvyssä on asiakkaan taloudellinen tilanne, jota peilataan kyseessä olevien sijoitusten arvoon. Kuitenkin kysytyjen tietojen muodostama kokonaisuus ratkaisee aina lopullisesti asiakkaalle soveltuvat sijoituspalvelut.

Soveltuvuutta arvioidessaan pankki voi lähtökohtaisesti luottaa asiakkaalta saamiinsa tietoihin, paitsi jos se tietää tai sen pitäisi tietää, että asiakkaan antamat tiedot ovat selvästi vanhentuneita, virheellisiä tai puutteellisia.¹¹⁹ Tällöin pohdittavaksi tulee myös se, pitääkö pankin varmistaa, että asiakas on todella ymmärtänyt sijoituskohteeseen liittyvän riskin ja antanut pankille todellista riskinsietokykyään vastaavat tiedot, koska ne suurella määrällä vaikuttavat soveltuvuuden arviointiin. Tämä on yhteydessä pankin tiedonantovelvollisuuteen, johon kuuluu muun muassa velvollisuus kertoa asiakkaalle arvopapereihin tai sijoituspalveluihin liittyvistä riskeistä. Siihen liittyen on Arvopaperilautakunta ratkaisussaan APL 2039/2002 todennut, että välittäjän tiedonantovelvollisuuteen ei kuulu vastuuta siitä, että asiakas on todella ymmärtänyt hänelle annetut tiedot. Näin ollen voitaisiin olettaa, että myös sääntövelvollisuuteen ja sitä seuraavaan soveltuvuuden arviointiin ei kuulu vastuuta siitä, että asiakas on antanut pankille todellista riskinsietokykyään vastaavat tiedot.

---

¹¹⁸ Lähdevuori 2005: 302

¹¹⁹ Rata, standardi 2.1, luku 7.3.1

Jos pankki ei saa asiakkaaltaan riittäviä tietoja soveltuvuuden arvioimiseksi sijoitusneuvontaa tai omaisuudenhoitoa tarjotessaan, se ei saa suositella asiakkaalle kyseistä sijoituspalvelua tai rahoitusvälinettä. Tätä tulisi kuitenkin soveltaa niin, että jos asiakas ei anna kyseisiä tietoja, jää pankin itsensä arviotavaksi, miten tämä vaikuttaa sen mahdollisuuksiin tarjota asiakkaalle kyseistä palvelua.¹²⁰ Näin ollen voitaisiin päätellä, että suosituksen antamiseen ja soveltuvuuden arviointiin vaikuttaa se mistä syystä pankki ei saa riittäviä tietoja. Jos syy on asiakkaan puolella, tulee pankin itse arvioida miten puuttuvat tiedot vaikuttavat soveltuvuuden arviointiin. Tällöin merkitystä on sillä minkälaisesta sijoitusneuvonnasta tai omaisuudenhoitopalvelusta on kysymys ja arviointi on tällöin aina tapauskohtaista.

Muita sijoituspalveluja tarjotessaan pankin on AML 4 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan pyydettävä asiakkaaltaan tiedot tämän kyseistä arvopaperia tai sijoituspalvelua koskevasta sijoituskokemuksesta ja tietämyksestä voidakseen arvioida, onko arvopaperi tai palvelu asiakkaalle sopiva. Tällöin soveltuvuuden arviointi olisi lähinnä kyllä tai ei – tyyppistä, jolloin pankin on ilmoitettava asiakkaalleen, mikäli se katsoo kyseisen rahoitusvälineen tai palvelun olevan asiakkaalleen soveltumaton. Tämä ei kuitenkaan estä pankkia toteuttamasta kyseistä liiketoimea, jos asiakas edellä mainitusta ilmoituksesta huolimatta haluaa sen toteuttaa.

Sijoitusneuvonnan ja omaisuudenhoidon yhteydessä puhutaan soveltuvuudesta englannin kielen termillä *suitable*, kun taas muiden sijoituspalveluiden yhteydessä soveltuvuuden arvioinnista käytetään yleensä englannin kielen termiä *appropriate* eli puhutaan niin sanotusta asianmukaisuusarviointista. Asianmukaisuusarviointi eroaa soveltuvuusarviointista nimenomaan laajuutensa perusteella, ollen paljon suppeampi kuin sijoitusneuvonnan ja omaisuudenhoidon yhteydessä tehtävä *suitability*-arviointi.¹²¹

Execution only -välityksen kohdalla soveltuvuuden arviointia ei tehdä sen perusteella, soveltuuko kyseinen palvelu tai rahoitusväline asiakkaalle, vaan tällöin arvioidaan lähinnä sitä täyttääkö kyseinen liiketoimi laissa määritellyt edellytykset siitä milloin pankki ei ole velvollinen arvioimaan kyseisen palvelun tai rahoitusvälineen soveltuvuutta asiakkaalle. Mikäli kyseessä on tunnusmerkistön täyttävä tilanne, tulee pankin ilmoittaa myös asiakkaalleen tästä puuttuvasta velvollisuudesta.

¹²⁰ Rata, standardi 2.1, luku 7.3.1

¹²¹ Karjalainen, Laurila & Parkkonen 2008: 257–258

Sijoituspalveluja tarjotessaan pankin lakisääteinen selonottovelvollisuus ei rajoitu kuitenkaan pelkästään asiakkailta pyydettyihin tietoihin. Sijoitusneuvontaa ja omaisuudenhoitoa tarjotessaan AML:n 4 luvun 3 §:n mukaan arvopaperinväittäjän on pyydettyä asiakkaaltaan edellä mainitut tiedot, jotta se voi suositella asiakkaalle soveltuvia arvopapereita tai palvelua. Näin ollen pankin tietämyksen piirissä ei tule olla vain tiedot asiakkaastaan, vaan myös suosittelemastaan arvopaperista tai palvelusta. Vaikka pankilla ajatellaan jo lähtökohtaisesti olevan asiantuntijatasoinen tietämys tarjoamistaan sijoitus tuotteista, tarkoittaa selonottovelvollisuus tässä yhteydessä pankin velvollisuutta pitää nämä tietonsa ajan tasalla.

Pankin tulee tuntea ainakin kaikki tavanomaiset sijoitusinstrumentit sekä erityisesti ne, joihin liittyviä palveluja se tarjoaa. Lisäksi pankilta edellytetään alan yleistä tuntemusta. Ennen suosituksen antamista pankin on vertailtava eri sijoituskohteita ammattitaitoiselta sijoitusneuvojalta edellytettävällä tavalla ja vertailun on perustuttava nimenomaan tietoon. Kaikkeen mahdolliseen tietoon pankilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta eikä tarvetta perehtyä, vaan sillä edellytetään vain olevan ajankohtaiset tiedot, jotka ovat saatavilla sekä arvopapereiden liikkeeseenlaskijoiden itsensä julkaisemina tai perustuvat muihin liikkeeseenlaskijoista tai markkinoista julkaistuihin tietoihin.¹²²

Sijoituspalvelujen soveltuvuuden arvioinnin tukena voidaan ajatella olevan myös rahanpesulainsäädännöstä johtuvaan selonottovelvollisuuteen pohjautuva soveltuvuuden arviointi. Rahanpesulain 9 §:ssä säädetään selonottovelvollisuudesta ja jatkuvasta seurannasta. Sen mukaan pankin on järjestettävä riittävä seuranta sen varmistamiseksi, että asiakkaan toiminta sopii yhteen sen kokemuksen ja tietojen kanssa, jotka pankilla on asiakkaastaan ja tämän toiminnasta.¹²³ Näin pankin on jatkuvasti arvioitava soveltuuko asiakkaan liiketoimet siihen tietoon ja kokemukseen mitä sillä entuudestaan kyseisestä asiakkaastaan on. Soveltuvuuden arviointi tässä yhteydessä ei näin ollen ole sijoituspalveluiden tarjoamisen tavoin asiakkaan ja tarjottavan sijoitustuotteen yhteen soveltuvuuden arvioimista, vaan ennemmin asiakkaan nykyisen toiminnan peilaamista hänen asiakshistoriaansa ja siihen kuvaan minkä hän aikaisemmilla toimillaan pankille antanut. Sijoituspalveluiden tarjoamisessa tätä vastaa asiakkaan sijoituskokemuksen huomioon ottaminen soveltuvuuden arvioimisessa, tosin sillä erotuksella että historiatiedot perustuvat tällöin asiakkaan itsensä antamiin tietoihin, eikä niinkään pankin itsensä saamaan kokonaiskuvaan.

¹²² Mäntysaari 2001: 123–125

¹²³ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 9 § 2-3 mom.

4.3.3 Suhde tiedonantovelvollisuuteen

Pankilla on lakisääteisen selonottovelvollisuuden ohella myös lakisääteinen tiedonantovelvollisuus sijoituspalveluja tarjotessaan. Toisin kuin selonottovelvollisuuden kohdalla, pankilla on tiedonantovelvollisuus aina sijoituspalvelua tai oheispalvelua antaessaan, eikä esimerkiksi execution only – välitystä ole rajattu tiedonantovelvollisuuden ulkopuolelle, kuten selonottovelvollisuuden kohdalla. Pääasiallisesti tiedonantovelvollisuus seuraa kuitenkin aina selonottovelvollisuutta ja soveltuvuuden arviointia. Tällöin asiakkaalta pyydetyt, selonottovelvollisuuden edellyttämät, tiedot vaikuttavat siihen mitä sijoitustuotteita asiakkaalle tarjotaan ja missä laajuudessa niistä hänelle kerrotaan.

AML:n 4 luvun 4 §:ssä säädetään arvopaperinvälittäjän tiedonantovelvollisuudesta. Sen mukaan ei-ammattimaiselle asiakkaalle on annettava hyvissä ajoin ennen sijoituspalvelua tai oheispalvelua koskevan sopimuksen tekemistä sopimuksen ehdot sekä riittävät tiedot arvopaperinvälittäjästä ja tarjottavasta palvelusta. Lisäksi hyvissä ajoin ennen sijoitus- tai oheispalvelun antamista on asiakkaalle annettava riittävät tiedot

- 1) arvopaperinvälittäjästä ja sen tarjoamista palveluista
- 2) palvelun kohteena olevista arvopapereista ja muista rahoitusvälineistä sekä niihin liittyvistä riskeistä
- 3) sijoitusstrategioista, jos niitä on ehdotettu, ja niiden riskeistä
- 4) siitä, missä toimeksiantoja toteutetaan
- 5) asiakasvarojen säilyttämisestä
- 6) palveluun liittyvistä kuluista ja palkkioista

Myös näiden tietojen muutoksista on ilmoitettava asiakkaalle hyvissä ajoin.

Hallituksen esityksessä aikaisempaa yksityiskohtaisempaa tiedonantovelvollisuutta perustellaan Rahoitusvälineiden markkinat – direktiivin ajatuksella, jonka mukaan asiakkaalle on toimitettava ymmärrettävässä muodossa asianmukaista tietoa sijoituspalveluyrityksestä ja sen tarjoamista palveluista, jotta he voivat kohtuullisesti ymmärtää tarjottavan sijoituspalvelun ja tietyn arvopaperityypin ominaispiirteet sekä siihen sisältyvät riskit voidakseen tehdä perusteltuja sijoituspäätöksiä.¹²⁴ Tätä asianmukaisuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi se, kuinka yksinkertainen sijoituspalvelun

---

¹²⁴ HE 43/2007 s.93

kohteena oleva arvopaperi tai muu rahoitusväline on, sekä se, onko asiakas aikaisemmin käyttänyt vastaavaa sijoituspalvelua tai hankkinut vastaavia rahoitusvälineitä.¹²⁵

Ennen Rahoitusvälineiden markkinat – direktiivin voimaan astumista AML ei sisältänyt yhtä yksityiskohtaista tiedonantovelvollisuutta kuin tällä hetkellä. Tällöin tiedonantovelvollisuus oli selkeämmin yhteydessä selontotovelvollisuuteen, kun asiakkaalta pyydetty tiedot määrittivät tiedonantovelvollisuuden laajuuden. Nykyisessä lainsäädännössä sidonnaisuus selontotovelvollisuuteen tulee lähinnä ilmi tiedonantovelvollisuuden edellyttämissä *riittävässä tiedoissa*. Tietojen riittävyteen ja sitä kautta tiedonantovelvollisuuden laajuuteen kun vaikuttavat asiakkaalta pyydetty tiedot hänen taloudellisesta tilanteestaan, sijoituskokemuksestaan ja sijoitustavoitteistaan. Lain edellyttämä tiedonantovelvollisuuden minimi täytyy kuitenkin aina täyttää, mikä ei ollut tilanne ennen lakiuudistusta.

---

¹²⁵ Karjalainen ym. 2008: 263

5. SELONOTTOVELVOLLISUUS JA LUOTONANTO

5.1 Johdanto luotonannon selonottovelvollisuuteen

Selonottovelvollisuus luotonannon yhteydessä muodostaa kolmannen tärkeän osan pankin selonottovelvollisuuskokonaisuudesta ja toisen merkittävän sopimusperustaisen selonottovelvollisuuden sijoituspalvelujen tarjoamisen ohella. Kahdesta aiemmasta selonottovelvollisuuskokonaisuuden osasta poiketen sitä ei kuitenkaan säännellä lakitasolla vaan luotonmyöntöprosessista säädetään viranomais määräyksillä, jotka tässä yhteydessä tarkoittavat Finanssivalvonnan antamia standardeja. Ja tällöinkin selonottovelvollisuudesta säädetään vain yleisellä tasolla, jolloin sen sisällön määrittelyminen muodostuu haastavaksi. Sisällön tulkinnassa voidaankin tukeutua lainsäädännön vaietessa enemmän oikeusjärjestyksestä ohjaaviin oikeusperiaatteisiin, kuten hyvään tapaan sekä lojaliteettiperiaatteeseen. Tosin tällöin selonottovelvollisuuden sisältö muodostuu hyvin tulkinnanvaraiseksi ja kustakin sovellettavasta tilanteesta riippuvaiseksi. Tämä aiheuttaa toisaalta oikeusepävarmuutta, mutta toisaalta lisää joustavuutta ratkaisutoiminnassa.

Selonottovelvollisuuksien kokonaisuuden kannalta on huomion arvoista, että rahapesulainsäädännöstä aiheutuva selonottovelvollisuus aktivoituu myös luotonannon yhteydessä ja tukee näin luotonannon kautta aktivoituvaa selonottovelvollisuutta. Lisäksi sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuudesta voidaan saada tietyissä tilanteissa analogiatukea myös luotonannon selonottovelvollisuuden määrittelyyn. Tärkeää on myös tässä yhteydessä huomata selonottovelvollisuuden ensisijainen riskienhallinnallinen näkökulma ja vasta toissijainen heikomman osapuolen suoja, kun sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuudessa tilanne on päinvastainen.

5.2 Selonottovelvollisuus luottoa myönnettäessä

5.2.1 Pankin luotonanto ja luotonmyöntöprosessi

Luotonanto on pankin ydinliiketoimintaa. Pankkien keskeisenä tehtävänä onkin toimia rahoituksen välittäjänä ohjaten yksityishenkilöiden ja yhteisöjen tallettamia varoja luotoina takaisin yhteiskuntaan.¹²⁶ Luotonannolla voidaan tarkoittaa hyvinkin erilaisia ti-

---

¹²⁶ Kärävä ym. 2003: 638

lanteita, joissa osapuolten välille syntyy saamissuhteita. Yksinkertaisimmassa muodossaan kyse on rahavelan antamisesta, mikä on tilanne yleensä myös pankkien kohdalla.¹²⁷

Pankin myöntämät luotot voidaan jaotella esimerkiksi kuluttajaluottoihin ja yritysluottoihin. Samoin sen luottoasiakkaat voidaan jaotella esimerkiksi 1) kuluttajiin 2) pienyrityksiin ja 3) keskisuuriin ja suuriin yrityksiin. Luotonsaaja voi toki olla muutakin kuin yritystoimintaa harjoittava oikeushenkilö, kuten julkisyhteisö, säätiö tai yhdistys. Nämä voidaan luokitella edeltävän jaottelun puitteissa joko 2. tai 3. ryhmään kuuluvaksi taloudellisen aseman ja sen edustajilta vaadittavan asiantuntemuksen perusteella.¹²⁸

Kuluttaja-asiakkaan ja pankin välistä suhdetta säätelee kuluttajansuojalain 7. luku, jota sovelletaan kulutusluottojen ohella asunnon hankkimiseksi tai opintojen rahoittamiseksi myönnettäviin luottoihin, mikäli näitä luottoja koskevissa säädöksissä ei toisin säädetä.¹²⁹ Kuluttajan suoja luottosuhteessa on näin varmistettu lakiin perustuvalla sääntelyllä, eikä siitä voida sopimuksella poiketa kuluttajan vahingoksi. Lisäksi kuluttajaa suojaa luottosuhteessa Finanssivalvonnan antamat ohjeet rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista. Pienyrittäjän asemasta ei Suomessa puolestaan ole velvoiteoikeudellista erityissääntelyä. Pienyrittäjän erityisasemaa luottosuhteissa onkin painotettu lähinnä Finanssivalvonnan antamissa ohjeissa. Keskisuuria ja suuria yrityksiä on puolestaan pitkälti mahdollista arvioida tasavertaisina toimijoina luottosuhteissa.¹³⁰

Pankin luotonmyöntöprosessi on tapahtumaketju, joka alkaa asiakkaan luottohakemuksesta ja päättyy myönteisessä tapauksessa hyväksytyyn luottopäätökseen ja luoton myöntämiseen. Luotonmyöntöprosessia säännellään Finanssivalvonnan toimesta kahdesta eri näkökulmasta ja kahdella erillisellä standardilla. Ensimmäinen näkökulma tähän sääntelyyn on luottoriskien hallinta, josta annetun standardin puitteissa määritellään luotonmyöntöprosessin sisäinen järjestäminen. Toinen näkökulma sääntelyyn on puolestaan luotonmyöntöprosessi asiakkaan suojan kannalta eli rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavat menettelytavat.

Luottoriskien hallinnasta annetun standardin 4.4a:n tavoitteena on muun muassa varmistaa, että valvottavat, pankit mukaan lukien, eivät luotonannossaan ota sellaisia luottoriskejä, jotka vaarantavat niiden kannattavuuden tai vakavaraisuuden. Tästä syystä myös luotonmyöntöprosessin puitteet tulee tarkasti määritellä niin, ettei pankki ota luo-

¹²⁷ Aurejärvi & Hemmo 2004: 1

¹²⁸ Aurejärvi & Hemmo 2004: 5

¹²⁹ KSL 7.luku 1§

¹³⁰ Aurejärvi & Hemmo 2004: 6

tonannossaan kohtuuttomia riskejä. Pankin täytyy standardin perusteella määritellä luottihakemusten ja luottopäätösten käsittelyä, luottoehtojen muutoksia ja luottojen uudistamista koskevat toimintatavat.¹³¹

Rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista annettu standardi ohjeistaa pankkia luotonmyöntöprosessiin kuuluvista menettelytavoista luottoneuvotte-luiden yhteydessä. Standardin tavoitteena on edistää menettelyjen hyvän tavan mukai-suutta ja siten lisätä asiakkaiden tuntemaa luottamusta pankkeja ja rahoitusmarkkinoi-den toimintaa kohtaan. Ohjeistuksen tavoitteena on myös että valvottavat ottavat rahoi-tuspalveluja tarjotessaan huomioon asiakkaiden edun. Standardi käsittelee luotonannon kohdalla rahoituspalvelujen tarjoamista koskevia yleisiä periaatteita, kuten hyvää tapaa rahoituspalvelun tarjoamisessa sekä pankin tiedonanto- ja selonottovelvollisuutta luo-tonannossa.¹³²

Varsinainen pankin luotonmyöntöprosessi alkaa asiakkaan tekemästä luottopyynnöstä tai -hakemuksesta. Luottopyyntö käynnistää samalla myös luottoanalyysin. Luotto-analyysissa pankin on luottihakemuksen ja asiakkaalta pyydettävien tietojen avulla saa-tava riittävän kattava kuva luottoa hakevasta asiakkaasta sekä rahoitettavasta hankkees-ta. Luottoanalyysia seuraa luottopäätös, jonka on aina perustuttava huolelliseen luotto-analyysiin. Luottopäätökset pitää tehdä johdon hyväksymän kirjallisen luotonmyöntö-ohjeen mukaisesti. Luoton käsittely luottopyynnöstä luottopäätökseen on dokumentoi-tava ja oltava oikealla päätöstasolla hyväksytty. Luottopäätöksestä ja/tai sen liitteenä olevista asiakirjoista täytyy selvittää yksityiskohtaisesti päätöksen sisältö ja luoton myön-tämis- tai hylkäämisperusteet sekä päätöksentekijät. Luoton kulku hakemuksesta pää-tökseen ja myös päätöksestä hakemukseen täytyy olla jälkikäteen todennettavissa. Luot-topäätöksen saa tehdä vain siihen valtuutettu henkilö tai päätöksentekoyksikkö. Luotto-päätöksen valmistelija ei saa tehdä päätöstä yksin, vaan päätöksen valmistelu ja luotto-päätös on eriytettävä toisistaan. Myönteisen luottopäätöksen jälkeen luotto voidaan maksaa asiakkaalle, kun hän on toimittanut pankille maksun edellytyksenä olevat asia-kirjat.¹³³

---

¹³¹ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4.3

¹³² Rata, standardi 2.1

¹³³ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4

5.2.2 Luottoanalyysi osana luotonmyöntöprosessia

Pankin luottoanalyysi on luotonmyöntöprosessin tärkein osa. Tehtävän luottopäätöksen on aina perustuttava luottoanalyysiin. Luottoanalyysin tehtävänä on antaa riittävän kattava kuva luottoa hakevasta asiakkaasta sekä luototettavasta hankkeesta.¹³⁴ Koska luotonanto on taloudellisesti tärkeä osa pankin liiketoimintaa, tulee luottopäätöksetkin tehdä liiketoiminnallisista perusteista. Tämä edellyttää huolellista perehtymistä asiakkaan tilanteeseen, jotta luottoa myönnettäessä ei otettaisi liian suurista liiketoimintaa vaarantavista riskeistä.

Luottoanalyysissä asiakkaan luottokelpoisuutta ei pidä tarkastella niinkään absoluuttisena vaan ennemminkin suhteellisena käsitteenä. Näin on tilanne etenkin yksityisasiakkaan kohdalla. Luottokelpoisuuteen vaikuttavat olennaisesti henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja elämäntilanteeseen liittyvät arviointikriteerit, mutta huomattavaa on, että luottokelpoisuus on aina sidoksissa siihen tilanteeseen, jossa luottoa haetaan.¹³⁵

Finanssivalvonnan luottoriskien hallinnasta antaman standardin mukaan luottoanalyysissä on kiinnitettävä huomiota ainakin seuraaviin kohtiin:

Pankin tulee selvittää velallisen takaisinmaksukyky, takaisinmaksuhistoria ja arvio tulevasta takaisinmaksukykyä.¹³⁶ Tällöin tulee selvittää asiakkaan säännöllisen tulon lähteet, työsuhdetiedot, aikaisempien luottojen takaisinmaksuhistoria, mahdolliset rästit ja tilinylitykset.

Asiakkaan riittävä maksukyky on aina kaiken luotonmyönnön perusta. Tulojen määrä antaa yleensä kuvan hakijan realistisista mahdollisuuksista selvittää uuden luoton hoitokustannuksista ja myös oikeudellisen perinnän onnistuminen mahdollisessa maksuhäiriötilanteessa on pitkälti riippuvainen tulojen määrästä. Ammatilla puolestaan on yleensä luonnollinen yhteys luotonhakijan tulotasoon ja työsuhteen kestolla on merkitystä hakijan taloudellisen tilanteen vakiintuneisuuden arvioinnissa.¹³⁷

Pankin on tiedettävä myös luoton käyttötarkoitus ja takaisinmaksulähde.¹³⁸ Luoton käyttötarkoitukset jaotellaan yleensä ensimmäisenä joko yritys- tai kuluttajaluottoihin,

¹³⁴ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4

¹³⁵ Carpen 1990: 186

¹³⁶ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4

¹³⁷ Carpen 1990:192

¹³⁸ Rata, standardi 4.4a luku 5.4

jonka jälkeen kuluttajaluotot jaotellaan usein vielä asunto- ja kulutusluottoihin. Luoton käyttötarkoituksen osalta on huomioitava pitää erillään pankin ja sen asiakkaan välinen luottosuhde siitä toiminnasta tai oikeustoimesta, johon luotonsaaja käyttää varat. Luottosopimus on käyttötarkoituksestaan riippumaton, eikä luototettavan hankkeen tai oikeustoimen myöhempi epäedullisuus yleensä vaikuta luottosuhteeseen eräitä kuluttajansuojalaissa mainittuja poikkeuksia luukun ottamatta.¹³⁹ Pankin osalta luoton käyttötarkoituksella on lähinnä merkitystä riskin hinnoittelun kannalta niin että esimerkiksi asuntoluotot hinnoitellaan yleensä pieniriskisemmäksi kuin muut kulutusluotot.

Yritysluotoissa pankin on tehtävä arvio luotonhakijan toimialasta ja tämän asemasta kyseisellä toimialalla sekä arvio yrityksen johdon kyvykkyydestä ja asiantuntemuksesta.¹⁴⁰ Koska rahoituspäätös kohdistuu tulevaisuuteen, on arvioinnin painopiste yrityksen kehitysnäkymiä koskevassa tiedossa ja arvioissa. Pankin hyvä asiakastuntemus edellyttää tietojen hankkimista ja käsityksen muodostamista erityisesti liikeideasta, omistussuhteista, toimintaympäristöstä, markkinoinnista, tuotannosta, kehitystoiminnasta, laskentatoimesta, tilinpäätöksestä ja budjeteista. Jotta pankille muodostuisi hyvä asiakastuntemus, vaatii se jatkuvaa, luottamuksellista ja kiinteää yhteydenpitoa yrityksen ja pankin välillä.¹⁴¹ Näin pankilla on käytettävissään riittävät tiedot luottopäätöstensä tueksi.

Lisäksi pankin on luottoanalyysissään kiinnitettävä huomiota myös muun muassa velallisen oman rahoituksen osuuteen, asiakaskokonaisuuden sitoumuksiin, vakuuden kattavuuteen ja realisoitavuuteen sekä tehtävä arvio muista muun muassa makrotaloudellisista muutoksista aiheutuvista riskeistä.¹⁴²

Jotta pankilla olisi luottoanalyysia tehdessään ajantasaiset ja riittävät tiedot asiakkaastaan, tulee sillä olla asiakastietojärjestelmät, jotka ylläpitävät ajantasaisia asiakastietoja. Samoin sillä tulee olla menettelytavat, joilla se määrittelee tarvittavat tiedot ja asiakirjat, jotta luottopäätökset, luoton uudistamiset ja luottoehtojen muutokset voidaan toteuttaa.¹⁴³

Luottoanalyysissä, sisäisessä arvioinnissa ja luokittelussa kaiken perustana ovat aina pankin asiakkaaltaan saamat tiedot. Luottoanalyysi on aina yhtä luotettava, kuin sen

¹³⁹ Aurejärvi & Hemmo 2004: 4-5

¹⁴⁰ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4

¹⁴¹ Kontkanen 2008: 137

¹⁴² Rata, standardi 4.4a, luku 5.4

¹⁴³ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4

pohjana olevat tiedot. Perustellun luottopäätöksen taustalla tulee olla oikeat ja riittävät tiedot asiakkaan maksukyvyistä ja muista olennaisista seikoista. Näiden riittävien tietojen hankkimiseen pankkia ohjaa niin hyvä tapa luotonannossa kuin Finanssivalvonnan suositus selonottovelvollisuudesta rahoituspalveluja tarjottaessa.

5.2.3 Selonottovelvollisuus luottoanalyysissä

Pankin selonottovelvollisuutta luotonannossa sääntelee lähinnä ainoastaan hyvä tapa rahoituspalvelun tarjoamisessa sekä Finanssivalvonnan suositus standardissa rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista. Standardin sisältämän suosituksen mukaan pankin täytyy ennen luoton myöntämistä hankkia asiakkaaltaan riittävät tiedot tämän maksukyvyyn arvioimiseksi. Perusteluina tälle selonottovelvollisuudelle on pankin luottoriskien hallinnan ohella pyrkimys ottaa huomioon asiakkaan taloudellinen turvallisuus niin, että tämä kykenee selviytymään luotosta.¹⁴⁴ Samaisessa standardissa on myös suositus hyvästä tavasta rahoituspalveluja tarjottaessa. Sen mukaisesti hyvä tapa tarkoittaa muun muassa sitä, että rahoituspalvelujen tarjoaja pyytää tarvittaessa asiakkailtaan riittävät tiedot heidän taloudellisesta asemastaan ja rahoituspalvelua koskevista tavoitteistaan.¹⁴⁵

Kun selonottovelvollisuudella pyritään ottamaan huomioon asiakkaan taloudellinen turvallisuus, on kysymys näin ollen heikomman osapuolen suojaamisesta. Asiakasta suojataan, koska hänen ei oleteta olevan tiedollisesti tasavertainen luottoa tarjoavan pankin kanssa. Pankki on rahoituksen ammattilainen ja omaa tällöin lähtökohtaisesti paremmat mahdollisuudet arvioida luotonantoon sisältyviä riskejä ja on näin ollen velvollinen ottamaan huomioon myös asiakkaansa edun. Selonottovelvollisuuden taustalla on myös pankin lojaliteettivelvollisuus asiakastaan kohtaan. Lojaliteettivelvollisuudella tarkoitetaan sopimusoikeudessa velvollisuutta ottaa vastapuolen edut huomioon, omien oikeuksien kohtuuttomasti vaarantumatta¹⁴⁶.

Jos selonottovelvollisuudesta ei olisi mitään ohjeistusta tai edes hyvä pankkitapa ei siihen velvoittaisi, tietojen pyytäminen voisi tapahtua pelkästään pankin oman riskienhallinnan näkökulmasta ja sen tarpeet huomioon ottaen. Nyt kuitenkin Finanssivalvonnan suosituksen myötä asiakkaan taloudellisen turvallisuuden varmistaminen ohjaa asiakkaalta pyydettävien tietojen sisältöä.

---

¹⁴⁴ Rata, standardi 2.1, luku 6.1.2

¹⁴⁵ Rata, standardi 2.1, luku 5.2

¹⁴⁶ Mähönen 2000: 129

Pankin on rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavien menettelytapojen standardin suosituksen mukaan luoton luonne ja koko huomioon ottaen varmistuttava muun muassa siitä, että luotonhoitokustannukset eivät muodostu liian suuriksi olosuhteiden muutosten, kuten asiakkaan taloudellisen aseman ja lainan viitekoron, muutosten vuoksi.¹⁴⁷ Eli käytännössä mitä rahamääräisesti suuremmasta lainasta on kyse, niin sitä tarkemmin on selvitettävä asiakkaan luotonhoitokyky myös tulevaisuudessa sekä otettava huomioon mahdolliset muutokset esimerkiksi asiakkaan työtilanteesta tai makrotaloudessa. Pankin selonottovelvollisuus onkin aina tulevaisuuteen katsovaa ja menneisyyttä kartoittavaa, sillä vaikka menneet tapahtumat eivät ole tae tulevasta niin ne antavat kuitenkin hyvät suuntaviivat myös tulevasta luoton takaisinmaksusta. Pankin tehtävänä tässä on asiantuntijan roolissa tunnistaa olennaiset muuttujat ja kiinnittää niihin huomiota luotonannossa.

Selonottovelvollisuutta luotonannossa ei silti ole tarkasti määritelty. Pankin on vain hankittava asiakkaaltaan riittävät tiedot tämän maksukyvyn arvioimiseksi ja tarvittaessa pyydettävä tiedot asiakkaan taloudellisesta asemasta ja rahoituspalvelua koskevista tavoitteistaan. Jää pankin itse arvioitavaksi mitkä tiedot ovat riittävät. Pyydettyt tiedot ja tarvittava selvitys eroavat suuresti sen mukaan onko kyseessä yritys- vai kuluttaja-asiakas. Kuluttaja-asiakkaan kohdalla maksukykyä arvioidaan pyytämällä tiedot asiakkaan tuloista ja menoista. Tuloista huomioon otetaan palkka- ja muut tulot sekä mahdolliset tuet ja avustukset. Menoista maksukykyä laskettaessa tarvitaan muun muassa talouden koon mukaiset normaalit kulutusmenot sekä nykyiset tai tulevat asumismenot. Yritysasiakkaan kohdalla maksukyvyn analysointi on monimutkaisempaa ja vaatii sekä yrityksen tilinpäätöstietoja että ennusteita yrityksen tulevasta kehityksestä.

5.3 Selonottovelvollisuus ja vakuudet

5.3.1 Vakuuksien rooli luotonannossa

Luoton takaisinmaksun varmistamiseksi pankki luotonantajana edellyttää saatavalleen vakuutta. Vakuudet jaotellaan yleensä reaali- ja henkilövakuuksiin.¹⁴⁸ Henkilövakuutta käytettäessä pankin saatavasta vastaa vakuussitoumuksen antanut henkilö koko ulosmittauskelpoisella omaisuudellaan. Reaalivakuuden kohdalla saatavasta vastaa tietty va-

---

¹⁴⁷ Rata, standardi 2.1, luku 6.1.2

¹⁴⁸ Kontkanen 2008: 162–163

kuudeksi yksilöity varallisuusobjekti.¹⁴⁹ Vaikka pankki käyttääkin vakuutta saatavansa turvaamiseksi, ei pelkkä riittävän vakuuden saanti ratkaise luoton myöntämistä, vaan myönteisen luottopäätöksen tulee aina perustua sekä asiakkaan riittävään maksukyyn että turvaaviin vakuuksiin.

Henkilövakuuksissa eli takauksissa takauksen antaja ottaa vastatakseen velkojalle velallisen päävelasta. Takaus annetaan aina toisen henkilön velasta. Takaajana voi olla sekä luonnollinen henkilö että oikeushenkilö. Takaus on joko omavelkainen tai toissijainen. Omavelkaisessa takauksessa takaaja vastaa päävelasta samalla tavalla kuin henkilökohtaisesti vastuussa oleva velallinen. Tämä tarkoittaa sitä, että pankki voi velkojana kääntyä luoton erääntyessä takaajan puoleen jo ennen velallista, mikäli velallinen ei ole maksanut velkaansa. Toissijaisessa takauksessa takaaja vastaa velasta, mikäli suoritusta ei saada velalliselta ja tämä on todettu ulosmittausyrityksessä maksukyvyttömäksi. Pankin ja takaajan välistä suhdetta säännellään laissa takauksesta ja vierasvelkapanttaukselta. Takauslaki on lähtökohtaisesti dispositiivinen. Ainoastaan yksityistakaajan kohdalla dispositiivisuutta ei ole, vaan silloin lain säännöksistä ei saa poiketa, ellei laissa ole erikseen annettu oikeutta siihen.¹⁵⁰

Reaalivakuuksissa pantinhaltijana toimivalla pankilla on oikeus saada saatavansa tietyn vakuudeksi luovutetun esineen tai esinejoukon arvosta. Yleisimpiä reaalivakuuksia ovat kiinteistöt, vuokra-oikeudet sekä asunto-osakkeet ja muut arvopaperit. Esineen luovuttamista vakuudeksi kutsutaan panttauksiksi. Pantti voidaan antaa sekä omasta että toisen henkilön velasta, jolloin on kysymys vierasvelkapanttauksesta. Yleispanttaukselta on kyse silloin, kun pantti on vakuutena luotonantajaa kaikista panttaushetkellä voimassaolevista ja myöhemmin syntyvistä vastuista. Erityispanttauksessa puolestaan vakuutena oleva pantti on rajattu panttaussitoumuksessa erikseen mainittuun vastuuseen.¹⁵¹

Panttausta koskeva lainsäädäntö on paikoin puutteellista. Kauppakaaren 10 luvusta löytyvät keskeiset panttioikeuden perustamista ja lakkaamista koskevat säännökset. Kiinteistöpanntioikeutta koskevat säännökset löytyvät puolestaan maakaaresta. Lainsäädännöllä on pyritty huomioimaan etenkin vierasvelkapantintantajan silloin kun pantintantaja toimii luonnollinen henkilö, ja tästä syystä takauslaki sisältää myös vierasvelkapanttaukseseen soveltuvia lainkohtia. Panttaukseseen sovelletaan myös yleisiä varallisuus-

¹⁴⁹ Saarnilehto, Hemmo, Kartio ym. 2001: 1089

¹⁵⁰ Saarnilehto ym. 2001: 1116–1119

¹⁵¹ Kontkanen 2008: 163

ja sopimusoikeudellisia periaatteita, joiden merkitys korostuu erityisesti puutteellisen lainsäädännön kohdalla.¹⁵²

Menettelytapalainsäädäntöä vakuuksien osalta ei ole olemassa. Finanssivalvonnan standardissa 2.1 rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista vakuuksia käsitellään osana luottolaitospalvelujen tarjoamisessa noudatettavia menettelytapoja ja niiden osalta Finanssivalvonta on antanut suosituksia noudatettavista toimista sekä määräyksen tiedonantovelvollisuudesta vakuudenantajalle. Standardin suosituksen mukaan vakuussitoumuksia laadittaessa tulisi luotonantajan ottaa huomioon vakuudenantajien taloudellinen turvallisuus.¹⁵³ Tämän voidaan ajatella edellyttävän tällöin myös velvollisuutta pyytää vakuudenantajalta tietoja, jotta pankki voi varmistua tämän kyvystä selviytyä mahdollisesta päävelasta.

5.3.2 Takauksen selonottovelvollisuus

Takausta sääntelee Suomessa laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta. Laissa ei kuitenkaan ole mainintaa luotonantajan selonottovelvollisuudesta takauksen yhteydessä. Näin ollen selkoa asiaan on haettava lain esitöistä, oikeuskäytännöstä ja – kirjallisuudesta sekä pankkikäytännöstä. Näiden perusteella pankin selonottovelvollisuus takauksessa voitaisiin jakaa kolmeen osaan. Ensimmäinen selonottovelvollisuus koskee luotonhakijan olosuhteita ja maksukykyä, mikä vastaa normaalia selonottovelvollisuutta luottoanalyysin yhteydessä. Toinen selonottovelvollisuus luotonantajalla on takaajan olosuhteista ja kyvystä luoton hoitamiseen takausvastuun realisoituessa. Kolmas selonottovelvollisuus koskee velallisen olosuhteiden muutosta takauksen voimassaoloaikana.

Koska pankilla ei ole lakisääteistä selonottovelvollisuutta takauksen yhteydessä, voidaan selonottovelvollisuuden nähdä tällöin perustuvaan enemmänkin hyvään pankkitapaan sekä sopimussuhteita laajemmaltikin määrittävään lojaliteettivelvollisuuteen. Takauslakia koskevan HE 189/1998 yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan, että hyvän pankkitavan vaatimus asiakkaan etujen ja taloudellisen turvallisuuden huomioon ottamisesta tulee koskea myös takaajaa, joka vastaa velan maksusta samalla tavoin kuin velallinenkin¹⁵⁴. Lojaliteettiperiaatteen mukaan taas sopimussuhteissa on jossain määrin valvottava myös vastapuolen etuja. Näin ollen hyvä pankkitapa ja lojaliteettivelvolli-

---

¹⁵² Saarnilehto ym. 2001: 1092 ja 1098

¹⁵³ Rata, standardi 2.1, luku 6.2

¹⁵⁴ HE 189/1998 7 §:n yksityiskohtaiset perustelut

suus limittyvät osittain toisiinsa ja niiden on todettu asettavan samansuuntaisia vaatimuksia pankin toiminnalle asiakassuhteissaan¹⁵⁵.

Selonottovelvollisuus luotonhakijan olosuhteista ja taloudellisesta tilanteesta ennen takauksen antamista liittyy takauksen yhteydessä takaajan oikeuteen saada tietoja luotonhakijasta ja päävelasta. Pankilla on lakisäteinen tiedonantovelvollisuus takaajan asemaan olennaisesti vaikuttavista seikoista, kuten velallisen muista sitoumuksista ja maksukykyyn vaikuttavista seikoista. Tiedonantovelvollisuus koskee sellaisia seikkoja luotonhakijan taloudellisesta asemasta, joilla voidaan olettaa olevan merkitystä takaajalle hänen arvioidessaan omaa riskiään. Nämä takaajalle annettavat tiedot ovat sellaisia, jotka pankki luotonantajana selvittää myös omaa luottopäätöstään varten, eikä niistä seuraa laajempaa selonottovelvollisuutta kuin mitä normaali huolellisuus luotonannossa edellyttää. Osa näistä tiedoista perustuu ainoastaan luotonhakijan luottihakemuksessaan ilmoittamiin tietoihin, eikä takaus ole riittävä peruste näiden tietojen todenperäisyyden laajemmalle selvittämiselle.¹⁵⁶ Jos kuitenkin olosuhteista johtuen pankin huolellisuusvelvollisuus on korostunut, saattaa sillä olla velvollisuus selvittää tietoja tarkemmin. Osa pyydettävistä tiedoista on kuitenkin sellaisia, että pankilla ei ole edes mahdollisuutta tarkastaa niitä. Esimerkiksi luotonhakijan luotot muilta luotonantajilta jäävät usein hakijan oman ilmoituksen varaan.¹⁵⁷

Takaajan kannalta merkityksellisiä ovat tiedot luotonhakijan tulojen määrästä sekä työsuhteesta ja sen vakituisuudesta. Lisäksi pankin on tarkastettava luotonhakijan luottotiedot käytettävissä olevista rekistereistä. Jos luotonhakijana on yhteisö, täytyy pankin selvittää sen maksukykyyn liittyviä tietoja viimeisimmästä tilinpäätöksestä. Jos luotto myönnetään avoimelle yhtiölle tai kommandiittiyhtiölle, ei pankin tarvitse kuitenkaan selvittää yhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten maksukykyä.¹⁵⁸

Pankin selonottovelvollisuuden laajuuteen luotonhakijasta takauksen yhteydessä vaikuttaa se, minkälaisesta luotonhakijasta ja minkä suuruisesta päävelasta kulloinkin on kysymys. Myös luottotyyppi sekä aikaisempi asiakassuhde vaikuttavat pankille asetettuihin vaatimuksiin luotonhakijalta pyydettävien tietojen suhteen.¹⁵⁹ Selonottovelvollisuuden laajuus on arvioitava tapauskohtaisesti, mutta yleisesti sen voidaan ajatella olevan tavallista laajempi, mikäli sopimuksen valmisteluolosuhteissa on jotakin poikkeuksellis-

---

¹⁵⁵ Mäkelä 1999: 57

¹⁵⁶ Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta 12 §

¹⁵⁷ Mäkelä 1999: 106

¹⁵⁸ HE 189/1998 12 §:n yksityiskohtaiset perustelut

¹⁵⁹ HE 189/1998 12 §:n yksityiskohtaiset perustelut

ta. Kyse on tällöin kulloinkin vaadittavan varovaisuuden noudattamisesta.¹⁶⁰ Tällöin olemassa myös selkeä yhteys rahanpesulainsäädännön vaatimusten mukaiseen asiakkaan tuntemisvelvollisuuteen, jossa juuri poikkeaminen tavanomaisesta aktivoi tavanomaista laajemman asiakkaan tuntemisvelvollisuuden.¹⁶¹

Pankilla on asiantuntijaroolinsa vuoksi selonottovelvollisuus luotonhakijan tiedoista takaajan hyväksi. Asiantuntevan osapuolen vastapuolella on katsottu oikeuskäytännössä olevan tavallista suppeampi selonottovelvollisuus, koska hänellä on oikeus luottaa asiantuntijan ottaneen selon olennaisista seikoista ja ilmoittaneen niistä vastapuolelle¹⁶². Koska pankki on velkojana ammattimainen luotonantaja, ei yksityistakaajalle voida asettaa suuria vaatimuksia selonottovelvollisuuden suhteen. Takaajan selonottovelvollisuuden vaikuttaa kuitenkin takaajan ja velallisen suhteen läheisyys.¹⁶³

Pankin selonottovelvollisuus takaajan olosuhteista ja maksukyvyistä liittyy hallituksen esityksessään mainittuun hyvän pankkitavan vaatimukseen asiakkaan edun ja taloudellisen turvallisuuden huomioon ottamisesta. Lisäksi selonottovelvollisuus tässä yhteydessä liittyy pankin riskienhallintaan, jolla pyritään turvaamaan takauksen arvo vakuutena.

Pankin edellytetään noudattavan vakuusarvioinnissaan normaalia huolellisuutta, johon vaikuttavat muun muassa päävelkaan liittyvät riskit, muut vakuudet ja takausvastuun suuruus. Mitä suuremmasta henkilötakauksesta on kysymys sitä enemmän pankin on kiinnitettävä huomiota takaajan mahdollisuuksiin suoriutua velvoitteestaan. Pankin tulee pyrkiä selvittämään paitsi velallisen myös takaajan maksukykyyn liittyviä seikoja. Takaajan maksukykyyn vaikuttavat hänen senhetkiset varallisuutensa ja tulonsa sekä myös tulevat ansaintamahdollisuudet. Pankin on käytettävä tässä harkintaa, sillä se ei voi milloinkaan hyväksyä epärealistisia tulevaisuudenodotuksia takaussitoumuksen perustaksi.¹⁶⁴

Kuten luotonhakijan kohdalla myös takaajan osalta selonottovelvollisuuden laajuus on arvioitava tapauskohtaisesti, mutta on aina laajempi, mikäli takaussopimuksen valmisteluolosuhteissa on jotain poikkeuksellista. Oikeuskäytännössä tällaiseksi on katsottu

---

¹⁶⁰ Mäkelä 1999: 74

¹⁶¹ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 9§

¹⁶² Esim. KKO 1992:13

¹⁶³ Mäkelä 1999: 77

¹⁶⁴ HE 189/1998 7 §:n yksityiskohtaiset perustelut

muun muassa tilannetta, jossa luotonantajalla on aihetta epäillä takaajan ymmärryskyvyn alentuneen, jolloin luotonantajan selonottovelvollisuus on korostunut.¹⁶⁵

Poikkeuksellinen olosuhde voi olla myös aiotun takaajan ikä. Takaajan ollessa hyvin nuori tai vanha, korostuu pankin velvollisuus selvittää, onko takaaja ymmärtänyt takauksen merkityksen.¹⁶⁶ Tällainen velvollisuushan on myös jossain määrin sijoitusneuvojalla sijoitusneuvontaa antaessaan, jolloin voi olla syytä varmistaa hyvin nuoren tai vanhan sijoittajan ymmärrys sijoituksen luonteesta.

Selonottovelvollisuus on korostunut myös silloin, kun on havaittavissa takaajan henkiseen tilan horjumiseen viittaavia seikkoja, kuten takaajan vaikuttaminen päihtyneeltä tai henkisesti sairaalta. Käytännössä selonottovelvollisuuden on katsottu korostuneen myös silloin, kun takaaja on muunkielinen ja on syytä epäillä tämän ymmärtävän huonosti suomea. Näiden lisäksi pankilla on selonottovelvollisuus takaajan oikeustoimikelpoisuudesta.¹⁶⁷

Kolmas pankin selonottovelvollisuuden osa-alue takauksen yhteydessä on tiedonantovelvollisuudesta takaajalle johtuva velvollisuus ottaa selvää luotonhakijan muuttuneista olosuhteista takauksen voimassaoloaikana. Takaajalla on Takauslain 14 §:n mukaan oikeus pyynnöstä saada tietoja velallisen sitoumuksista ja muista tämän maksukykyyn vaikuttavista seikoista. Tästä ei kuitenkaan seuraa pankille ylimääräistä selonottovelvollisuutta, vaan velvollisuus koskee ainoastaan niitä tietoja, jotka pankki on hankkinut esimerkiksi luottopäätöstä tai luotonvalvontaa varten.

Hallituksen esityksessä todetaan, että luotonantaja ei ole velvollinen seulomaan kaikkea sille kertynyttä materiaalia tietojen hankkimiseksi takaajalle. Pankille ei seuraa tiedonantovelvollisuudesta laajempaa selonottovelvollisuutta kuin mitä normaali huolellisuus luotonannossa edellyttää. Tästä syystä tiedonantovelvollisuuskin koskee vain tietoja, jotka voidaan antaa ilman kohtuutonta vaivaa ja hankaluutta. Velallisen luottotiedot pankki on kuitenkin aina velvollinen tarkastamaan tässä yhteydessä.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Mäkelä 1999: 74

¹⁶⁶ Mäkelä 1999: 74

¹⁶⁷ Mäkelä 1999: 75

¹⁶⁸ HE 189/1998 14 §:n yksityiskohtaiset perustelut

5.3.3 Selonottovelvollisuus muissa vakuusmuodoissa

Muiden vakuusmuotojen kohdalla pankin selonottovelvollisuuden laajuus riippuu olennaisesti siitä mistä vakuusmuodosta kulloinkin on kyse. Tässä tarkastelussa muilla vakuusmuodoilla tarkoitetaan lähinnä pantattavia reaalivakuuksia. Näiden osalta selonottovelvollisuuden selkeä näkökulma on kuitenkin pankin riskienhallinta, eikä niinkään asiakkaan, eli tässä tapauksessa pantinantajan, tunteminen, joka on puolestaan tämän tutkimuksen ensisijainen näkökulma. Näin ollen pankilla ei, kuten takauksenkin kohdalla, ole lakisääteistä selonottovelvollisuutta pantinantajaa kohtaan.

Riskienhallinnan näkökulmasta pankin vakuushallintaa säätelee Finanssivalvonnan antamat sitovat määräykset standardissa luottoriskien hallinnasta. Sen mukaan pankilla täytyy olla menettelytavat eri vakuusmuotojen hyväksymiseen, vakuuksien luokitteluun, vakuuksien arvon säännölliseen seurantaan ja arviointiin, vakuuksien sitovuuden, kattavuuden ja realisoitavuuden varmistamiseksi sekä vakuuksista mahdollisesti syntyvien riskikeskittymien tunnistamiseen ja hallinnointiin. Lisäksi pankin on määritettävä hyväksytyille vakuusmuodoille arvostusprosentit.¹⁶⁹

Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta koskee soveltuvin osin myös yksityistä vierasvelkapantinantajaa. Tuossa laissa takaajan suojaksi tarkoitettu pankin tiedonottovelvollisuus koskee myös vierasvelkapantinantajaa. Näin ollen myös tämän velvollisuuden täyttämiseksi tarvittava selonottovelvollisuus muun muassa velallisen taloudellisista olosuhteista toteutuu yksityisen pantinantajan kohdalla. Oman velkansa vakuudeksi panttia antava puolestaan tulee selonottovelvollisuuden piiriin jo luottoanalyysin yhteydessä.

Mielenkiintoinen kysymys vierasvelkapanttauksen kohdalla on se missä määrin pankin selonottovelvollisuus ylittää pantinantajan taloudellisiin olosuhteisiin, vakuuskohteen arvioinnin lisäksi. Finanssivalvonnan suosituksen mukaisesti pankin tulisi ottaa huomioon vakuudenantajien taloudellinen turvallisuus, kun vakuussitoumuksia laaditaan¹⁷⁰. Hallituksen esityksessä luotonantajan tulee selvittää takaajan maksukykyyn liittyviä seikkoja välttämättömänä toimenä jo pelkästään takauksen vakuusarvon arviointia varten. Tämä ei koske pantinantajaa, koska vakuusarvioinnin kannalta hänen maksukyvyllään ei ole merkitystä.

---

¹⁶⁹ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4.2

¹⁷⁰ Rata, standardi 2.1, luku 6.2

Näkökulma tällaiseen pantinantajan taloudellisen tilanteen selonottovelvollisuuteen olisikin tällöin jotain muuta kuin riskienhallinnallinen ja johtaisi perustelunsa hyvän pankkitavan ja laajemmassa yhteydessä asiakassuhteiden lojaliteettivelvollisuuden vaatimuksesta. Tämä selonottovelvollisuus olisi kuitenkin olemassa ollessaan hyvin tapauskohtainen ja riippuisi niin velallisen kuin pantinantajankin olosuhteista. Käytännössä tällaisella selonottovelvollisuudella voitaisiin suojata esimerkiksi pienituloista yksityistä pantinantajaa sitomasta mahdollisesti ainoata merkittävää omaisuuttaan lainan vakuudeksi ilman kunnollista harkintaa pantin realisoimisen vaikutuksista pantinantajan taloudelliseen tilanteeseen. Tämän hetkisessä pankkikäytännössä tällaista selonottovelvollisuutta ei voida kuitenkaan katsoa olevan olemassa.

6. SELONOTTOVELVOLLISUUDEN VALVONTA, LAIMINLYÖMINEN JA SEN SEURAUKSET

6.1 Selonottovelvollisuuden valvonta

6.1.1 Finanssivalvonta selonottovelvollisuuksien valvojana

Finanssivalvonta on rahoitus- ja vakuutusvalvontaviranomainen, jonka valvottavia muun muassa pankit ovat. Eräs sen lukuisista laissa määritellyistä tehtävistä on edistää hyvien menettelytapojen noudattamista finanssimarkkinoilla.¹⁷¹ Menettelytapojen osalta Finanssivalvonta valvoo, että finanssimarkkinoilla toimivat noudattavat niihin sovellettavia menettelytapasäännöksiä, niiden nojalla annettuja määräyksiä sekä toimintaansa koskevia sääntöjä.¹⁷² Selonottovelvollisuuksien kannalta olennaista on myös Finanssivalvonnan tehtävä valvoa rahanpesun ja terrorismin estämistä ja selvittämistä koskevia säännöksiä ja määräyksiä.

Valvonta on lähtökohtaisesti luonteeltaan aina laillisuusvalvontaa eli valvontaviranomainen voi puuttua ainoastaan sellaiseen toimintaan finanssimarkkinoilla, joka ei täytä laissa säädettyjä tai, lain asettamissa rajoissa, lain nojalla annetuissa asetuksissa tai viranomaismääräyksissä asetettuja vaatimuksia. Kansainvälinen kehitys on kuitenkin johtamassa siihen, että viranomaisen toimivallalle asetettuja vaatimuksia ei voida enää täyttää pelkästään perinteisen laillisuusvalvonnan keinoin. Finanssivalvonnan tehtävänkuvan kuuluukin tästä johtuen myös muun muassa suositusten antaminen, parhaista käytänteistä tiedottaminen sekä noudatettavien menettelytapojen asianmukaisuuden ja riittävyyden varmistaminen.¹⁷³

Yleisesti pankin selonottovelvollisuuksien valvonta on Finanssivalvonnan suorittamaa menettelytapavalvontaa, jonka tarkoituksena on huolehtia, että pankin noudattamat menettelytavat ovat lainsäädännön, kansainvälisten vaatimusten ja hyvän tavan mukaisia. Menettelytapavalvonnasta vastaa Finanssivalvonnassa markkinavalvontaosasto, jonka tehtävänä on valvoa, että pankin menettelytavat, riskienhallinta ja sisäinen valvonta täyttävät lain asettamat vaatimukset.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Finanssivalvonta 2009

¹⁷² Laki Finanssivalvonnasta 3 §

¹⁷³ HE 66/2008

¹⁷⁴ Rata 2008

Finanssivalvonnan valvontatyö koostuu jatkuvasta valvonnasta ja tarkastuksista. Jatkuvassa valvonnassa seurataan pankin toimintaa ja taloudellista tilaa muun muassa analysoimalla pankilta säännöllisesti saatuja raportteja ja tekemällä valvontakäyntejä. Jatkuvaa valvontaa tukevat tarkastukset, joiden tarkoituksena on saada syvälinen kuva valvottavan sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Tarkastukset ovat joko kokonaistarkastuksia tai teematarkastuksia. Kokonaistarkastuksessa tehdään kokonaisarvio pankin taloudellisesta tilanteesta, riskeistä ja niiden hallinnasta sekä toiminnan lainmukaisuudesta. Teematarkastus koskee vain osaa pankin toiminnasta ja on tällöin niin sanottu painoaluetarkastus, jossa on mahdollisuus pureutua syvälle tarkastettavaan alueeseen.¹⁷⁵

Yksittäiseen tehtävään tai tarkastukseen saattaa osallistua asiantuntijoita eri ryhmistä, osastoilta tai muista viranomaisista. Valvonta on riskilähtöistä ja suunnataan niille osaluueille, joissa arvioidaan olevan markkinoiden vakauden kannalta suurimmat riskit.¹⁷⁶ Jos suoritettun valvonnan tai tarkastuksen yhteydessä havaitaan tehtävien hoidon yhteydessä ilmi tullut epäilyttävä liiketoimi tai epäillään terrorismin rahoittamista tai sen rangaistavaa yritystä, tulee siitä ilmoittaa rahanpesun selvittelykeskukselle.¹⁷⁷

6.1.2 Pankin sisäinen valvonta

Finanssivalvonnan lakisääteisestä valvojan roolista huolimatta ensisijainen vastuu pankin selonottovelvollisuuksien noudattamisen valvonnasta on pankilla itsellään. Yleisen sisäisen valvonnan järjestäminen on pankin lakisääteinen tehtävä ja perustuu ensisijaisesti yhteiskunnalliseen sekä pankin omaan tarpeeseen hallita pankkitoiminnan riskejä. Laissa luottolaitostoiminnasta säädetään yleisestä riskienhallinnasta, jonka mukaisesti pankilla on oltava toimintaansa nähden riittävä sisäinen valvonta, joka täyttää Euroopan parlamentin ja neuvoston antaman luottolaitosdirektiivin vaatimukset¹⁷⁸.

Pankin riskienhallinnan ohella sisäisen valvonnan järjestämistä koskevan sääntelyn tavoitteena on muun muassa se, että pankki noudattaisi asiakassuhteissaan asianmukaisia menettelytapoja. Asiakkaiden tunnistaminen ja tunteminen ovat keskeinen osa pankin menettelytapoja ja kuuluvat näin sisäisen valvonnan kohteisiin. Finanssivalvonnan ohjeistuksen mukaisesti sisäisessä valvonnan olennaista on, että pankki tunnistaa asiakassuhteisiinsa ja vastapuoliinsa liittyvät riskit ja mitoittaa asiakassuhteisiin liittyvät menet-

¹⁷⁵ Rata 2008

¹⁷⁶ Rata 2008

¹⁷⁷ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 5 luku 31 §

¹⁷⁸ LLL 49 §

telytapansa asiakkaidensa erityispiirteiden mukaisesti. Samalla pankin on seurattava sääntelyn ja tekniikan kehitystä ja muokattava toimintatapojaan niiden mukaisesti.¹⁷⁹

Pankin menettelytapojen valvonnan osalta erityisesti asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen yhteydessä on erityisen korostunut. Pankin tuleekin noudattaa sellaisia menettelytapoja ja sisäistä valvontaa, että se voi osoittaa jälkikäteen miten on tunnistanut asiakkaansa, miten tämän tuntee sekä miten on noudattanut huolellisuus- ja ilmoitusvelvollisuuttaan. Riittävästä riskienhallinnasta ja sisäisestä valvonnasta huolehtiminen onkin yksi tärkeimmistä kriteereistä arvioitaessa pankin huolellisuusvelvollisuuden noudattamista.¹⁸⁰

Sisäisen valvonnan ohella korostuu myös pankin velvollisuus sisäiseen ohjeistukseen ja yksityiskohtaisiin toimintaohjeisiin, jotta usein hyvin yleisluonteiset säädökset ja viranomaisohjeistukset saataisiin vastaamaan käytännön pankkityötä. Selonottovelvollisuuksien kohdalla sääntelyn ja ohjeistuksen yksityiskohtaisuus riippuu kyseessä olevasta selonottovelvollisuudesta. Sisäisen ohjeistuksen määrään tällä ei kuitenkaan ole vaikutusta, vaan hyvin yksityiskohtainenkin ulkoinen sääntely ja ohjeistus voi tarvita rinnalleen suuren määrän sisäistä ohjeistusta. Näin on asian laita esimerkiksi rahanpesun estämisen tunnistamis- ja tuntemisvelvollisuuden kohdalla. Toisaalta taas sisäistä ohjeistusta tarvitaan erityisen paljon myös silloin, kun ulkopuolinen sääntely ja ohjeistus puuttuvat. Tämä on tilanne esimerkiksi luotonannon selonottovelvollisuuden yhteydessä.

Mietittäessä yksityiskohtaisemmin pankin erilaisten selonottovelvollisuuksien sisäistä valvontaa, voidaan se nähdä prosessina, joka alkaa ylimmän johdon määrittämisestä linjauksista ja tarkemmista ohjeistuksista. Riskienhallinnan järjestäminen pankin sisällä on nimenomaisesti ylimmän johdon tehtävä, johon kuuluu yleisluonteisten viranomaisohjeiden tueksi laatia pankin omaan toimintaan soveltuvia yksityiskohtaisia toimintaohjeita. Jotta nämä toimintaohjeet tulisivat osaksi jokapäiväistä pankkityötä, tarvitaan myös jatkuvaa henkilöstön koulutusta. Henkilöstön koulutusohjelmaan on sisällyttävä asiakkaan tunnistamiseen ja tuntemiseen sekä muiden rahoitusjärjestelmän lainvastaisen hyväksikäytön estämiseen liittyvien velvoitteiden noudattaminen. Koulutusta on järjestettävä säännöllisesti ja kattavasti ja selonottovelvollisuuksien kohdalla erityisesti sellaisille henkilöstöryhmille, jotka ovat tekemisissä asiakkaiden kanssa¹⁸¹.

---

¹⁷⁹ Rata, standardi 4.1, luku 2

¹⁸⁰ Rata, standardi 4.1, luku 5.1

¹⁸¹ Rata, standardi 1.3, luku 6.9.4

Yksityiskohtaisen sisäisen ohjeistuksen sekä henkilökunnan riittävän koulutuksen ohella pankin on myös sisäiseen valvontaa kuuluvana olennaisena osana huolehdittava sisäisestä tarkastuksesta. Tämän sisäisen tarkastuksen tulee olla muista toiminnoista erillinen ja riippumaton. Sisäinen tarkastus on objektiivista arviointi- ja varmistustoimintaa, jonka tehtävänä on tarkastaa sisäisen valvonnan sekä riskienhallinnan riittävyyttä, toimivuutta ja tehokkuutta. Lisäksi sisäisen tarkastuksen tulee varmistaa onko ulkoisen sääntelyn, sisäisten menettelytapojen ja asiakassuhteissa noudatettavien menettelytapojen asianmukaisuuden valvonta luotettavasti järjestetty.¹⁸² Näin siis myös selonottovelvollisuuksien valvonnan asianmukaisuus kuuluu sisäisen tarkastuksen tehtäviin.

6.1.3 Tunnistamis- ja tuntemistietojen dokumentointi ja säilyttäminen

Jotta pankki pystyy valvomaan asianmukaisten menettelytapojen noudattamista jokapäiväisessä pankkityössä, tarvitsee se myös dokumentteja siitä miten asiakas on tunnistettu sekä muita selvityksiä, joita on tehty asiakkaan toiminnan tuntemiseksi. Näin se pystyy myös jälkeenpäin osoittamaan ulkopuoliselle valvojataholle, että on noudattanut eri selonottovelvollisuuksia sekä asiaankuuluvaa huolellisuutta.

Eri selonottovelvollisuuksien kautta hankittavien tietojen dokumentoinnissa ja säilytyksessä on kuitenkin eroja. Selonottovelvollisuuden kautta hankituille tiedoille on asetettu nimenomainen dokumentointi ja säilytysvelvollisuus vain rahanpesulaissa ja tällöin tarkoitetaan vain kyseisen lain velvollisuuksien täyttämiseksi hankittuja tietoja. Sijoituspalveluiden tarjoamisessa ja luotonannossa nimenomaista säädöstä, normia tai suositusta hankittujen tietojen dokumentoinnista ja säilyttämisestä ei puolestaan ole olemassa.

Rahanpesulaissa säädetään asiakkaan tuntemistietojen säilyttämisestä. Lain 10 §:n mukaan asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on säilytettävä luotettavalla tavalla viiden vuoden ajan vakituisen asiakassuhteen päättymisestä tai tietyissä tapauksissa yksittäisen liiketoimen suorittamisesta.¹⁸³ Asiakkaan tunnistaminen tulee dokumentoida siten, että jälkeenpäin pystytään osoittamaan, miten asiakas on tunnistettu, mihin tunnisteeseen tai asiakirjaan tunnistaminen on perustunut ja kuka tunnistamisen on suorittanut. Tunnistamistiedoista tulee säilyttää henkilöllisyyden todentamisessa käytetyn asiakirjan nimi, asiakirjan numero tai muu tunnistetieto ja myöntäjä taikka kopio asiakirjasta. Lisäksi tulee säilyttää muut asiakkaan tuntemiseksi hankitut selvitykset, joita tulee päivittää

¹⁸² Rata, standardi 1.3, luku 5.6.2

¹⁸³ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 10 §

säännöllisesti esimerkiksi asiakastapaamisten yhteydessä. Niin tunnistamis- kuin tunte-
mistiedotkin tiedot voidaan säilyttää sähköisessä muodossa.¹⁸⁴

Sijoituspalveluiden tarjoamisen yhteydessä selonottovelvollisuuden kautta hankitut tie-
dot on dokumentoitava ja säilytettävä asiakassuhteen ajan, jotta myöhemmin voidaan
tarpeen niin vaatiessa osoittaa, että lakisääteistä selonottovelvollisuutta on tässä yhtey-
dessä noudatettu. Toisin kuin rahanpesulaissa, AML:ssä ei säädetä hankittujen tietojen
dokumentoinnista tai säilyttämisestä, eikä myöskään näin tehdä Finanssivalvonnan oh-
jeistuksessa sijoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavista menettelytavoista. Näin
ollen tietojen dokumentointi ja säilyttäminen perustuvatkin luotettavaan hallinnon jär-
jestämiseen ja riskienhallintaan, joilla Finanssivalvonta perustelee muun muassa rahoi-
tuspalvelusopimusten arkistointia antamassaan suosituksessa¹⁸⁵. Kysymys on tällöin
myös sopimuskäsitteen ymmärtämisessä sen laajemmassa merkityksessä, jolloin myös
itse varsinaiseen sijoituspalvelusopimukseen liittyvä materiaali nähdään sopimuksen
osana ja asiakassuhteen ajan säilyttämistä edellyttävänä.

Luotonannon yhteydessä selonottovelvollisuus on osa luottoanalyysiä. Luottopäätöksen
täytyy olla dokumentoitu ja luoton kulku hakemuksesta päätökseen täytyy olla jälkikä-
teen todennettavissa. Luottoasiakirjat on säilytettävä vähintään siihen asti, kunnes luotto
on maksettu takaisin.¹⁸⁶ Näin myös selonottovelvollisuuden kautta hankitut tiedot ovat
osa tätä ketjua.

6.2 Selonottovelvollisuuden laiminlyönti ja sen seuraukset

6.2.1 Rahanpesun estäminen ja selvittäminen

Rahanpesun estämiseksi tarkoitettun selonottovelvollisuuden laiminlyöntiä ja sen seura-
uksia mietittäessä aluksi on syytä muistaa velvollisuuden perimmäinen tarkoitus sekä se
ketä velvollisuudella on tarkoitus suojata. Koska sääntelyn tarkoituksena on suojata
pankkijärjestelmää rikolliselta toiminnalta ja toimia aktiivisesti rikollisuuden torjumi-
seksi, on sen suojaustarvekin ensisijassa yhteiskunnallinen. Tällöin selonottovelvolli-
suuden laiminlyöminen vaikeuttaa rahanpesun estämistä ja selvittämistä ja aiheuttaa
myös vahinkoa koko pankkijärjestelmälle yleisen luottamuksen vähenemisenä. Näin

---

¹⁸⁴ Rata, standardi 2.4, luku 5.7

¹⁸⁵ Rata, standardi 2.3, luku 5.3

¹⁸⁶ Rata, standardi 4.4a, luku 5.4.3

ollen vahinkoa ei kärsi yleensä tunnistamatta tai tuntematta jäänyt asiakas, vaan yhteiskunta, jonka velvollisuutena rikollisuuden torjuminen kaikin tavoin on.

Rahanpesulain vaatiman tuntemisvelvollisuuden rikkomisesta säädetään saman lain 40 §:ssä. Sen mukaan tunnistamis- ja tuntemisvelvollisuuden rikkomisesta, joko tahallaan tai huolimattomuudesta, on tuomittava *tuntemisvelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Sama rangaistus seuraa myös kyseisten tietojen säilyttämisvelvollisuuden rikkomisesta. Aikaisemmin pelkästään tunnistamisvelvollisuuden rikkomisesta pystyttiin tuomitsemaan kyseiseen rangaistukseen, mutta lain uudistamisen myötä myös tuntemisvelvollisuuden rikkomisen tuli kyseisen lainkohdan piiriin. Havaittavissa onkin selvästi painopisteen muutos pelkästä mekaanisesta tunnistamisesta kohti laajempaa asiakkaan kokonaisvaltaista tuntemista know your customer -periaatteen mukaisesti. Näin olennaisena osana tätä on myös asiakkaan tuntematta jättämisen sanktiointi.

Tahallisuuden ja tuottamuksen määritelmät löytyvät rikoslain 3 luvun 6 ja 7 pykälästä. Niiden mukaisesti tunnusmerkistön mukainen seuraus on aiheutettu tahallaan, jos teolla on tarkoitettu aiheuttaa seuraus tai pidetty seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos sitä on pidetty tarkoitettuun seuraukseen varmasti liittyvänä. Tuottamuksellista teko on puolestaan silloin, jos rikotaan olosuhteiden edellyttämää ja vaadittua huolellisuusvelvollisuutta, vaikka sitä olisi kyetty noudattamaan. Rahanpesulain ja sitä täydentävän Finanssivalvonnan standardin yksityiskohtainen selonottovelvollisuuden sääntely antaa selkeän mittarin vaaditulle huolellisuusvelvollisuudelle, jonka perusteella laiminlyönnin tuottamuksellisuutta voidaan arvioida.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuuden yhteydessä pankki voi joutua myös asiakasta kohtaan vahingonkorvausvelvolliseksi. Tästä säädetään rahanpesulain 39 §:ssä. Kyseisen pykälän mukaan pankki on velvollinen korvaamaan taloudellisen vahingon, joka asiakkaalle on aiheutunut liiketoimen selvittämisestä, epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittamisesta taikka liiketoimen keskeyttämisestä tai liiketoimesta kieltäytymisestä. Pankki on kuitenkin tällöin vahingonkorvausvelvollinen vain, jos se ei ole noudattanut sellaista huolellisuutta, jota siltä olosuhteet huomioon ottaen voidaan kohtuudella vaatia. Kynnys tällaisen vahingonkorvausvelvollisuuden toteutumiseksi voidaan kuitenkin nähdä melko korkeaksi, koska selonottovelvollisuuden ensisijaiset tavoitteet ovat rikollisuuden torjuminen ja pankkijärjestelmän suojeleminen väärinkäytöksiltä. Tällöin helposti toteutuva vahingonkorvausvelvol-

lisuus asiakkaiden suuntaan vähentäisi todennäköisesti rahanpesuilmoitusten määrää ja toimisi näin velvollisuuden tavoitteita vastaan.

Oikeuskäytäntöä korkeimman oikeuden ennakkopäätösten tai muiden alempiasteisten ratkaisujen muodossa ei kyseisen selonottovelvollisuuden rikkomisesta ole saatavilla eikä myöskään tilastotietoja mahdollisista rikkomusten määristä. Näin ollen on vaikea arvioida missä määrin selonottovelvollisuuden rikkomiseen on puututtu sakkorangaistusten muodossa. Luultavaa kuitenkin on, että tällainen on ollut hyvin vähäistä tai jopa täysin olematonta. Selonottovelvollisuuden noudattamista valvovan Finanssivalvonnan puuttuminen laiminlyönteihin lienee aina ensisijainen toimintavaihtoehto ja mahdolliset sakkorangaistukset aina viimeinen keino vakavien laiminlyöntien kohdalla.

6.2.2 Sijoituspalveluiden tarjoaminen

Sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuden ensisijainen tarkoitus on suojata sillä heikomman osapuolen asemassa olevaa ei-ammattimaista sijoittajaa. Tästä syystä selonottovelvollisuuden laiminlyönnin seuraus on vahingonkorvausvelvollisuus, eikä sakkorangaistus, kuten rahanpesun selonottovelvollisuuden laiminlyönnin yhteydessä, jossa suojaustarve on yhteiskunnallinen. Sijoituspalvelujen tarjoamisen yhteydessä on kuitenkin hyvä havaita, että kysymyksessä on prosessi, jonka yhtenä osana selonottovelvollisuus toimii. Tämän prosessin seurauksena asiakkaalle korvattavat vahingot ovat yleensä sijoituksista aiheutuneet tappiot, jotka johtuvat virheestä tai laiminlyönnistä pankin puolelta. Selonottovelvollisuuden laiminlyöntiä tulee aina arvioida osana suurempaa kokonaisuutta, jossa mahdollisen laiminlyönnin syy-yhteys aiheutuneeseen vahinkoon on aina tarkoin selvitettävä.

AML:n 9 luvun 2 pykälässä säädetään vahingonkorvausvelvollisuudesta. Sen mukaisesti joka kyseisen lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisella menettelyllä aiheuttaa vahinkoa, on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. Vahingonkorvauksen sovittelusta ja korvausvastuun jakautumisesta useamman henkilön kesken on puolestaan voimassa mitä vahingonkorvauslain 2 ja 6 luvussa on säädetty. Pankille voi syntyä vahingonkorvausvelvollisuus joko tämän lainkohdan tai myös sopimus oikeuden yleisten oppien perusteella¹⁸⁷.

---

¹⁸⁷ Mäntysaari 2001: 138

Sopimusperustaisen vahingonkorvausvastuun syntyminen edellyttää vastuuperustetta, aiheutunutta vahinkoa sekä syy-yhteyttä vastuuperusteen ja tapahtuneen vahingon välillä. Sopimusperusteisessa vahingonkorvausvastuussa vastuuperusteena on sopimusvelvoitteiden rikkominen. Jos pankki rikkoo sopimusvelvoitettaan, esimerkiksi suosittelee asiakkaalle selonottovelvollisuuden kautta hankittujen tietojen vastaista arvopaperia, se voi joutua vahingonkorvausvelvolliseksi. Vahingonkorvausvelvollisuus voi syntyä ainoastaan, jos asiakas on kärsinyt vahinkoa pankin menettelyn johdosta. Lisäksi aiheutuneen vahingon täytyy olla syy-yhteydessä pankin sopimusrikkomukseen eli vahingon tulee olla seurausta pankin menettelystä.¹⁸⁸

Sopimusoikeuden yleisten oppien lähtökohtana on, että koko vahinko korvataan. Pelkästään tämä tieto ei kuitenkaan yksistään riitä, vaan vahingonkorvausvelvollisuuden tarkemmaksi selvittämiseksi tarvitaan myös muita tietoja. Ensimmäiseksi on selvitettävä minkä tyyppisiä tappioita pidetään korvattavana vahinkona. Tappioiden syntymistä kun voidaan pitää joltain osin sellaiseen normaaliin sijoitusriskiin kuuluvana, jota ei korvata. Lisäksi on selvitettävä miten syy-yhteys määräytyy eli riittääkö syy-yhteyteen esimerkiksi pelkkä tekninen syy-seuraussuhde vai pitääkö tappiolla olla läheisempi yhteys selonottovelvollisuuden laiminlyöntiin. Näiden seikkojen ohella on selvitettävä millä tavoin vahingon määrä lasketaan.¹⁸⁹

Sopimusoikeudellinen vastuu on pääsääntöisesti tuottamusvastuuta eli korvausvelvollisuuden syntyminen edellyttää vahingonaiheuttajan huolimattomuutta. Lähtökohtaisesti lieväkin tuottamus aiheuttaa täyden korvausvastuun. Sopimusoikeudellisen vahingonkorvausvastuun kohdalla sovelletaan niin sanottua käännettyä todistustaakkaa. Tällöin asiakkaan vastuulla on näyttää, että hän on kärsinyt sopimussuhteen johdosta vahinkoa, joka johtuu pankin menettelystä. Pankin tulee puolestaan tämän jälkeen korvausvelvollisuuden välttääkseen osoittaa toimineensa huolellisesti. Mikäli pankki ei pysty tätä osoittamaan, joutuu se korvaamaan vahingon, vaikkei todellisuudessa olisikaan menetellyt tuottamuksellisesti.¹⁹⁰

Vahingonkorvauksen määrää laskettaessa on selvitettävä vaihtoehtoinen tapahtumienkulku. Jos pankki olisi täyttänyt selonottovelvollisuutensa oikein sijoituspalveluja tarjotessaan, sijoittaja olisi joko menetellyt samalla tavalla tai jättänyt arvopaperit ostamatta/myymättä, hän olisi joko jättänyt varansa ennalleen tai sijoittanut varansa toisin.

---

¹⁸⁸ Hoppu 2009: 265–266

¹⁸⁹ Mäntysaari 2001: 139

¹⁹⁰ Hoppu 2009: 268

Vaihtoehtoinen tuotto/tappio saadaan esimerkiksi valitsemalla sellainen portfolio, jota pankin olisi pitänyt asiakkaalle suositella selonottovelvollisuuden avulla hankittujen tietojen valossa. Korvausvastuuta määritettäessä kaikki vaikuttaa kaikkeen, mutta erityisesti syy-yhteyssäännöillä ja näyttösäännöillä on melko suuri vaikutus korvausvastuuseen arvopaperimarkkinoilla.¹⁹¹

Oikeuskäytäntöä sijoituspalveluiden tarjoamisen selonottovelvollisuuden rikkomisesta on rahanpesun estämisen selonottovelvollisuuden tavoin vähäisissä määrin. Sen sijaan yleisemmin asiantuntijan vastuusta on kertynyt runsaasti oikeuskäytäntöä, jolle on ominaista erityisesti velvoitteiden laajentava tulkinta. Asiantuntijapalvelun tarjoaja ei siten voi tyytyä pelkästään tehtäviensä kapea-alaiseen tulkittamiseen, vaan hänen on vähintäänkin huomautettava asiakastaan toimeksiantoon liittyvistä kysymyksistä, jotka voivat sisältää asiakkaan kannalta riskejä, jos ne jätetään selvittämättä. Asiantuntijapalveluiden velvoitteiden ulottuvuus on ollut esillä useissa KKO:n ratkaisuisissa, jotka puoltavat velvoitteiden laajaa tulkintaa. Näistä ratkaisuisista ilmeneviä sopimusoikeudellisia periaatteita voidaan käyttää apuna myös tulkittaessa AML:ssa pankille asetettuja selonottovelvollisuuksia. Periaatteita voidaan myös tulkita sekä tapauskohtaisiin olosuhteisiin perustuvien että säänneltyjen tiedonantovelvollisuuksien tulkintaan. Ratkaisukäytännöstä ilmenevien periaatteiden perusteella voidaan kuitenkin todeta, että asiantuntijapalvelun tarjoajan tiedonantovelvollisuuden laajuus riippuu aina viime kädessä tapauskohtaisiin olosuhteisiin perustuvaan harkintaan.¹⁹² Tämä lienee tilanne myös selonottovelvollisuuden kohdalla.

Asiantuntijavastuun oikeuskäytännön lisäksi on saatavilla selonottovelvollisuutta vähintäänkin sivuavia Arvopaperilautakunnan (APL) antamia ratkaisusuosituksia. APL on Arvopaperivälittäjien yhdistyksen, Kuluttajaviraston, Osakesäästäjien Keskusliiton, Finanssivalvonnan, Finanssialan Keskusliitto ry:n ja Suomen Sijoitusrahastoyhdistyksen väliseen sopimukseen perustuva toimielin, joka antaa ratkaisusuosituksia sijoituspalveluja tarjoavien yritysten, rahastoyhtiöiden ja näihin yrityksiin asiakassuhteessa olevien asiakkaiden välisissä asioissa¹⁹³.

Selonottovelvollisuutta sivuavissa APL:n ratkaisusuosituksissa nousee selkeästi esille sijoituspalveluiden tarjoamisen prosessiluonteisuus. Sijoituspalveluiden tarjoaminen kun ei ole pelkästään pyydettäviä tietoja tai vastaavasti asiakkaalle annettavia tietoja

¹⁹¹ Mäntysaari 2001: 139 ja 185

¹⁹² Hoppu 2009: 180–181

¹⁹³ Arvopaperilautakunta 2009: ohjesääntö 1§

vaan näiden menettelytapojen muodostama kiinteä kokonaisuus, jonka yksi osa selonottovelvollisuus on. Näin ollen suosituksissa puhutaan usein riittävän huolellisuusvelvollisuuden noudattamisesta tai noudattamatta jättämisestä. Tämä johtuu tosin osittain siitä, että kaikki tarkastelussa olleet ratkaisut on annettu ennen arvopaperimarkkinalainsäädännön uudistamista, jolloin muun muassa selonottovelvollisuutta ei säännelty yhtä yksityiskohtaisesti. Olennaisinta on kuitenkin huomata, että yhdessäkään tapauksessa ei ollut kyse pelkästä selonottovelvollisuuden rikkomisesta, vaan menettelytapoihin liittyvän huolellisuusvelvollisuuden kokonaisvaltaisesta arvioinnista, jonka yhtenä keskeisenä osana selonottovelvollisuuden riittävä noudattaminen on. Tästä on kyse muun muassa ratkaisusuosituksessa APL621/2002, jossa asiakkaan saama opintotukietuus on nähty sellaiseksi tiedoksi, joka pankin olisi tullut selvittää selonottovelvollisuutensa puitteissa. Selonottovelvollisuuden laajuuden osalta APL on eräässä toisessa ratkaisussaan kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen kuinka asiakas tuntee rahoitusvälineiden ominaisuudet ja niihin liittyvät riskit sekä tapahtuuko sijoittaminen omalla vai vieraalla pääomalla.¹⁹⁴

Syy-yhteyden johtaminen pelkästään selonottovelvollisuuden laiminlyömiseen on siis hyvin vaikeaa ja monesti jopa mahdotonta. Toisaalta uuden lainsäädännön myötä tämän velvollisuuden laiminlyömistä tunnistaminen on helpottunut, mikä taas helpottaa arviointia yksittäistapauksissa. Selonottovelvollisuuden entistä yksityiskohtaisemmasta sääntelystä huolimatta kysymys on edelleen kokonaisuudesta, johon arvioinnin tulee perustua. Silti selonottovelvollisuuden laiminlyöntiä ei voida enää sivuuttaa vähämerkityksettömänä seikkana, vaan tiedon merkityksen korostumisen myötä sille tulee antaa entistä suurempi painoarvo vahingonkorvausvelvollisuutta arvioitaessa.

6.2.3 Luotonanto

Koska pankilla ei ole nimenomaista lakisäätteistä selonottovelvollisuutta luotonannon yhteydessä, ei sen laiminlyömistäkään voida lakisäätteisesti sanktioida. Ja koska Finanssivalvonnan antamat ohjeet selonottovelvollisuudesta luotonannossa ovat vain suositusluonteisia, ei niidenkään noudattamatta jättämisen seurauksista ole kyseisessä standardissa mainittu. Näin ollen selonottovelvollisuuden laiminlyönti täytyykin johtaa luotonannon kohdalla yleisempien periaatteiden huomiotta jättämisen perusteella. Tällöin kyseeseen tulevat hyvän luotonantotavan sekä vielä yleisemmin sopimusosapuolen lojaaliteettivelvollisuuden rikkominen ja niiden seuraukset.

---

¹⁹⁴ APL 2039/2002

Välillisesti selonottovelvollisuuden laiminlyöntiä voidaan arvioida myös osana luotonmyöntöprosessia ja luottoanalyysia. Näistä Finanssivalvonta sääntelee sitovasti standardissa 4.4a luottoriskien hallinnasta. Kyseisen standardinkin mukaan tietojen hankkiminen perustuu hyvään luotonantotapaan, joten tätäkin kautta laiminlyöntiä arvioitaessa hyvä tavan vastainen menettely toimii tärkeimpänä kriteerinä.

Selkeästi hyvän tavan vastainen menettely, mitä riittävien tietojen pyytäminen rahoituspalvelua tarjotessa Finanssivalvonnan standardin 2.1 mukaan on, voidaan katsoa sopimusrikkomukseksi. Näin on myös lojaliteettivelvollisuuden kohdalla¹⁹⁵. Tällöin sopimusrikkomuksen seurauksena voi kyseeseen tulla sopimusoikeuden yleisten oppien perusteella muun muassa sopimuksen sovittelu ja/tai vahingonkorvaus. Edellisessä kapaleessa sijoituspalvelujen tarjoamisen yhteydessä esitetyt sopimusperusteisen vahingonkorvausvelvollisuuden edellytykset ja yleiset opit pätevät myös luotonantoon, joten niitä ei ole tässä yhteydessä tarvetta enää toistaa.

Selonottovelvollisuuden laiminlyönnin tilanteessa pankki ei ole ottanut huomioon asiakkaan taloudellista turvallisuutta, eikä ole esimerkiksi pyrkinyt varmistumaan siitä, että luotonhoitokustannukset eivät muodostu liian suuriksi olosuhteiden muutosten vuoksi¹⁹⁶. Luotonmyöntö on kuitenkin sijoituspalveluiden tarjoamisen tavoin prosessi, jossa pankin selonottovelvollisuus on osa luottoanalyysia ja menettelytapojen kokonaisuutta. Näin ollen pelkkä selonottovelvollisuuden laiminlyönti harvoin tulee kysymykseen ainoana sovitteluun tai korvausvelvollisuuteen vaikuttavana seikkana. Kyse on samantyyppisestä kokonaisvaltaisesta arvioinnista kuin sijoituspalvelujen tarjoamisen yhteydessä. Sijoituspuolen korvausvelvollisuuteen nähden vaikeampaa on kuitenkin arvioida mitä vahinkoja korvataan tai miten luottosopimusta tulisi sovitella. Luoton määrää tuskin voidaan sovitella pelkän hyvän luotonantotavan vastaisen menettelyn seurauksena. Kysymykseen tulisi tällöin muut mahdolliset sopimusehdot. Vahingonkorvauksen suhteen on myös vaikeaa arvioida, minkälaiset vahingot tulisi korvata pelkän selonottovelvollisuuden laiminlyönnin perusteella.

Vakuuksien osalta sovittelu lienee todennäköisin vaihtoehto pankin laiminlyötyä selonottovelvollisuutensa vakuuden antajaa kohtaan. Tällöin esimerkiksi takauksen kohdalla takaussitoumusta tulisi sovitella sen mukaisesti mikä sopimuksen sisältö olisi ollut

---

¹⁹⁵ Mähönen 2000: 129

¹⁹⁶ Rata, standardi 2.1, luku 6.1.2

pankin noudatettua selonottovelvollisuutensa. Vastuuta voidaan kuitenkin sovitella ai-noastaan, jos laiminlyönnin voidaan olettaa vaikuttaneen takaukseen¹⁹⁷.

---

¹⁹⁷ Mäkelä 1999: 116

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tekemisen aikana pankkimaailmaa on kohdannut yksi sen historian suurimmista kriiseistä. Yhdysvalloista alkunsa saanut globaali pankkikriisi on ulottanut vaikutuksensa pieneen Suomeen asti, missä puheet uudesta lamasta eivät ole enää pelkkää uhkakuvien maalailua. Vaikka talouskriisille voidaan esittää monta toisistaan poikkeavaa käytännön syytä, niin selkeästi sen taustalta voidaan erottaa tämän tutkimuksen kannalta olennainen lähtökohta, *epäsymmetrinen informaatio*. Yhdysvaltalaispankkien paketoidessa arvottomia roskalainojaan arvopapereiksi ja kaupatessaan niitä taas eteenpäin sijoittajille, heillä oli informaatiota, jota sijoittajilla ei puolestaan ollut. Tästä tiedollisesta epätasapainosta pankit pyrkivät hyötymään parhaansa mukaan, lain suomien porsaanreikiä käyttäen toimiessaan niin sanotulla harmaalla alueella. Lopulta, kun informaatio tavoitti myös sijoittajat, kriisi sai alkunsa ja levisi globaalien finanssimarkkinoiden takia maailmanlaajuisesti.

Kriisin jälkipyykkiä selvitellessä on selkeästi havahduttu vaatimaan entistä enemmän avoimuutta ja läpinäkyvyyttä markkinoiden toimintaan. Seurauksena on ollut informaation merkityksen korostuminen, mikä tosin on ollut suuntauksena etenkin EU:n alueella jo pidempään. Tämä informaation entistäkin suurempi merkitys näkyy myös pankeille asetettavien selonottovelvollisuuksien laajenemisena ja korostumisena niiden jokapäiväisessä toiminnassa. Tutkimusprosessin aikana lainsäädäntökenttä onkin selonottovelvollisuuksien alueella kokenut suuria uudistuksia, joissa on selkeästi korostunut pyrkimys entistä yksityiskohtaisempien ja monipuolisempien tietojen hankkimiseen asiakkaista sekä heidän liiketoimistaan.

Pankin erilaiset selonottovelvollisuudet ovat eri lakien, määräysten, ohjeiden ja periaatteiden muodostama kokonaisuus, johon liittyvät velvollisuudet ovat osa pankin jokapäiväistä toimintaa. Yhteistä niille kaikille on, että pankille on niiden kautta asetettu velvollisuus hankkia tietoja asiakkaistaan, tunnistaa ja tuntea heidät kunkin tilanteen edellyttämässä laajuudessa. Lisäksi lisääntynyt lainsäädäntö ja erityisesti asiakkaan tuntemisen korostuminen on tuonut erilaisista lähtökohdista aiheutuvia selonottovelvollisuuksia lähemmäksi toisiaan. Tämä aiheuttaa selonottovelvollisuuksien limittymistä ja osittaista päällekkäisyyttä, jolloin ei ehkä enää pystytä erottamaan sitä mihin useista mahdollisista selonottovelvollisuuksista tietty tuntemisen tilanne perustuu.

Pankin liiketoiminta pitää kuitenkin sisällään monia hyvinkin erilaisia toimintoja, joista kustakin säädetään yleensä eri laeissa ja muutenkin eri tavoilla, mikä on tilanne siten myös näihin toimintoihin liittyvien selonottovelvollisuuksien kohdalla. Sääntelyn puolesta eri selonottovelvollisuuksia voidaan erotella esimerkiksi Oguksen standardijaottelulla, jossa eri selonottovelvollisuuksien sääntely pystytään jakamaan eri kategorioihin intervention asteen perusteella. Tällöin erot eri selonottovelvollisuuksien sääntelyssä voidaan perustella niiden erilaisilla tavoitteilla ja taustalla vaikuttavilla oikeusperiaatteilla.

Näitä taustalla vaikuttavia tekijöitä tarkastelemalla voidaan huomata selkeä ero rahanpesulainsäädännöstä aiheutuvan ja toisaalta sopimus pohjaisten selonottovelvollisuuksien välillä. Rahanpesun estämiseksi ja selvittämiseksi säädetty selonottovelvollisuus kun on tavoitteiltaan selkeästi yhteiskunnallinen, jolloin selonottovelvollisuudella pyritään suojelemaan pääasiallisesti pankkijärjestelmää rikollista hyväksikäyttöä vastaan. Sopimusperustaisten selonottovelvollisuuksien, kuten sijoituspalveluiden ja luotonannon kohdalla, selonottovelvollisuuksien taustalla vaikuttavat puolestaan enemmän sosiaalisen siviilioikeuden piiriin kuuluvat periaatteet, kuten heikomman suoja ja lojaliteettiperiaate. Tästä syystä pankin kaikkien selonottovelvollisuuksien tarkastelu yhtenä kokonaisuutena on jo lähtökohtaisesti haastavaa ja tietyiltä osin mahdotontakin.

Ajallisesti eri selonottovelvollisuuksia kuitenkin yhdistää jako ennen asiakassuhteen aloittamista aktivoituvaan ja asiakassuhteen aikana tapahtuvaan selonottovelvollisuuteen. Tällöin voitaisiin puhua erityisestä ja jatkuvasta selonottovelvollisuudesta näiden kahden velvollisuuden erilaisten luonteiden perusteella. Näiden kahden velvollisuuden eroina voitaisiin pitää myös tunnistamisen korostumista erityisessä - ja tuntemisen korostumista puolestaan jatkuvassa selonottovelvollisuudessa. Tällainen selonottovelvollisuuksien kahtiajako voisi tulla kysymykseen erityisesti pitkäaikaisten asiakassuhteiden, kuten luottosuhteen aikana.

Eri selonottovelvollisuuksia erikseen tarkasteltuina rahanpesun estämisen ja selvittämisen selonottovelvollisuuden kohdalla on selkeästi havaittavissa tuntemisen korostuminen uuden lainsäädännön myötä. Aikaisemmin tämä selonottovelvollisuus painottui lähes yksinomaan asiakkaan tunnistamiseen ja vain poikkeustilanteissa asiakkaan taustojen laajempaan tuntemiseen. Nykyään asiakkaan taustoja on tunnettava aina riittävässä määrin ja hankittava tietoja asiakkaiden toiminnasta sekä liiketoimien laadusta ja laajuudesta. Tuntemisen laajuuden tulisi tällöin olla riskiperusteista, jolloin pankin toimet tulee mitoittaa sen mukaan minkälaisen riskin mahdollisesta rahanpesusta asiakas muo-

dostaa. Tämä korostunut tuntemisvelvollisuus on tuonut rahanpesulainsäädännöstä aiheutuvat selonottovelvollisuudet myös lähemmäksi sopimusperustaisia selonottovelvollisuuksia, jolloin ne esimerkiksi sijoituspalveluja tarjottaessa voivat mennä osaksi päällekkäin AML:n selonottovelvollisuuksien kanssa.

Sijoituspalvelujen tarjoamisen selonottovelvollisuuden kohdalla huomio kiinnittyy sen riippuvuuteen sekä asiakasluokittelusta että tarjottavasta palvelusta. Nämä kaksi tekijää määrittävät selonottovelvollisuuden syntymisen, poistumisen ja laajuuden sijoituspalveluja tarjottaessa. Erityisen mielenkiintoista on huomata selonottovelvollisuuden olemassaolo aina sijoitusneuvonnan ja omaisuudenhoidon yhteydessä asiakasluokittelusta huolimatta. Tällöin asiakasluokittelulla on vaikutusta ainoastaan selonottovelvollisuuden laajuuteen. Laajuuden osalta on mielenkiintoista myös huomata esimerkiksi ammattimaisten asiakkaiden kohdalla luokittelun syntyperusteen vaikutus asiakkaalta pyydettäviin tietoihin. Suoraan lain nojalla ammattimaisilta asiakkailta kun tarvitsee pyytää vähemmän tietoja kuin omasta tahdostaan ammattimaisilta asiakkailta. Lisäksi huomion arvoista on myös se, että asiakkaan luokittelu ammattimaiseksi asiakkaaksi jonkin sijoituspalvelun kohdalla ei tarkoita sitä, ettei hän olisi selonottovelvollisuuden piirissä jonkin toisen sijoituspalvelun osalta. Pankin selonottovelvollisuus riippuu aina sekä asiakasluokittelun että tarjottavan sijoituspalvelun yhdistelmästä.

Jotta selonottovelvollisuuden taustalla vaikuttava heikomman suoja toteutuisi sijoituspalveluja tarjottaessa, on pankin myös sovellettava asiakkaalta pyydettyjä tietoja hänen etujensa mukaisesti. Sopimusperustaisten selonottovelvollisuuksien kohdalla pankin rooli asiantuntijana vaikuttaa siltä edellytettäviin toimenpiteisiin asiakkaan etujen turvaamiseksi. Tietoja on tällöin tarvittaessa pyydetävä lakimääräistä enemmän ja näitä tietoja sovellettava aina asiakkaan kannalta parhaalla tavalla. Tällä pankin asiantuntijaroolilla on erityisesti merkitystä erilaisten vastuukysymysten kannalta.

Luotonannon selonottovelvollisuudessa korostuu puolestaan sijoituspalvelujakin selkeämmin velvollisuuden prosessiluonteisuus ja osa suurempaa riskienhallintakokonaisuutta. Tästä syystä selonottovelvollisuus luotoannossa onkin selkeästi nähty aiemmin osana pankin riskienhallintaa, eikä niinkään osana heikomman suojaa. Selonottovelvollisuus on tällöin ollut osa luottoanalyysiä, jota sääntelemällä on pyritty ehkäisemään pankkien liiallista riskinottoa. Viime aikoina on alettu kuitenkin korostaa myös selonottovelvollisuuden asiakkaat huomioon ottavaa merkitystä. Finanssivalvonnan suosituksessa selonottovelvollisuuden avulla pyritään huomioimaan myös asiakkaan taloudellinen turvallisuus luottoa hakiessaan. Tämä lienee suuntaus luotonannon velvollisuuksissa myös

jatkossa heikomman suojan ja lojaliteettiperiaatteen merkityksen kasvaessa. Tällöin selonottovelvollisuudesta tulisi tulevaisuudessa säätää pelkkiä suosituksia velvoittavammalla tasolla, jotta tehokas asiakkaan suoja toteutuisi myös luotoannossa.

Selonottovelvollisuuksien laiminlyönnin ja sen seurauksien tarkastelussa havaittavissa on velvollisuuksien tarkoitusten tavoin selkeä kahtiajako rahanpesulainsäädännöstä johtuvan ja sopimusperustaisien selonottovelvollisuuksien välillä. Ensi mainitun velvollisuuden rikkomisesta seurauksena on rikosoikeudellinen vastuu ja jälkimmäisen osalta vahingonkorvausvelvollisuus. Erilaiset seuraukset johtuvat normisuoajatarkoituksesta, joka on erilainen näiden kahden selonottovelvollisuuden sääntelyssä. Sijoituspalvelujen tarjoamisessa ja luotoannossa korostuu lisäksi pankin asiantuntijarooli, jolloin vastuukin on asiantuntijavastuuta. Tämä tarkoittaa yleensä normaalia ankarampaa vastuuta pankin erityisasiantuntemuksen piirissä olevien seikkojen osalta.

Lopuksi yhteenvetona voidaan todeta pankin erilaisten selonottovelvollisuuksien muodostavan hajanaisen kokonaisuuden. Yhteistä sille on tietämyksellisesti vahvemman osapuolen velvollisuus korjata epäsymmetrisen informaation aiheuttamaa tiedollista epätasapainoa. Viimeaikaisen lainsäädännön kehityksen myötä erilaisten suojaroolien vaikutus eri selonottovelvollisuuksien syntymiseen, poistumiseen ja laajuuteen on ollut selkeästi nähtävissä ja toiminut näin myös yhdistävänä tekijänä selonottovelvollisuuksien kokonaisuuden kannalta. Rahanpesulain yhteydessä kysymys on yksinkertaistetuista ja tehostetuista tuntemismenettelyistä kun taas sijoituspalvelujen yhteydessä kyse on asiakkaiden luokittelusta eri asiakasryhmiin. Yhtenäistä näille on asiakkaiden jakaminen eri ryhmiin joko heihin sisältyvän riskin taikka suojan tarpeen perusteella. Tällöin selonottovelvollisuuden tarvetta ja perustetta ei enää luokiteltaisi palvelukohtaisesti vaan ennemminkin asiakaskohtaisesti, jolloin selonottovelvollisuus keskittyisi pääasiallisesti niihin asiakkaisiin, joiden kohdalla informaation epäsymmetrisyydestä aiheutuvat riskit ovat suurimmillaan.

Hajanaisesta kokonaisuudesta ja uuden lainsäädännön myötä tapahtuneesta lähentymisestä huolimatta pankin erilaiset selonottovelvollisuudet eroavat silti monilta osin huomattavastikin toisistaan. Selkeimmät erot ovat rahanpesulainsäädännöstä johtuvien ja sopimusperustaisien selonottovelvollisuuksien välillä, koska kyseisten velvollisuuksien tarkoitus, tavoitteet ja laiminlyönnin seuraukset ovat monin paikoin täysin erilaiset. Sopimusperustaisissa selonottovelvollisuuksissa sijoituspalveluiden tarjoamisen ja luotonannon väliset erot johtuvat pääasiassa heikomman suojan korostumisesta sijoituspal-

velujen kohdalla, kun luotonannossa riskienhallinta on vielä ainakin toistaiseksi hallitsevampi periaate selonottovelvollisuuden taustalla.

LÄHDELUETTELO

- Anttila, Tapio (1996). *Pankki, riskit ja sääntely*. Lakimiesliiton kustannus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Arvopaperilautakunta (2009). *Ohjesääntö*. [Online] [Siteerattu 25.5.2009] Saatavana Internetissä: <http://www.arvopaperilautakunta.fi/?5>
- Aurejärvi, Erkki & Mika Hemmo (2004). *Luotto-oikeuden perusteet*. Jyväskylä: Talentum Media Oy.
- Carpen, Petri (1990). *Credit Management, luottotoiminnan käsikirja*. Raisio: Suomen Asiakastieto Oy.
- CESR (2008). *Mitä asiakkaan on hyvä tietää rahoitusvälineiden markkinat direktiivistä*. [Online] Saatavana Internetissä: http://www.rahoitustarkastus.fi/NR/rdonlyres/668D8A6E-04CA-4EE8-99B3-38137FB7C26F/0/Kuluttajan_ohje.pdf
- Finanssivalvonta(2009).[Online] [Siteerattu 25.5.2009] Saatavana Internetissä: <http://www.finanssivalvonta.fi/Default.html>
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Finanssivalvonnasta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 66/2008
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 25/2008
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sijoituspalveluyrityksistä, laiksi arvopaperimarkkinalain muuttamisesta ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi. HE 43/2007
- Hallituksen esitys eduskunnalle takausta ja vierasvelkapanttausta koskevaksi lainsäädännöksi. HE 189/1998
- Halme, Liisa (1999). *Pankkisääntely ja valvonta: oikeuspoliittinen tutkimus säästöpankkien riskinotosta*. Helsinki: Suomen Pankki

- Heikinheimo, Sanna (1999). *Rahanpesu, erityisesti kriminalisoinnin ja konfiskaation näkökulmasta*. Helsinki: Oy Edita Ab
- Hoppu, Kari (2009). *Sijoituspalvelusopimukset*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Karjalainen, Jarkko, Olli Laurila & Jarmo Parkkonen (2008). *Arvopaperimarkkinalaki*. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Kontkanen, Erkki (2008). *Pankkitoiminnan käsikirja*. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy
- Kärävä, Simo, Antti Riihimäki & Hannu Kärävä (2003). *Pankkitoimen ja taloudenpidon lakiasiat*. Helsinki: Talentum media Oy
- Lähdevuori, Iiro (2005). *Know your customer – periaate ja asiakkaan sijoitustarpeiden selvittämismallisuus*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja XXXVIII. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Manninen, Jyrki (2008). *Sijoituspalveluntarjoajan asiakkaiden luokittelu*. Edilex 2008/11. Julkaistu 16.7.2008. [Online] Saatavana Internetissä: www.edilex.fi/lakikirjasto/5281
- Mähönen, Jukka (2000). *Siviilioikeuden yleiset periaatteet*. Teoksessa: *Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet*, s. 129–143. Toim. Saarnilehto, Ari. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Mäkelä, Juha (1999). *Velkojan tiedonantovelvollisuus takaajaa kohtaan*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Mäntysaari, Petri (2001). *Arvopaperinvälittäjästä sijoitusneuvoja*. Vantaa: Kauppakaari Oyj. Lakimiesliiton kustannus
- Määttä, Kalle (2006). *Oikeustaloustieteen perusteet*. Helsinki: Edita Prima Oy

Neira, Taina (2004). *Rahanpesurikokset Suomessa*. Teoksessa: *Uudistuva talousrikosoikeus*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Ogus, Anthony (1994). *Regulation. Legal form and economic theory*. Oxford: Clarendon press

Rahanpesun selvittelykeskus (2009). *Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet*. [Online] [Siteerattu 29.3.2009] Päivitetty 19.3.2009. Saatavana Internetissä: [http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20käytänteet/\\$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20käytänteet.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20käytänteet/$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20käytänteet.pdf)

Rahanpesun selvittelykeskus (2009) [Online] [Siteerattu 29.3.2009] Saatavana Internetissä: <http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/ABD14634404812EEC2257586005034F1?opendocument>

Rahanpesun selvittelykeskus (2006). *Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä III*. [Online] Saatavana Internetissä: [http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/7184644BE33CFE6AC22572A40043374B/\\$file/KESKUSRIKOSPOLIISI.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/7184644BE33CFE6AC22572A40043374B/$file/KESKUSRIKOSPOLIISI.pdf)

Rahoitustarkastus (2008). [Online] [Siteerattu 12.2.2009] Päivitetty 31.12.2008. Saatavana Internetissä: <http://www.rahoitustarkastus.fi/fin>

Rahoitustarkastus (2007). *Standardi 1.3: Luotettava hallinto ja toiminnan järjestäminen*. [Online] Saatavana Internetissä: <http://www.rahoitustarkastus.fi/NR/rdonlyres/B61CC0C1-9D17-430B-BB1E-3B991B50B62C/0/13std1.pdf>

Rahoitustarkastus (2006). *Standardi 2.1: Rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavat menettelytavat* [Online] Saatavana Internetissä: <http://www.rahoitustarkastus.fi/NR/rdonlyres/A884BA10-4C74-4DF3-A105-CE65FB6FCEFE/0/21std1.pdf>

Rahoitustarkastus (2006). Standardi 2.3: *Rahoituspalvelusopimukset*. [Online]

Saatavana Internetissä:

<http://www.rahoitustarkastus.fi/NR/rdonlyres/F0BB8F7A-398F-4A3B-9396-3F5A40ABE95C/0/23std1.pdf>

Rahoitustarkastus (2005). *Standardi 2.4: Asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen, rahanpesun, terrorismin rahoituksen sekä markkinoiden väärinkäytösten estäminen*. [Online] Saatavana Internetissä:

<http://www.rahoitustarkastus.fi/NR/rdonlyres/06F278B5-55B8-4B1D-9D79-32E5A1A36415/0/24std1.pdf>

Rahoitustarkastus (2003). *Standardi 4.1: Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen*. [Online] Saatavana Internetissä:

<http://www.rahoitustarkastus.fi/NR/rdonlyres/B6922C40-FA1C-407F-9419-2217F8A44AD1/0/41std1.pdf>

Rahoitustarkastus (2005). *Standardi 4.4a: Luottoriskien hallinta*. [Online]

Saatavana Internetissä: <http://www.rahoitustarkastus.fi/NR/rdonlyres/10747EF5-8704-4AA3-BE34-B88DDC83840A/0/44astd1.pdf>

Saarnilehto, Ari, Mika Hemmo, Leena Kartio ym. (2001). *Varallisuus oikeus*. Helsinki: WSOY lakitieto.

Sahavirta, Ritva (2008). *Rahanpesu rangaistavana tekona*. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Siltala, Raimo (2001). *Johdatus oikeusteoriaan*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu. Helsinki: Hakapaino Oy

Suomen pankkiyhdistys.(2004). *Suomessa toimivien pankkien rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevat toimintaperiaatteet*. [Online] Saatavana Internetissä: <http://www.fkl.fi/asp/system/empty.asp?P=2408&VID=default&SID=226861751656929&S=2&A=closeall&C=32097>

Suomen pankkiyhdistys (2004). *Hyvä pankkitapa*. [Online] Saatavana Internetissä:
<http://www.fkl.fi/asp/system/empty.asp?P=2523&VID=default&SID=226861751656929&S=0&C=28095>

Tala, Jyrki (1993). *Luottojen sääntely, heikomman suoja ja EY-integraatio*. Teoksessa Thomas Wilhelmsson – Katariina Kaukonen (toim.): *Euroopan integraatio ja sosiaalinen sopimusoikeus*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Tolonen, Hannu (2000). *Siviilioikeuden yleiset periaatteet*. Teoksessa: *Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet*, s. 82–89. Toim. Saarnilehto, Ari. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Ämmälä, Tuula (2000). *Siviilioikeuden yleiset periaatteet*. Teoksessa: *Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet*, s. 97–109. Toim. Saarnilehto, Ari. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

SÄÄDÖSLUETTELO

Arvopaperimarkkinalaki 495/1989

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen 2005/60/EY

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusvälineiden markkinoista 2004 /39/ EY

Kuluttajansuojalaki 38/1978

Laki Finanssivalvonnasta 878/2008

Laki luottolaitostoiminnasta 1607/1993

Laki rahanpesun ja terrorismin estämisestä ja selvittämisestä 503/2008

Laki sijoituspalveluyrityksistä 922/2007

Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta 361/1999

Sisäasiainministeriön asetus 890/2003

OIKEUSTAPAUSSLUETTELO

Korkein Oikeus	sivu
KKO 2007: 72	27
KKO 1992:13	76
Arvopaperilautakunnan ratkaisusuositukset	
APL 2039/2002	61 ja 89
APL621/2002	89